

**1800'LERDEN GÜNÜMÜZE SPOR AYAKKABI TASARIMI VE
ÖNCÜ TASARIMLARIN İNCELENMESİ**

BERFİN ALŞAN

**IŞIK ÜNİVERSİTESİ
EKİM, 2023**

1800'LERDEN GÜNÜMÜZE SPOR AYAKKABI TASARIMI VE
ÖNCÜ TASARIMLARIN İNCELENMESİ

BERFİN ALŞAN

Işık Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Moda ve Tekstil Tasarımı
Yüksek Lisans Programı,
2023

Bu tez, Işık Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü'ne Yüksek Lisans (MA)
derecesi için sunulmuştur.

IŞIK ÜNİVERSİTESİ
EKİM, 2023

IŞIK ÜNİVERSİTESİ
LİSANÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
MODA VE TEKSTİL TASARIMI YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

1800'LERDEN GÜNÜMÜZE SPOR AYAKKABI TASARIMI VE ÖNCÜ
TASARIMLARIN İNCELENMESİ

BERFİN ALŞAN

ONAYLAYANLAR:

Doç. Ayşe GÜNAY
(Tez Danışmanı)

Bahçeşehir Üniversitesi

Doç. Duygu ATALAY

Beykent Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Özüm HATİPOĞLU Işık üniversitesi

30/10/2023

SNEAKER DESIGN FROM THE 1800S TO PRESENT AND EXAMINATION OF PIONEER DESIGN

ABSTRACT

Sport shoes are specifically designed footwear that aligns with the characteristics of sports. The factors influencing its design should be assessed as societal, economic, technological, and cultural developments. In addition to this, sports shoe models have gained significance in the footwear industry through concepts like mass production, branding, comfort, and design. Nowadays, sports shoes are not limited to sports but are also preferred in daily life, reflecting their social identity in society.

From the early human communities to the present day, sports shoes have evolved in response to changing needs. The continuous evolution of technology, the development of new materials, and the diversification of needs have led to the constant variability in the design and visual characteristics of sports shoes.

This study examines how footwear used since the earliest human communities has transformed into the concept of sports shoes over time, becoming an essential part of daily life, not just for athletes.

Keywords: Sports Shoes, Pioneering Designs, Shoes History, Foot, Brand.

1800'LERDEN GÜNÜMÜZE SPOR AYAKKABI TASARIMI VE ÖNCÜ TASARIMLARIN İNCELENMESİ

ÖZET

Spor ayakkabısı, spor çeşitlerinin niteliklerine uygun şekilde tasarlanan ayakkabı türüdür. Tasarımı etkileyen faktörler; toplumsal, ekonomik, teknolojik ve kültürel gelişmeler olarak değerlendirilmelidir. Bununla birlikte spor ayakkabı modelleri de seri üretim, markalaşma, konfor ve tasarım gibi kavramların altında biçimlenmesiyle ayakkabı endüstrisinde önemli bir yer edinmiştir. Günümüzde spor ayakkabı kavramı sadece spor ile ilişkili olmayıp günlük yaşamda da tercih edilmektedir. Günlük hayatta da kullanım olarak popüler bir noktaya gelmesi tasarımda görülen çeşitlilik ile ilintilidir. Spor aktivitelerinin dışında da spor ayakkabısının tercih edilmesi toplumda sosyal bir kimliğin olduğunun göstergesidir.

İlk insan topluluklarından evrimleşerek günümüze kadar ihtiyaçlar doğrultusunda ortaya çıkan ayakkabı çeşitlerinden bir tanesi de spor ayakkabısıdır. Bu süreç içerisinde gelişen teknoloji, üretilen yeni malzemeler, değişen ve çeşitlenen ihtiyaçlar doğrultusunda spor ayakkabısının tasarım ve görsel özelliklerinin değişkenliği durmaksızın gözlemlenmiştir.

Bu çalışmada en erken insan topluluklarından itibaren kullanılan ayakkabının, zamanla spor ayakkabı kavramına nasıl dönüştüğünün ve sadece sporcuların kullanması durumundan ayrılarak günlük hayatta da önemli bir rol almasını incelemektedir.

Anahtar Kelimeler: Spor Ayakkabı, Öncü Tasarımlar, Ayakkabı Tarihi, Ayak, Marka.

TEŞEKKÜR

Lisans ve yüksek lisans eğitimim sürecinde bilgileri ile bana yol gösteren, cesaretlendiren ve desteği ile her zaman yanımda olduğunu hissettiren kıymetli danışman hocam Doç. Ayşe Günay'a teşekkür ederim.

Bu süreçte anlayışlarını, desteklerini ve sevgilerini eksik etmeyen, her zaman yanımda olduklarını hissettiren iş yerindeki ekip arkadaşlarıma ve yöneticim Havva Yeşilyurt'a ve değerli dostum Melike Tuğrul'a teşekkür ederim.

Son olarak yüksek lisans programıma başlamamı destekleyen ve bu süreçte her adımında yanımda olduklarını hissettiren, sabır ve anlayışlarını hiçbir zaman eksik etmeyen annem Firdevs Alşan babam Kubilay Alşan yengem Ellen Alşan ve amcam Yıldray Alşan'a teşekkürü borç bilirim.

Berfin ALŞAN

İÇİNDEKİLER

ONAY SAYFASI	i
ABSTRACT	ii
ÖZET	iii
TEŞEKKÜR	iv
İÇİNDEKİLER	v
ŞEKİLLER LİSTESİ	vii
KISALTMALAR LİSTESİ	xi
BÖLÜM 1	1
1. GİRİŞ	1
BÖLÜM 2	4
2. SPOR AYAKKABISININ TANIMI VE ÇEŞİTLERİ, MARKALAŞMA SÜRECİ VE ÖNCÜ TASARIMLAR	4
2.1 Spor ve Spor Ayakkabısının Tanımı	4
2.2 Spor Ayakkabısı Çeşitleri	6
2.2.1 Sporun Niteliğine Göre Ayakkabı Kullanımı	7
2.2.2 Günlük Tercihe Yönelik Spor Ayakkabıları	13
BÖLÜM 3	17
3. SPOR AYAKKABISI TARİHÇESİ	17
3.1 Spor Ayakkabısının Ortaya Çıkışı	17
3.2 Spor Ayakkabısının Markalaşma Dönemi, Tasarım Yenilikleri ve Öncü Tasarımlar	19
3.2.1 1800-1950 Yılları Arasında Spor Ayakkabısının Oluşumu, Markaların Başlangıcı ve Tasarımların Evrimleşmesi	20
3.2.2 1951-1985 Yılları Arasında Spor Ayakkabısı Markaların Gelişimi ve Tasarımların Evrimleşmesi	24
3.2.3 1986-2005 Yılları Arasında Spor Ayakkabısı Markaları ve Tasarımların Değişimi	29
3.2.4 2005 – 2023 Yılları Arasında Spor Ayakkabısı Markalarının Tasarımları	33

BÖLÜM 4.....	47
4. SPOR AYAKKABISININ TEKNİK AÇIDAN İNCELENMESİ VE TASARIM İLE İLİŞKİSİ	47
4.1 Spor Ayakkabısının Teknik Açıda İncelenmesi	47
4.1.1 Spor Ayakkabısının Üretiminde Kullanılan Yöntemler	50
4.1.2 Spor Ayakkabısında Kullanılan Malzemeler	52
4.1.2.1 Taban Üretiminde Kullanılan Gereçler	52
4.1.2.2 Saya Üretiminde Kullanılan Gereçler	54
4.1.3 Spor Ayakkabısında Tercih Edilen Yüksek Teknoloji Malzemeler	54
BÖLÜM 5.....	61
5. SPOR AYAKKABI PAZARLAMASINDA ÖNE ÇIKAN STRATEJİLER.....	61
5.1 Spor Ayakkabı Tasarım Sürecinde Konsept Oluşturma.....	61
5.1.1 Tasarım Stili.....	62
5.1.1.1 Spor Faaliyetlerinin Spor Ayakkabısı Tasarımında Etkisi.....	63
5.1.1.2 Moda Kavramının Spor ile Etkileşimi ve Tasarımda Etkileri.....	70
5.2 Spor Ayakkabısına Katılan Değer	72
5.2.1 Sporcu ile Kullanıcı Arasında Yapılan Bağdaştırmalar	74
5.2.2 Üretici Markalar Tarafından Spor Ayakkabısına Oluşturulan Algı....	75
5.3 Tasarımın Bireyselleşmesi Adına Yapılan Yenilik Uygulamaları	77
5.3.1 Sınırlı Sayıda Üretim Uygulaması	77
5.3.2 Görselleştirilmede Kullanılan Yüzey Tasarım Uygulaması	78
BÖLÜM 6.....	83
6. 21.YÜZYILDA SPOR AYAKKABI TASARIMI	83
6.1 21.Yüzyılda Spor Ayakkabısının Tasarım Açısından İncelenmesi ve Kullanımı	83
6.2 21.Yüzyılda Spor Ayakkabısı Tasarımı ve Tasarımcılar ile Bağdaştırılan Koleksiyonlar.....	95
6.2.1 Endüstriyel Tasarımcıların Spor Ayakkabısına Bakış Açısı.....	95
6.2.2 Moda Tasarımcıların Spor Ayakkabısına Bakış Açısı.....	99
BÖLÜM 7.....	111
7. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	111
KAYNAKÇA	116
ÖZGEÇMİŞ.....	130

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 2.1 Futbol Ayakkabısı.....	8
Şekil 2.2 Basketbol Ayakkabısı	9
Şekil 2.3 Yürüyüş Ayakkabısı	10
Şekil 2.4 Voleybol Ayakkabısı	11
Şekil 2.5 Voleybol Ayakkabı	11
Şekil 2.6 Kaykay Ayakkabısı.....	12
Şekil 2.7 Tenis Ayakkabısı	13
Şekil 2.8 Nike markası tarafından tasarlanan günlük kullanım amaçlı üretilen spor ayakkabısı.....	14
Şekil 2.9 Adidas markası tarafından günlük kullanım amaçlı üretilen spor ayakkabısı	15
Şekil 2.10 Reebok markasının kadınlar için ürettiği Reetone spor ayakkabısı.....	16
Şekil 2.11 Reetone spor ayakkabısının ürün tanıtım afişi.....	16
Şekil 3.1 Kauçuk ağacından lateks'in elde edilmesinin görseli.....	18
Şekil 3.2 Converse All- Star ayakkabısı	22
Şekil 3.3 Adidas markasının Stan Smitt isimli spor ayakkabısı.....	25
Şekil 3.4 Adidas markasının Superstar isimli spor ayakkabısının burun kısmı detay görünümü	26
Şekil 3.5 Basketbol oyuncusu Micheal Jordan adına tasarlanan Air Jordan 1	27
Şekil 3.6 Dünya rekoru kıran takımın TSU'nun yıllığından anısı	28
Şekil 3.7 Run-DMC grup üyeleri	30
Şekil 3.8 Run-DMC grup üyelerinin Adidas ayakkabısı ile görüntüsü	30
Şekil 3.9 Nike Air Force 1 Shadow ayakkabısı	32
Şekil 3.10 Nike Air Force 1 ayakkabısı	32
Şekil 3.11 Adidas 1 spor ayakkabısı	33
Şekil 3.12 Air Force 1 Chamber Of Fear	34
Şekil 3.13 La Tomatina	35
Şekil 3.14 Puma Clyde.....	36

Şekil 3.15 Zen	36
Şekil 3.16 Nike Mag	37
Şekil 3.17 Nike Geometri.....	38
Şekil 3.18 Roshe Run Metric	39
Şekil 3.19 Converse	40
Şekil 3.20 Rhyton.....	41
Şekil 3.21 Flashtrek.....	41
Şekil 3.22 Puma ve Manchester City	42
Şekil 3.23 Total orange	43
Şekil 3.24 Volt	43
Şekil 3.25 L003	44
Şekil 3.26 Air Jordan 4 Retro SB.....	45
Şekil 3.27 Dior B57	46
Şekil 4.1 Ayağın anatomik kemik yapısı görünümü	48
Şekil 4.2 Spor ayakkabısının bölümleri	50
Şekil 4.3 Atom spor model ıstampa parçaları görünümüdür.	51
Şekil 4.4 Nike'ın 1990'ların ikonik tarzını günümüze uyguladığı spor ayakkabısı ..	53
Şekil 4.5 Nike Air ile üretilen yastıklama teknolojisi	56
Şekil 4.6 Hava Max teknolojisi ile üretilen spor ayakkabısı.....	56
Şekil 4.7 Zoom Air yüksek teknoloji kullanılan taban katmanı görünümü	57
Şekil 4.8 Nike Shox teknoloji ile üretilen spor ayakkabısı	58
Şekil 4.9 FlyWire teknolojisi ile üretilen spor ayakkabısı	59
Şekil 4.10 Kevin Hoffer'ın astronotlardan etkilenerek geliştirdiği spor ayakkabısı..	59
Şekil 4.11 Nike Sport Reseach Laboratory'nin oda planı ve uygulama aşamaları	60
Şekil 5.1 Spor ayakkabısının bir moda unsuru olmasına yönelik görsel	63
Şekil 5.2 Bisikleti ile gezintiye çıkan kadın görseli	65
Şekil 5.3 Günümüzde bisiklet kullanımı için üretilen spor ayakkabısı.....	65
Şekil 5.4 Pele'nin Puma markası krampon görseli	66
Şekil 5.5 1954 Dünya Kupasında Adi Dassler ve kramponları	67
Şekil 5.6 Micheal Jordan'ın kendisi için tasarlanan ayakkabı ile fotoğrafı	68
Şekil 5.7 M. Jordan'ın maç esnasından görüntüsü.....	69
Şekil 5.8 Adidas tarafından 1967'de Alman futbol yıldızı Franz Beckenbauer için tasarlanan eşofman takımı.....	71
Şekil 5.9 Leonard DiCaprio ve Converse spor ayakkabısı.....	73
Şekil 5.10 Magic Bow Nike	73

Şekil 5.11 Nike'in Micheal Jordan adıyla sunduğu koleksiyon sıralaması	75
Şekil 5.12 ManCat.....	77
Şekil 5.13 Stradivarius markasının sınırlı sayıda üretim sunduğu spor ayakkabısı ...	78
Şekil 5.14 McQueen'in Puma için çalışması	79
Şekil 5.15 Adidas Stan Smith ayakkabısı	80
Şekil 5.16 Üst yüzey kısmının 3D baskı ile üretim görüntüsü.....	81
Şekil 5.17 Steedform 3D	82
Şekil 6.1 Adidas ve Gucci'nin iş birliği çalışmasından spor ayakkabısı	84
Şekil 6.2 Adidas ve Gucci markasının iş birliği ile spor ayakkabısı yorumlaması	84
Şekil 6.3 Adidas ve Gucci iş birliği ile üretilen günlük spor ayakkabısı	85
Şekil 6.4 Zara markasına ait günlük yaşama dair tasarlanan spor ayakkabısı	86
Şekil 6.5 Dior-ID genel görünümü.....	87
Şekil 6.6 Dior spor ayakkabı üretimi	87
Şekil 6.7 Dior spor ayakkabı üretim aşaması.....	87
Şekil 6.8 Dior üretim aşaması	88
Şekil 6.9 Nike X Kanye West iş birliğinden oraya çıkan spor ayakkabısı	89
Şekil 6.10 Kanye West kendi adını taşıyan spor ayakkabısı ile görüntüsü.....	90
Şekil 6.11 Rihanna ve Puma iş birliğinden oluşan spor ayakkabısındaki fiyonk detayı	91
Şekil 6.12 Nike Air taban çalışması.....	93
Şekil 6.13 Ultraboost 20 Primeblue	94
Şekil 6.14 Adidas Samba Modeli.....	94
Şekil 6.15 Gumshoe	95
Şekil 6.16 Marc Newson tarafından Nike için tasarımı	96
Şekil 6.17 Lotti'nin spor ayakkabısı tasarımı	97
Şekil 6.18 Nike ve Marc Newson iş birliği ile tasarlanan spor ayakkabısı.....	98
Şekil 6.19 3D Baskı Spor Ayakkabısı görünümü	99
Şekil 6.20 Adidas ile Stella McCartney iş birliğinin spor ayakkabısı.....	100
Şekil 6.21 Adidas ve Stella McCartney iş birliğinin spor ayakkabısı.....	100
Şekil 6.22 Y-3 koleksiyonundan	101
Şekil 6.23 Adidas için geliştirilen 4D- Dört boyutlu tasarım spor ayakkabısı.....	101
Şekil 6.24 Balmain spor ayakkabı.....	102
Şekil 6.25 Balmain spor ayakkabı detayı.....	103
Şekil 6.26 Safa Şahin Spor Ayakkabı	103
Şekil 6.27 B-Bold spor ayakkabı	104

Şekil 6.28 B-Bold detayı	104
Şekil 6.29 GreenStride Spor Ayakkabısı	105
Şekil 6.30 Virgil Abloh	106
Şekil 6.31 Vulcanized spor ayakkabısı	106
Şekil 6.32 Virtual 25	107
Şekil 6.33 Virtual 25 Gucci.....	107
Şekil 6.34 Gucci Ultrapace	108
Şekil 6.35 X-Pander	109
Şekil 6.36 Defender.....	110
Şekil 6.37 Justin Bieber ve Defender Spor Ayakkabısı	110

KISALTMALAR LİSTESİ

AJ1: Air Jordan 1

CD: Christian Dior

E.V.A: Etil Vinil Asetat

FFF: Fused Filament Fabrication

PU: Poliüretan Reaksiyon Kaplamalı

TPU: Termoplastik Poliüretan

TSU: Tennessee State University

TV: Televizyon

YY: Yüzyıl

3D: Üç Boyutlu

4D: Dört Boyutlu

BÖLÜM 1

1. GİRİŞ

İlk insan topluluğun evrimleşerek gelişmesi sonucu ortaya çıkan ayakkabı kavramı geçmişten günümüze şekillenerek gelmiştir. İlk başlarda tasarımlar istek ve ihtiyaç durumuna göre şekil alsada bu durum zamanla yaşam biçimleri, tasarımda evrensellik, konfor ve marka popülerliği gibi kavramlarla biçimlendirilerek oluşturulmuştur. Spor ayakkabısının ilk ortaya çıktığı dönem de sadece sporla ilgisi olanlar tercih ederken, 70’li ve 80’li yılların bir kültür sembolü durumuna gelmiştir. Güncel dönemimizde spor ayakkabıları hareket ve rahatlığından dolayı spor alanının haricinde de kullanılan bir tasarım eşyası olarak hayatımızda yerini almıştır.

Yabancı literatürlerde spor ayakkabısı terimi “sneakers”, “trainers” veya “athletic shoes” olarak geçmektedir. Bu kavramlar spor yapmak amacıyla üretilen ayakkabıları ve bu ayakkabıların günlük yaşamda da tercih edilmeye yönelik yapılan tasarımları tanımlamak için kullanılmaktadır.

1800’lü yılların başı spor ayakkabılarının mazisinin başlangıcıdır. Roma uygarlığından sanayi devrimine kadar olan süreçte sporun geçirdiği aşamalar sonucunda boş zaman kavramı ifadesinden uzaklaşması ve sportif uğraşlarla kültürel bir değişim geçirmiştir. Batıda görülen sanayileşme süreciyle değişim göstererek sosyal ve ekonomik yapıya bağlı olarak etkileşim içinde şekillenmiştir. Bu süreçte İngiltere’de spor faaliyetleri artış göstermiştir ve bunun sonucunda spor yapmaya uygun olarak ayakkabı ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Bu döneme kadar spor faaliyetleri ülke yönetimi veya sarayın kontrolü altında olması durumu endüstri devrimi ile birlikte sermayenin himayesinde şekillenmiştir. Malzeme, teknolojik gelişim, sosyal ve kültürel alanda farklılaşma sonucunda spor terimini yaşam alanında ön plana çıkartarak spor endüstrisinin gelişiminde etkileşim sağlamıştır. Profesyonel

sporcuların haricinde kitlesele sporun ortaya çıkmasıyla yaygınlaşan spor ayakkabısı tasarımı ve üretimi süreçlerinde değişimlerinin oluşmasına kaynak teşkil etmiştir.

Yapılan sporun içeriğine ve ergonomisine uygun olması göz önünde tutularak malzeme ve teknoloji tercih edilerek tasarlanan spor ayakkabıları aynı zamanda günlük hayatın kullanımına uygun ve moda ile estetik gibi özellikler ön planda gelmektedir. Bu etkileşimler sonucunda moda sürekli değişim içerisinde şekillenmektedir. Karşılıklı etkilenme durumu artarak spor ayakkabısı tasarımları profesyonel ve kitle sporları olarak kendi içinde modayı, moda içerisinde de sporun dallarındaki kullanım ölçülerini, tasarımını ve malzemesini belirlemiştir.

Bu tez çalışması 7 bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm konuya giriş bölümünü içermektedir. İkinci bölümde spor ve spor ayakkabısının tanımı, çeşitleri, markalaşma süreci ve öncü tasarımlar hakkında bilgi verilmiştir. Sporun niteliğine göre ayakkabı kullanımı üzerinden öncü tasarımların nasıl oluşturulduğu anlatılmıştır. Voleybol ayakkabısı, basketbol ayakkabısı gibi sporun amacına yönelik kullanılan ayakkabıların özellikleri belirtilmiştir. Sporun niteliğine göre uyarlanan spor ayakkabıların zamanla günlük hayatta da tercih edilmesiyle tasarım açısından da farklılıklara gidilmesi ne değinilmiştir. Gündelik hayatta tercih edilen spor ayakkabıların neden spor aktiviteleri faaliyetleri gerçekleştirilirken tercih edilmediği anlatılmıştır. Üçüncü bölümde ise spor ayakkabısının ortaya çıkışı, değişimi, gelişimi ve dönüşümü incelenmiştir. Spor ayakkabısının markalaşma dönemi, tasarım yenilikleri ve öncü tasarım başlığı altında 1800-1950, 1951-1985, 1986-2005 ve 2005-2023 tarihleri arasında incelenmiştir. Bu tanımlamalar spor ayakkabılarının gelişim süreçleri moda ile ilişkilendirerek yapılmıştır. 1800-1950 yıllarında spor ayakkabısının oluşumu, markaların başlangıcı ve tasarımların evrimleşmesi anlatılmıştır. Sanayi devrimi sonrası seri üretime geçilmesi ile yeni bir dönemin başlaması, günlük hayatta spor ayakkabısı kullanma kültürü, spor etkinliklerini kurulması bu tarihler içerisinde gerçekleşmiştir. Nike, Adidas, Puma gibi markaların tarihte ilk kuruldukları zaman ve dikkat çeken spor ayakkabılarına değinilmiş, görseller ile desteklenmiştir. 1951-1985 yıllarında spor ayakkabısı markalarının gelişim süreçleri olarak ele alınmıştır. Sporun 1960 yılları sonrasında moda ile etkileşim içerisinde olması ve tasarım etkileri anlatılmıştır. Markaların öne çıkan ayakkabıları modellerinde moda etkisinin tasarımlarındaki değişimleri görsellerle desteklenerek anlatılmıştır. 1986-2005 tarihlerinde tasarımların değişimleri ifade edilmiştir. Markaların hip hop, rap gibi alt kültür etkilerinin yansıması ile üretilen

spor ayakkabıları bu dönemde ön plana çıkmaktadır. 2000'li yıllarda moda endüstrisinin küresel etkenler çerçevesinde etkilerinin yansımaları bilgisine yer verilmiştir. 2005-2023 yıllarında markaların tasarımları ve küresel etkenler sonucu sürdürülebilirlik kavramının ortaya çıkışı ve spor ayakkabılarında ki etkileri açıklanmıştır. Markaların geri dönüştürülmüş çevreye duyarlı malzemelerden ürettikleri spor ayakkabıları görseller ile desteklenmiştir. Dördüncü bölümde teknik açıdan incelenmesi ve tasarım ile ilişkisi hakkında bilgiler verilmiştir. Ayakkabı üretiminde kullanılan yöntemler ve malzemeler anlatılmıştır. Beşinci bölümde ise spor ayakkabı pazarlamasında öne çıkan stratejiler altında konsept oluşturma, tasarım stili, spor faaliyetlerinin spor ayakkabısında etkileri ve sporcu ile kullanıcı arasında yapılan bağdaştırmalar, sınırlı sayıda üretilen spor ayakkabısının kullanıcı üzerindeki etkileri hakkında bilgiler örnekler ile güçlendirilerek anlatılmıştır. Altıncı bölümde 21.Yüzyılda spor ayakkabısının tasarım açısından incelenmesi ve kullanımına değinilmiştir. Endüstriyel tasarımcıların ve moda tasarımcılar tarafından tasarlanan spor ayakkabı bakış açıları görseller üzerinden anlatılarak ifade edilmiştir. Spor ayakkabıları markalarının dışında da giyim markalarının spor ayakkabıları üretmeleri hakkında bilgiler verilmiştir. Sürdürülebilirlik kavramı bu dönemi tamamen kapsamamasından dolayı markaların çevreye duyarlı üretimleri hakkında bilgilere yer değinilmiştir. Son bölüm olan yedinci bölümde ise sonuç ve bulunan bilgiler doğrultusunda ilk spor ayakkabısının üretiminden itibaren günümüz tarihine kadar geçen sürede gelişimi anlatılmıştır.

Tez çalışmasındaki amaç genel ayakkabı başlığının alt başlığı olan spor ayakkabısının tarihsel bilgileri derlenerek kaynak oluşturmak amaçlanmıştır. Araştırılan zaman dilimi geniş tutularak ilk spor ayakkabısı işlevinde kullanılan ayakkabılardan başlanarak günümüze kadar gelen zaman dilimindeki değişimi, gelişimi ve dönüşümü anlatılmıştır. Araştırmada önde gelen spor ayakkabılarının ve günümüz spor ayakkabılarına değinirken kitap kaynaklarının dışında da internet kaynakları da kullanılmıştır.

BÖLÜM 2

2. SPOR AYAKKABISININ TANIMI VE ÇEŞİTLERİ, MARKALAŞMA SÜRECİ VE ÖNCÜ TASARIMLAR

2.1 Spor ve Spor Ayakkabısının Tanımı

İlk insan topluluğunun oluşmasıyla birlikte ayakkabı kavramı ortaya çıkmıştır. Ayakkabının insanoğlunun yaşamında önemli bir rol oynar. İlk insanların, yerleşik hayata geçmesiyle birlikte doğa koşulları açısından korunmak amaçlı ortaya çıkan temel bir ihtiyaçtır.

“Kurthan Fişek, bir çalışmasında sporun varoluşunu ifade edebilmek için insanın doğa ile mücadele içerisinde barışçıl bakış açısı ile ortaya çıktığını belirtmektedir. Tarihin ilk sporları olarak savunma, saldırı kavramları ile açıklanabilen güreş, boks, okçuluk gibi spor dalları ile açıklanmaktadır. Kültürel gelişim ile taşıma, ulaştırma gibi kavramların gelişmesi açısından koşma, kayak gibi sporlar geliştirilmiştir. Son olarak takım sporları olarak ifade edilen ve spor ayakkabılarının gelişmesini sağlayan futbol, voleybol, basketbol gibi spor dalları ile anlam kazanmıştır” (Fişek, 1985).

Ayakkabı kavramına zaman içinde bir obje olarak bakılması sebebiyle modanın nesnel bir ögesi olmuş ve çeşitlilikler ortaya çıkmıştır (Bici, 2007). Bu çeşitliliklerle birlikte ayakkabıların kendi içlerinde amaca yönelik farklılıklar göstermesi sonucunda spor için ayakkabı kavramı oluşması ortaya çıkmıştır.

İlk ayakkabının oluşumu ve spor ayakkabısının arasında yaklaşık olarak 14 bin yıllık süreç bulunmaktadır (Sürenkök, 1993). Bu süreç içerisinde farklı coğrafyalarda, farklı kültürlerin etkisinde değişik stillerde ayakkabı ortaya çıkmıştır. 20. yüzyılda spor ayakkabılar ise güçlü tasarımlar ile günlük hayatta ve spor

aktiviteleri esnasında tercih edilerek kullanılmaya devam etmektedir (Fashionary, 2016).

Spor kelimesinin kökeni Latince'den geldiği bilinmektedir. Fransızca dilinde desportare kelimesi eğlenmek, keyifli vakit geçirmek anlamına gelmektedir, İngilizce'deki sport kelimesi Fransızca 'desport' kelimesinden türemiş olduğu görülmektedir (Tacimciler, 2018, s. 15).

Spor, her branşın belirli kurallarının olduğu fiziksel beceri ve yeteneklerine rekabet ve yarışmalar içerisinde kullanıldığı iş ile oyunun birleşimi algısı içerisinde ilerleyen toplumsal ilişkilerin gelişmesinde önemli bir noktadadır (Tacimciler, 2018, s. 15).

Spor kelimesinin Türk Dil Kurumundaki karşılığı şu şekilde yapılmıştır: “(isim) Bedeni veya zihni rahatlatmak ve geliştirmek amacıyla kişisel veya ekip olarak gerçekleştirilen, kendi içlerinde kuralları olan ve bu kurallara göre uygulanan hareketlerin tümü” (<https://sozluk.gov.tr/>).

Spor, bir aktivite ve aynı zamanda bir ilgi alanı olarak ortaya çıkmıştır. Toplumsal olarak ifade edilir ve anlam yüklenmektedir. Bu anlamlar sayesinde insanoğluna kimlikler kazandırmaktadır ve hangi sporu yaparsa yapsın kendisi ile özdeşirmiştir. Bunun sonucu olarak imaj üretimine katkı sağlamaktadır. Toplumdan ayrı olarak sunulan bu faaliyet durumu, fiziksel beceri ve kapasite alanı olarak görülmesini sağladığı için bu imaj çalışmalarını doğal bir durum gibi sunmaktadırlar (Clarke ve Clarke, 1985).

Sporda kullanılan ayakkabıların tanımı Türk Dil Kurumunun Terimler Sözlüğü'nde şu şekilde yer almaktadır: “Çiftteker topu oyuncularının ve polocuların kullandıkları, üstü bezden, altı kauçuk ya da hasırdan yapılmış ayakkabı” (<https://tdk.gov.tr/>).

Günümüz açısından spor ayakkabısının tanımına bakmamız gerekirse şu şekilde ifade edebiliriz: Esnek yapılı, lastik tabanlı, deri veya kanvas saya malzemesi kullanılarak yapılan, ilk önceliğinin spor faaliyetlerinde kullanım nedeni olması ile günlük yaşamda da tercih edildiği görülen ayakkabı türüdür (Heard, 2015). Spor ayakkabısının ismi farklı dillerdeki ifade edilişi ile değişiklik göstermektedir. Amerika'da “sneaker”, İngiltere'de ise “plimsol” olarak adlandırıldığı bilinmektedir.

Dünya teknolojisinin gelişmesi ve sanayi devrimi sonunda spor etkinliklerinin planlı oyun olarak sunulması ile günümüz çağında bu durum bir sektör halini almıştır. Tüm dünyanın bakış açısına göre sporun bir endüstri haline dönüştüğü bilinmektedir (Tacimciler, 2018).

Sporun, günümüzde hayatın içinde yaşam biçimi olarak şekillenmesi sonucunda her alanda karşılaştığımız bir durum olduğu ifade edilebilir. Toplumda yer alan her birey spor ile ilgilensin veya ilgilenmesin, sporun sosyal, fiziksel ya da psikolojik sonuçlarının etkisi içerisinde dir. Bunun doğrultusunda insanların spor ile

bağları, spor ayakkabısı seçimlerinde rol oynayan bir faktör olarak yer almaktadır. Spor ayakkabılarını tasarım açısından incelemek gerekirse nitelikler, kullanıcının cinsiyeti, spor ile ilişkisi bağlamında dikkate alınarak oluşturulur ve bunun sonucunda seçime dayalı farklılıkları ortaya çıkarmaktadır. Ürünün, tasarlanmasında etki eden her türlü fikir, yenilik, malzeme veya o dönemin teknolojisi, biçimi ve içerdiği anlamı belirlemektedir. Yaratıcılığın esas olarak görüldüğü bu olguda estetiği ve endüstriyi içerisinde sunmaktadır. Sosyal ve toplumsal hayatın içerisinde spor ve moda birlikteliği tüketim bilinci şekillenmesi ile spor ayakkabılarının da amacını değiştirmiştir. Spor ayakkabısının işlevi daha önceleri sadece spor yaparken kullanıma yönelik olmasına rağmen zamanla değişime açık, yenilikçi bakış açısından etkilenen ürün olarak sunulmaktadır. Popüler kültür ile birlikte farklılığa uğrayan spor kavramı, her türlü ekonomik olumsuzluğa rağmen alanını uluslararası çerçevede genişleten ve ilerleyişini sürdüren ayakkabı çeşididir. Hızlı tüketim sembolü haline gelmesinin ardından modanın içerisinde kendi etkisini koruyan bir gücü bulunmaktadır. Sporun nesnelleştirilmesi sonucunda spor aktivitelerinin yapılmasını sağlayan fakat şimdiki zamanda tek amacının bu olmadığı ve işlevi dışında da kullanımı olan spor ayakkabısı haricinde böyle bir etkisi olan ayakkabısı türü bulunmamaktadır (Enes, 2011).

2.2 Spor Ayakkabısı Çeşitleri

Ayakkabıların kendi içerisinde özel kullanım alanları dikkate alınarak ayrılan çeşitlerinin başında spor ayakkabıları gelmektedir (Uzun & Sofuoğlu, 2023). Spor ayakkabısı, ayağın rahat etmesine öncelik verilen, spor türlerinin farklılıkları dikkate alınarak tasarlanan ve kullanımına yönelik ihtiyaçlarını karşılayan ayakkabı sınıfındadır. Bu ayakkabı türünde esas alınan ayak hareketlerinin ve bu hareketlere rahatlıkla uyum sağlayarak geliştirilmesi hedeflense de günümüzde sonuç olarak rahatlık açısından günlük yaşam içerisinde de hayat standartlarını arttırmak amaçlı spor aktiviteleri dışında da tercih edilmektedir (Enes, 2011).

Spor ayakkabısının ortaya çıkışının 1800'li yıllar olduğu bilinmektedir. Bu yılın sonlarına doğru performans sporuna göre branşların oluşması, spor türlerine ait ayakkabı sınıflanmasına neden olmuştur. 1950'li yıllarda toplumsal ve kültürel kavramlarının altında değişimlerinin oluşmasıyla spor ayakkabısı tasarımları etkilenmiştir. Bu dönemde günlük yaşamın içerisinde yer alan performans sporunun

ortaya çıkması sonucuyla bu amaca yönelik oluşturulan ayakkabılarda kullanılan teknoloji içeriği ve görsel tasarımı açısından farklılaşmalar görülmüştür. 1970'li yıllara geldiğimizde ise sağlık yaşam düşüncesinin öneminin artmasıyla spor kavramı da etkilenmektedir. Bununla birlikte kitle sporu kavramı ortaya çıkmıştır ve sporun tüm kesimlerde popüler olduğu görülmektedir (Enes, 2011).

Spor ayakkabısı günlük yaşamda tercih edilmeye başlanmış olmasına rağmen asıl kullanımına yönelik tüm sebepler içerisinde spor türlerinin amacına özel tercih edilmesi durumunu geçemez. Yapılan sporun teknik özellikleri dikkate alınarak sporcunun sağlıklı bir şekilde spor aktivitesinin gerçekleştirilmesine yardım etmesidir. Zaman içerisinde insanların günlük hayatında rahat giyime yönelik yönelmelerinin artması ile görsel tasarım açısından etkilenmeler olmuştur. Estetik görünüm ve sembolik etkenler de göz önünde bulundurularak tasarımların oluşması ve kullanımı açısından önemli bir durum teşkil etmektedir (Enes, 2011).

2.2.1 Sporun Niteliğine Göre Ayakkabı Kullanımı

Spor türleri mekân ve amaca yönelik farklı gruplandırmalar ile çeşitlendirilebilir. Bu bakımdan incelendiğinde karada, havada ve denizde yapılan sporlar olarak gruplara ayrılmaktadır (Enes, 2011). Genel açıdan ayrılması yanı sıra iç mekân ve dış mekân olarak yapılan sporlar da gruplandırma da farklılıklar göstermektedir. Sınıflandırmak gerekirse bireysel ve takım halinde de uygulanan spor dalları bulunmaktadır. Bunun sonucunda spor ayakkabıları da spor türüne ve işlevine göre farklılıklar göstermektedir. Spor ayakkabısı kullanılan bazı spor türlerine yönelik bilgiler bu kısımda sunulacaktır.

Futbol Ayakkabısı: Futbol oyuncuları için en önemli ekipmanları ayakkabısıdır. Farklı teknolojileri olduğundan hız, çeviklik gibi kavramlar tasarlanırken dikkate alınmaktadır. Kramponlar diğer spor dallarının ayakkabılarına göre daha dayanıklı tasarlanmıştır (Megep, Mesleki Eğitim ve Öğretim Sisteminin Güçlendirilmesi Projesi, 2008, s. 4).

Şekil 2.1'deki futbol ayakkabısı çim sahada kullanılan krampon örneğidir. Bu kramponların üretiminde kullanılan malzemeler sayısı kanguru, dana ve koyun derisinden yapılmakta olup günümüzde sentetik malzemelerde kullanılmaktadır.



Şekil 2.1 Futbol Ayakkabısı

Kaynak: (http://https://tr.puma.com/king-top-fg-krampon-105607-01.html?_sgm_campaign=fcs_a58de80c50000&_sgm_source=105607_01%7Cproduct&_sgm_action=search&_sgm_term=futbol+ayakkab%C4%B1s%C4%B1)

Basketbol Ayakkabısı: Bu spor ayakkabısının en önemli özelliği boğaz kısmının yüksek olmasından kaynaklanmaktadır. Bu özelliği sayesinde diğer spor ayakkabılarından farklıdır. Tabanı düz olan bu ayakkabının spor esnasından oluşabilecek sakatlanmalara karşı bilek kısmında belli bir yükseklik veya alçaklıkta konçlar yapılarak ayak bileğini koruyacak şekilde tasarlanmıştır. Basketbol ayakkabısının malzemesinde sayası deriden kanvas (pamuklu kumaş), deri/kanvas veya naylon/kanvas ile yapılmaktadır. Burnu bombeyle, konç ve dil pedlerle desteklenmektedir. Taban materyalinde kullanılmak amacıyla kauçuk veya poliüretan tercih edilmektedir. Şekil 2.2’de basketbol ayakkabısına ait örnek bulunmaktadır (Megep, Mesleki Eğitim ve Öğretim Sisteminin Güçlendirilmesi Projesi, 2008, s. 4).



Şekil 2.2 Basketbol Ayakkabısı

Kaynak:(<https://tr.puma.com/court-rider-chaos-basketbol-ayakkabisi-37826901.html>)

Yürüyüş Ayakkabısı: Ayak hareketlerini önemseyen ve kavrayan şekilde esnek, yumuşak özelliklere sahip ayakkabılar olarak bilinmektedir. Arka kısmının dayanıklı olması için farklı malzemeler ile kuvvetlendirilmektedir. Kıvrımlı tabanı sayesinde ayakta kaldığı sürece sırt ve eklemler üzerindeki baskısı az olacaktır. Çarpma etkilerine dayanıklı olması istenilmektedir. Koşu ayakkabıları da bu özellikler dikkate alınarak tasarlanmaktadır (Megep, Mesleki Eğitim ve Öğretim Sisteminin Güçlendirilmesi Projesi, 2008, s. 7). Şekil 2.3'te bu tanıma göre görsele yer verilmiştir.



Şekil 2.3 Yürüyüş Ayakkabısı

Kaynak: (<https://www.adidas.com.tr/tr/everysset-ayakkabi/ID4990.html>)

Voleybol Ayakkabısı: Hafif ve yumuşak olması en belirgin özellikleridir. Kullanılan malzeme deri, sentetik ve tekstil materyallerinden birisiyle veya birlikte kullanılmasıyla saya hazırlanır. Tabanında kayma durumunu engellemek amaçlı termo, kauçuk gibi ürünler kullanılmaktadır. Burun ve fort kısmı desteklenmesi gereken kısımlarıdır. Ayakkabının tabanı farklı malzemeler kullanılarak üretilse de yere basma noktalarında, burunda ve yanlarda zemini iyi bir şekilde kavrayacak malzemeler ile desteklenmelidir (Megep, Mesleki Eğitim ve Öğretim Sisteminin Güçlendirilmesi Projesi, 2008, s. 5).

Voleybol ayakkabısının görünümü için Şekil 2.4'te kadın ayakkabı ve tabanı, Şekil 2.5'te ise başka bir voleybol ayakkabısına ait farklı yoğunluktaki malzemelerden yapılan ayakkabı bulunmaktadır.



Şekil 2.4 Voleybol Ayakkabısı

Kaynak:(<https://www.asics.com.tr/p-gel-rocket-10-kadin-beyaz-voleybol-ayakkabisi-1072a056-106>)



Şekil 2.5 Voleybol Ayakkabı

Kaynak:(<https://www.asics.com.tr/p-gel-tactic-erkek-mavi-voleybol-ayakkabisi-1071a065-401>)

Kaykay Ayakkabısı: Günümüzde spor ayakkabıları ve kaykay ayakkabıları için şok emici teknolojiler tercih edilmektedir. Topuk içerisine eklenerek, EVA veya PU, System G2 ile birlikte kaykay ayakkabılarında çift yastıklamanın uygulanması sporcu sakatlanmaları, ayağın burun ve topuk kısmına gelen basıncın engellenmesi yönünde işlev göstermektedir. Günümüzde spor ayakkabısı sadece spor için kullanılan bir ayakkabı çeşidi değildir (Enes, 2011, s. 15). Geldiğimiz noktada spor ayakkabısı tasarımlarına benzer özelliklere sahip ayakkabılarda bulunmaktadır. Şekil

2.6’da ki kayak spor ayakkabısına farklı tasarımlardaki örnekleridir.



Şekil 2.6 Kaykay Ayakkabısı

Kaynak: (<https://www.nike.com/tr/t/sb-zoom-blazer-mid-ek-kaykay-ayakkab-%C4%B1s%C4%B1-xF1TPp/DO9399-100>)

Tenis Ayakkabısı: Genellikle beyaz renk tercih edilmektedir. Tenis oynarken giyilen kauçuk tabanlı bir spor ayakkabısıdır. Ön kısmının destekleyici ve güçlendirilmiş olması gerekmektedir. Tabanında aşırı temas eden noktalar yumuşak malzemeler ile donanımlandırılmalıdır. Burun bölgesinin yeterli genişlikte olmalıdır. Şekil 2.7’de tenis ayakkabısına ait görünüm görülmektedir (T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, 2011, s. 6).



Şekil 2.7 Tenis Ayakkabısı

Kaynak:(<https://www.asics.com.tr/p-gel-rocket-10-kadin-beyaz-voleybol-ayakkabisi-1072a056-106>)

2.2.2 Günlük Tercihe Yönelik Spor Ayakkabıları

1950’li yıllarda kültürel ve toplumsal değişimlerin etkileri dikkate alınarak performans sporuna yönelik oluşturulan spor ayakkabıları zamanla görsel açıdan farklılaşmaya başlamıştır. Bu farklılaşma ile birlikte bazı spor etkinliklerinde kısıtlamalar oluşturularak siyah ve beyaz dışındaki renklerin etkinlik sırasında sporcular tarafından tercih edilmesi yasaklanmıştır.1970’li yıllara geldiğimizde ise sağlığa yönelik kitle sporunun ortaya çıkması sonucu bambaşka bir süreç başlamıştır. Sporun genel olarak yaygınlaşmaya başlaması günlük kullanıma uygun spor ayakkabılarının üretilmesinde etkili olmuştur. Günlük kullanım açısından üretilen spor ayakkabılar moda ile şekillenerek, tasarım ve rahatlık bakımından kavramlar

dikkate alınarak üretilmeye başlanmıştır (Enes, 2011).

Günlük kullanıma uygun olarak üretilen spor ayakkabılar ile spor aktivitelerini yerine getirmek imkânsızdır. Günümüzde de tercih açısından bakıldığında spor ayakkabısının günlük yaşam içerisinde kullanıldığı bilinmektedir. Bunun sonucunda spor ayakkabı markalarının günlük kullanıma uygun olması için spor ayakkabıları tasarlamaktadır. Moda ile spor ayakkabısının birleşmesi moda tasarımcılarının tasarımları ile hayata geçirilmektedir (Enes, 2011, s. 16). Günlük yaşamda kullanılmak için tasarlanan spor ayakkabılarında da konfor önemli bir noktadır. Popüler kültürün bir parçası haline gelmiştir.



Şekil 2.8 Nike markası tarafından tasarlanan günlük kullanım amaçlı üretilen spor ayakkabısı

Kaynak:(<https://www.nike.com/tr/t/air-jordan-1-low-se-ayakkab%C4%B1s%C4%B1-j6GSq5/DV0426-012>)

Nike markasının günlük hayatta kullanımı için tasarladığı ayakkabılarına örnek olarak Şekil 2.8'deki ayakkabı da kadın grubu için tercih edilen açık renkte ve pastel tonlarına uygun tasarlanan spor ayakkabısıdır.

Spor ayakkabılarının moda unsuru kavramına gelmesiyle birlikte markalar, günlük kullanıma uygun tasarımlar içermesini sağlamak ve koleksiyonun devamlılığı olması amaçlı spor türüne ait tasarlanan ayakkabılardan esinlenerek değişimler ile kullanıcıya sunmaktadır (Enes, 2011).



Şekil 2.9 Adidas markası tarafından günlük kullanım amaçlı üretilen spor ayakkabısı
Kaynak: (<https://www.adidas.com.tr/tr/superstar-ayakkab%C4%B1/EG4960.html>)

Adidas markasının Şekil 2.9'daki görünümünde günlük hayatta kullanım amaçlı spor türüne ait koleksiyonundan uyarlanan spor ayakkabısı görülmektedir.

Günümüzde, günlük yaşamda kullanılan spor ayakkabılarında, ayakkabının kullanım amacına yönelik olmasına önem verilmektedir. Bu ayakkabıların amacı ayak sağlığını korumak, rahat yürümek ve koşu yapabilmektir (Bici, 2007, s. 34). Spor ayakkabısının sayesinde; kanvas, denim, keten gibi doğal liflerden elde edilmiş tekstil malzemeleri tercih edilmektedir. Converse markasının 1900'li yılların başında ilk ürettiği basketbol ayakkabısının kanvas türü kumaştan üretildiği bilirse de bu ayakkabının basketbol oynamak için uygun olmadığı söylenmiştir. Kanvas türü kumaşın kauçuk tabanı ile üretilen ayakkabıların günümüzde daha çok günlük kullanıma uygunluk sağladığı bilinmektedir (Enes, 2011, s. 18).

Reebok markasının kadınlara yönelik sektöre sunduğu Reetone isimli yürüyüş ayakkabısı sağlık açısından ayağı desteklemektedir. Tabanda oluşturulan farklı yüksekliklerle yürüyüş esnasında rahatlık ve kolaylık sunmaktadır (Choklat, 2012). Gün içinde ayak ağrılarının oluşumunun engellenmesi, kanın sağlıklı bir akım sağlaması ve ayak kokusunu önlemesi gibi imkanlar sunarak bir tasarım oluşturmuşlardır. Şekil 2.10'da bu amaç doğrultusunda üretilen spor ayakkabısına yer verilmiştir. Şekil 2.11'deki görselde bu ayakkabının tanıtım afişine yer verilmiştir. Tanıtım afişinin dikkat çekmesi amacıyla pazarlama stratejileri uygulanmıştır. Fit ve sportif bir kadın görünümü kullanılarak gün içerisinde rahatlık esas alınarak formda kalınabilir algısı yaratılmaktadır.



Şekil 2.10 Reebok markasının kadınlar için ürettiği Reetone spor ayakkabısı
Kaynak: (<https://popsop.com/reebok-reetone-your-move/>)



Şekil 2.11 Reetone spor ayakkabısının ürün tanıtım afişi
Kaynak: (<https://popsop.com/reebok-reetone-your-move/>)

BÖLÜM 3

3. SPOR AYAKKABISI TARİHÇESİ

3.1 Spor Ayakkabısının Ortaya Çıkışı

Sporun başlangıcı insanoğlunun toplumsal iş bölümleri ile hareket ettiği neolitik döneme dayanmaktadır (Tacimciler, 2018).

“Ayakkabı kültürü; insanlığın ilk var olduğu zamana kadar uzanmaktadır. Günümüzde ayakkabılar sadece ayakları korumak amaçlı giyilmemektedir” (Akçakale, 2017).

Ayakkabı tarihçesi Eski Mısır olarak bilinmektedir. Ayağı korumak amaçlı yapılan tüm sandaletlerin temeli bu döneme dayanmaktadır. İki bant yardımı ile ayağın üzerinden tutturulan sandalet giyerlerdi. Medeniyet toplulukları döneminde hangi kültür olursa olsun ayağı korumak amaçlı insanların sandalet ile bağları bulunmaktadır (O'Keeffe, 1996).

Spor oyunlarının Antik Yunan dönemine dayandığı tarihte bilinmektedir. Antik Yunan dönemin sporcuları neredeyse hiç kıyafet giymemiştir ve ayakkabı kullanımı da yoktur. İklim bakımından daha soğuk ve farklı coğrafyalardan gelen şampiyonların giydikleri sandaletleri fark etmeleriyle koşu sandaletlerinin gelişmesine öncülük etmiştir. Eski uygarlıkların hırslarının olması sebebiyle rekabetçi etkinliklerin popülerliğinin artmasına neden olmuştur. Antik Etrüskler sandaletinin tabanında sayayı metal raptiyeler ile tuttururken, Romalılar ayakkabının ayağa mümkün olduğunca sarmalaması amacıyla kısaç kullanmışlardır (Subotnick, 2017). Antik Yunan döneminden başlayan Roma ve diğer uygarlıkları da kapsayarak günümüze doğru gelişen süreçlerinde sanayi devriminin etkisi bulunmaktadır. Sanayi devrimi ile spor alanında da değişimler oluşacaktır (Tacimciler, 2018, s. 24).

1450-1460 yılları arasında Rönesans'ın etkisi ile sanat ve bilimdeki ilerleme doğrultusunda ayakkabıda da yeni bir dönemin etkisi oluşturulmuştur. Ayak parmak kısmını uzun olan ayakkabılardan sonra Kral 13. Charles için özel olarak tasarlanan ayakkabının formunu ifade etmek gerekirse ön kısmı geniş ve yuvarlak olarak üretilen, yan ve arka kısımları ise alçak şekilde tasarlanan ayakkabı olarak tarihte yerini almıştır (İmre, 2011).

Tarihte yer alan bilgilere göre ilk krampon 1526 yılında 8.Kral Henry tarafından kendisi için yaptırılmıştır. Futbol oyununda yaşanabilecek sakatlanmalara karşı korunmak amaçlı özel bir ayakkabı üretilse de ağırlığının 500 gr civarında olması istenilen düşünce ile uyuşmamaktadır. 1800'lü yılların başlarında futbolun popüler bir oyun olmasıyla bu dönemde ilk çivili kramponda tarihte yerini almıştır. Oyuncuları korumak amaçlı metal burun tercih edilse de tutuşu arttıran metal çivilerle modern kramponların ilk adımı gerçekleştirilmiştir (<https://sportmen.barcin.com/kramponun-tarihcesi/>).

Güney Amerika'nın Amazon Havzası'nda günümüz spor ayakkabılarının ilk temellerinin oluşturulduğu bilinmektedir. Yerel halkın ayak tabanlarını korumak amaçlı "hevea" ağacından elde ettikleri lateks öz suyunu kullanarak Vibram FiveFinger ayakkabılara benzer ham lastik terlikler üreterek, spor ayakkabısı dünyası için gelişmeler sağlamıştır (Keyser, 2015). Kauçuk ağacının kabuğundaki süt beyazı suya lateks adı verilmektedir. Ağaçtan elde edilen bu öze koruyucu amonyak katılarak akışkan halde kalması sağlanmıştır (Akçakale, 2016). Şekil 3.1'de Kauçuk ağacının gövdesinden doğal lateks elde edildiği bilinmektedir.



Şekil 3.1 Kauçuk ağacından lateks'in elde edilmesinin görseli
Kaynak: (<http://dx.doi.org/10.12739/NWSA.2016.11.3.2A0096>)

3.2 Spor Ayakkabısının Markalaşma Dönemi, Tasarım Yenilikleri ve Öncü Tasarımlar

Spor ayakkabısı yaşanan dönemin sosyal, ekonomik, kültürel ve teknoloji faktörlerine bağlı olarak değişimlere uğramaktadır. 20. yüzyılın en etkili ve kalıcı tasarımı olarak anılmaktadır. Her yaştan, her cinsiyetten ve her milletin topluluğu tarafından tercih edilen evrenselleşmiş bir ayakkabı türüdür (Fashionary, 2016). “Endüstri çeşitliliği ile iş birliği stratejisi, son dönemde pazarlama alanında yeni tüketici grupları, güçlü tanıtımlar edinmek ve yeni ürünler çıkartmak içindir ” (Jang, 2006).

“Sanayi devrimi ile verimlilik, yoğun üretim ve yaşam standartlarındaki çabuk büyüme dev kurumsal hiyerarşilerin oluşumu ve üstün kapasite ile farklılık elde edilmiştir” (Chandler, 1992).

19. yy boyunca kauçuk tabandan oluşan ayakkabılar üretilmiştir. İnsanlar 19. yüzyılda sanayinin yaygınlaşması sonucu çalışma hayatından artakalan vakitleri için spor aktivitelerinde bulunarak zamanlarını değerlendirmeye başlamıştır. Sporun bireyselleşmesi ve toplumda önem kazanması ile spor ayakkabıları günlük yaşantıda da konfor açısından giyilmeye başlanmıştır (Enes, 2011).

II. Dünya Savaşından sonra sanayileşme sürecinde Avrupa’da başta İngiltere olmak üzere büyük ölçüde iyileşme durumu sağlanmıştır. Bu kalkınmanın sonucu olarak piyasada küreselleşmenin getirdiği durumla uluslararası bir rekabet ortamı oluşmuştur (Weightman, 2010, s. 55). Sanayi devriminden sonra endüstride oluşan değişimler spor ayakkabısının gelişiminde etkisi önemlidir. 1862 yılında Charles Goodyear’ın “vulcanization” adı verilen bir sistem geliştirmesiyle endüstriyel bir malzeme olarak patenti alınmıştır (Kawamura, 2016).

İlk zamanlarında özel üretim olarak sayılabilecek ev tipi veya küçük sanayi üretimlerinden, seri üretimin ortaya çıkması sonucu olarak gelen talepleri karşılamak amacıyla hızlı üretime geçilmiştir. Yeni malzeme, farklı teknikler, yeniliğe açık olması sonucunda seri ve ucuz üretimin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Bu üretim ile birlikte el gücü özel üretim haricinde seri üretiminde ilk kez adımları atılmaya başlanmıştır. Kauçuk malzemesi ve montaj hatlarındaki çeşitliliğinin oluşturulmasıyla ayakkabının üretiminde daha düşük maliyetli ve hızlı bir üretimin gerçekleşmesine olanak sağlanmıştır (Enes, 2011, s. 45).

20. yüzyılın ekonomik yapısı ile şekillenerek markaların değişim süreçlerinden

geçmesine neden olmuştur. Bu dönemler içerisinde tasarımında gelişim gösterdiği bilinmektedir (Enes, 2011). Spor ayakkabısının kullanıma yönelik işlevselliği haricinde sosyal ve psikolojik kavramlara yönelik tasarım algısı bulunmaktadır. Sporun ticaret ve kültürel anlamlarıyla moda olgusunun bir parçası haline gelerek spor ayakkabısının tercih edilmesini sağlamıştır (Bici, 2007, s. 36).

Marka olgusu, spor ayakkabısının tasarım ve işlevsel durumundan daha önemlidir. Marka, kullanıcı ile soyut anlam kazanmak için geliştirilmiştir. İmaj, prestij, özgürlük ve statü gibi kavramların anlamlılığı oluşturmaktadır. Tüketiciler bu noktada sadece spor ayakkabısı satın almaz kendi hayatlarına kattığı anlam ve değeri de satın almaktadırlar (Borça, 2004).

Spor pazarlaması terimini ilk kez, 1978 yılında “*Advertising Age*” tarafından kullanıldığı bilinmektedir. Tüketici faaliyetlerini adlandırmak, pazarlama sektöründe dikkat çekmek ve hizmet sektöründe rekabet ortamının artması sonucu ortaya çıkmıştır (Parkhouse, 2001). Pazarlama sektörünün ortaya çıkışıyla yıldız oyuncularla çalışma fikri strateji olarak kabul edilmiştir (Enes, 2011, s. 46).

Endüstrinin önemli bir parçası haline gelen spor ayakkabısı ve spor camiası, faaliyet alanı haline gelen sporla ilgili etkinliklerden kaynaklı ekonomik kazançlar da gelişmiştir. Bu tarz durumlarda sektörde süreklilik önem taşımaktadır. Ekonomik yönünden bakıldığında sportif faaliyetlerin ulusal ekonomiye üretim veya gelir aynı zamanda istihdam gibi konularda doğrudan etkili olduğu bilinmektedir. Neredeyse günümüzde tüm spor kulüpleri ticarileşmiş ve şirketleşmiştir (Tacimciler, 2018).

Bu gelişimin sonuçları olarak spor ayakkabıları günlük yaşamımızın bir parçası olmuş ekonomik ucuzluğu ve dayanıklılık özelliğinden dolayı genç toplumun hayatında vazgeçilmez bir noktaya gelmiştir. Günümüzde sosyal medyanın gelişmesi gençlerin ürün hakkında deneyim ve fikirlerini paylaşabilmesine olanak sağlayan bir araçtır (Strauss & Frost, 2016).

3.2.1 1800-1950 Yılları Arasında Spor Ayakkabısının Oluşumu, Markaların Başlangıcı ve Tasarımların Evrimleşmesi

Sanayi devrimi sonrasında seri üretime geçilmesiyle sosyal ve ekonomik dönemin oluştuğu bilinmektedir. Ortaya çıkan dönemin özellikleri arasında hayat standartlarının değişmesi ve ekonomik gelişme sonucunda tüketimin artması ile gereksinimler ortaya çıkmıştır ve buna bağlı olarak üretimin artırılması

gerçekleşmiştir. Günlük yaşamda spor ayakkabısı kullanma kültürü, spor etkinliklerinin kurulması ve toplumda kadın erkek cinsiyetçiliğin çalışma alanında giyim sektöründe ayrımların oluşması bu döneme özgü özellikler içerisinde.

2. Dünya Savaşı'nda Fransa'nın işgali ile Avrupa ve Amerika'nın, Fransız tasarımlarından uzak kalmasıyla Amerikan tarzı moda anlayışı ortaya çıkmıştır. 20. yüzyılda Amerika'nın özgürlük ve rahatlık kavramlarını önemsemesi ile oluşan alt kültürler sayesinde moda sektöründe, sanatta ve kişisel tarzlarında etkin olduğu görülmüştür. Spor ayakkabısının hayata geçirilmesi ve yeniliklerin sağlanması ile 20. yüzyıl tasarımlarında önemli bir yere sahip olmuştur (Lv & Huiguang, 2008). İlk spor ayakkabıları 1830'larda John Body Dunlop'un kanvas malzemesinin kauçuğa nasıl sabitleneceğini keşfeden Liverpool Rubber Company tarafından geliştirilmiştir (<https://theconversation.com/the-history-of-sneakers-from-commodity-to-cultural-icon-127268>).

Kauçuk üretiminin başlamasıyla ayakkabılarda kullanılan ilk kauçuk taban "Plimsolls" ismi ile üretimini gerçekleştirdiği bilinmektedir. 1860'larda "kauçuk tabanlar, saya kısmının yüzü açık, bağcıklı kanvas üst kısımlarından" birleştirilmiştir. "Kroket sandalet" olarak ifade edilen bu ayakkabılar zengin kısım tarafından tercih edilmiştir (O'Keeffe, 1996).

1892 yılında ise US Rubber markası, 1916 senesinde 'Keds' markasıyla bilinecek ve kendi tasarımlarını içeren kauçuk tabanlı kanvas sayalı ayakkabılar üretmiştir (O'Keeffe, 1996).

Joseph William Foster 1894 yılında, 1924'teki İngiltere Olimpiyat Takımına koşu için çivili spor ayakkabısı üretmiştir. 1904 yılında ise koşu ayakkabılarını pazarlamaya başlamıştır. 1958 yılında ise Foster'in torunları işi devralarak bugünkü adı ile bilinen "Reebok" adıyla anılmaktadır (Walford, 2007).

1908 yılında ise Marquis M. Converse, basketbol sporunda öncü olarak görülen "Converse" isimli ayakkabı markasını kurmuştur. 1917 senesinde marka ilk basketbol ayakkabısı Converse All Star'ı sektöre sunmuştur (Pendergast & Pendergast, 2004). Basketbol sporuna ait üretim özelliklerinden kaynaklı olarak yüksek bilek yapısına sahiptir. 1923 yılında ise basketbol yıldızı olan Chuck Taylor ile iş birliği yapılması sonucu Chuck Taylor All Star basketbol spor ayakkabısı üretilmiştir. 1935 yılında bu iş birliğinden kaynaklı bir ünlü tarafından desteklenen ilk ayakkabı unvanını almıştır. Amerika Birleşik Devletleri basketbol takımının 1936 Olimpiyatları'nda sponsorluğunu da üstlenmiştir (Cunningham, 2008). Günümüzde

de bu klasik parça markanın vazgeçilmezidir. Şekil 3.2’de Converse All-Star ayakkabısının detayları görülmektedir.



Şekil 3.2 Converse All- Star ayakkabısı

Kaynak: (<https://bleacherreport.com/articles/2554118-exploring-the-rise-of-sneaker-culture-exhibit>)

1917’de U.S.Rubber tarafından piyasaya çıkarılan ekonomik olarak her kesime uygun olan Ked, popüler açıdan pazarlama sektörünün ilk spor ayakkabısıdır. İsminin Latince’den geldiği biliniyor “ped”, “ayak” ve “çocuk” sözcüklerinin baş harflerinin birleşimidir (O’Keeffe, 1996).

1924 yılında Adi and Rudolph Dassler, Almanya’da Dassler adında ayakkabı fabrikasını kardeşi Rudolf ile birlikte açmıştır. Dassler’in sporcuları gözlemlemiş ve onlarla iletişim kurarak ihtiyaçlarını içeren yeni formlar ve malzemelerle spor ayakkabıları üretmişlerdir (Iglesias, Ind, & Schultz, 2020). 1936 Münih Olimpiyatları yarışında Jesse Owens tarafından yarışlarda giyilmiştir. 1948 yılında aile arasındaki anlaşmazlık kardeşlerin ayrılmasına neden olmuştur. Rudolph, Dassler firmasından ayrılarak Puma markasını oluşturmuştur. Puma markasının ortaya çıkışı bu durumdan kaynaklanmaktadır. Adolf Dassler’ da bu ayrılıktan sonra Adidas markasını kurmuştur (Werd, Knight, & Langer, 2010).

Rudolph, Puma markasını kurmasıyla İsviçre’nin ev sahipliğini üstlendiği Dünya Kupası’nda Batı Almanya takımı için hafif, açık sayalı deriden krampon

üretmiştir (Smith, 2019).

Puma için 1948 yılının önemli olmasındaki en büyük etken ilk futbol ayakkabısı olan “Atom”un tanıtımı ve üretimi açısından başlangıç olarak görülmesidir.

2. Dünya Savaşı sırasında spor ayakkabısı üretiminin sekteye uğradığı bilinmektedir. Savaş sonrası oluşan kısıtlamalar ve tasarruf sürecinden sonra tekrar popülerliğini yakalamıştır (Enes, 2011, s. 53).

1948 yılında Kihachiro Onitsuka tarafından kendi soyadını taşıyan Onitsuka adında firma kurmuştur. Firma’da ilk ayakkabı basketbol sporu için üretilmiştir. Bu ayakkabının tasarımının ahtapotun vantuzlarından esinlenerek yapıldığı bilinmektedir (Onitsuka, 2022). 1951 yılında Boston Maratonunda Shigeki Tanaka adındaki bir Japon koşucu tarafından Tiger ayakkabılarını tanıtmıştır. Japonya’nın geleneksel Geta ayakkabısı düşünülerek tasarlanan ve ayak başparmağı için ayrı bir kısmı bulunması sebebiyle sadece Japon sporcular tarafından giyilebilmiştir. Günümüzde Asics olarak bilinmektedir (Kobayashi, Jackson, & Sam, 2019). Konfor ve performans önceliğini dikkate alarak günümüzde tüm branşlara uygun spor ayakkabısı tasarımları bulunmaktadır (Onitsuka, 2022).

Tasarım algısındaki bakış açısıyla o dönemin nitelik ve nicelik özellikleri dikkate alınarak spor ayakkabısı modelleri oluşturulmaktadır. Bu açıdan bakıldığında zaman ve toplumla bütünlük sağlayarak, pazarlama stratejisinin de gelişmesi sonucuyla farklı biçimlenen spor ayakkabıları da karşımıza çıkmaktadır. Malzeme, tasarım algı ve teknolojinin gelişimi ile değişim süreçleri şekillenmiştir (Enes, 2011, s. 53).

1950 yılında spor ayakkabısı gençler tarafından tercih edilen ayakkabı cinsi olarak, dönem ruhunu yansıtarak özgürlük ve başkaldırı sembolü olarak adlandırmışlardır. ABD’de giyimin bir parçası olarak görülmeye başlanmasıyla keds’ler ve spor ayakkabısı, yeni bir tarz ortaya çıkartmıştır. James Dean’in Levis kot pantolon ve beyaz converse bütünlüğü oluşarak bu dönemde dikkat çekmiştir.

1800’lü ve 1950’li yıllar arasını spor ayakkabısı markalarının ortaya çıkışları ve gelişim aşamaları bilinmektedir. Avrupa’da üretilen spor ayakkabıları spor faaliyetleri esnasında kullanılmaya daha uygun üretilirken, Amerika’da üretilen spor ayakkabıları daha ucuz ve günlük yaşama uygun olarak popüler kültür açısından üretilmiştir.

3.2.2 1951-1985 Yılları Arasında Spor Ayakkabısı Markalarının Gelişimi ve Tasarımların Evrimleşmesi

Sanayi Devrimi sonrasında gelişen ve çalışma hayatından geri kalan zaman içerisinde de spor ayakkabılarının tercih edilmesi sağlanarak ihtiyaç haline dönüştürülmüştür. Birey bu bakış açısını benimseyerek tarzını, yaşını ve karakterini yansıtmaya yönelik bir gereç olarak benimsemiştir. Sokak modası tabiri ile ifade edilen bir tarz akımının doğuşunu bu şekilde ifade edebiliriz.

“Moda; toplum içerisinde yer alan geçici farklılık, belirli etkenlerle bir süre toplum açısından ilgi duymak, bir şeye karşı oluşturulan aşırı düşkünlüktür” (Türk Dil Kurumu, 2023).

Moda, aynı zamanda yenilik içeren formları kronolojik olarak yansıtan, kültürel etkileşimleri içermesi, eleştirilmesi ve tarihsel bakımından yorumlanmasıdır. Moda, farklılıklar ile alakalıdır. Kültürel, sosyal ve psikolojik açıdan toplumun ruhsal değişimlerini ifade etme biçimidir (Johnson, Torntore, & Eicher, 2003).

Spor, 1960 yılları sonrasında moda ile etkileşim içerisinde olarak günümüz bakımından da yüklenilen anlamlar açısından da önemli bir niteliktir. Bunun sonucu olarak spor, modanın bir aracı haline gelmiştir. Bu durumun spor ayakkabılarının tasarım ve gelişimleri açısından etkili olduğu bilinmektedir (Enes, 2011, s. 55).

1960’lı yıllardan önceki zamanlarda, Amerika Birleşik Devletleri kanvas spor ayakkabıları üretmeye odaklı hareket etmiştir. 1970’lerde bu algısı kültürel değişimler sebebi ile değişmiştir (Donaghu & Barff, 1990).

1965 yılında üretilen tenis ayakkabısının saya kısmında deri kullanılmış ve sporcu Stan Smith adına tasarlanmıştır. Spor ayakkabısının dil kısmında sporcunun resmini içeren bir detay bulunmaktadır. 1971 yılında tekrar bu spor ayakkabısının üretimine başlanmasıyla beyaz renk dışında kırmızı, lacivert ve siyah renkleri de üretilmiştir (Enes, 2011, s. 56). Şekil 3.3’te görülen Stan Smith için hazırlanılan tenis ayakkabısının siyah renkte üretimi gerçekleşen ve dil kısmındaki detayları görülen görsel yer almaktadır.

Adidas’ın süperstar modeli eski okul ayakkabısı modeli olarak bilirse de markanın klasiği ve vazgeçilmezidir. Bu tasarımın üretimi 1969 yılında yapılmıştır. En önemli özelliği koşu için tasarlanan hafif bir ayakkabıdır. İlk üretildiğinde basketbol ayakkabısı olarak tasarlanan bu modelin sayısı deriden oluşturulmuş, alçak tabanlı bir spor ayakkabısıdır (Enes, 2011, s. 58).



Şekil 3.3 Adidas markasının Stan Smitt isimli spor ayakkabısı

Kaynak: (<https://www.fashfed.com/urun/adidas-stan-smith-siyah-sneaker-fx7523/>)

Oyun esnasında zeminin buruna olan baskısını azaltmak amaçlı burun kısmı deniz kabuğuna benzeyen bir tasarım ile üretilmiştir. Şekil 3.4’de basketbol oyununun amacına yönelik tasarlanan spor ayakkabısının görseli yer almaktadır. Burun detayının deniz kabuğunu andıran görüntüde olması bu ayakkabının en önemli detaydır.



Şekil 3.4 Adidas markasının Superstar isimli spor ayakkabısının detay görünümü
Kaynak: (<https://www.adidas.com.tr/en/superstar-shoes/FX7483.html>)

1964 yılında Blue Ribbon şirketi ile ilk temelleri oluşturulan Nike markasının serüveni 1971 yılında başlamıştır. Nike'ın logosu ressam Carolyn Davidson tarafından tasarlanmıştır (Knight, 2016). Tinker Hatfield 1985'te spor ayakkabıları tasarlayarak marka'nın değer kazanmasını sağlamıştır. Basketbol oyuncusu Michael Jordan için üretilen özel ayakkabılar sayesinde dikkatleri üzerine çekmiştir (Ecko, 2020). Günümüzde de Jordan serisi adı altında Nike markasının bünyesinde üretilmeye devam etmektedir. 1970'lerin sonuna doğru bebekler için üretilen spor ayakkabılarında Velcro marka kopça kullanılmıştır. Günümüzde bebeklerin ayaklarına tek elle giydirilebilen daha konforlu spor ayakkabıları üretmişlerdir (Steele, 2005). 1979 yılına gelindiğinde ise Nike markası tarafından Nike Air taban sistemlerini geliştirerek koşu ayakkabılarında uygulanmış ve Nike Air teknolojisinin patentini almıştır. Şekil 3.5'te ilk tasarım olan Air Jordan 1'e ait görünümde siyah ve kırmızı renk uyumunun ifade edilmiş şekli görülmektedir.



Şekil 3.5 Basketbol oyuncusu Micheal Jordan adına tasarlanan Air Jordan 1
Kaynak: (<https://www.jordan.com/collection/air-jordan-1>)

1978 yılında HBCU Tennessee State Üniversitesinin Tigerbelles olarak bilinen kadın bayrak yarışı takımı 880 metre kapalı pist bayrak yarışında dünya rekorunu kırdı. Bu takımın özelliği tamamen siyahi sporculardan oluşmasıdır. Bu takımın kazanması ile birlikte hem kolej hem de profesyonel seviye de Nike'ın sponsor olduğu bir takım ilk kez dünya rekoruna imza atmıştır. TSU'nun yıllığından alınan kadın sporcularımızın fotoğrafını Şekil 3.6'da görülmektedir (Tigerbelles, 2022).



Şekil 3.6 Dünya rekoru kıran takımın TSU'nun yıllığından anısı
Kaynak: (<https://www.nike.com/tr/a/tarih-yazmaya-devam-tigerbelles>)

Amerika 'da 1980 yılı öncesinde yeni bir spor olan aerobik dans ve fitness etkinlikleri ortaya çıkmıştır. 1970'lerde benimsenen günlük antrenman alışkanlığı zamanla bir kültür haline gelmiştir (İşler & Tama, 2019). Kadınların bu aktiviteleri gerçekleştirirken farklı bir ayakkabı modeline ihtiyaçları oluşmuştur. Bu spor ayakkabısının ön bölümü daha fazla kullanılmasından kaynaklı ön, denge ve çarpma etkisi çok önemlidir (T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, 2011, s. 7).

Spor giyim ile Amerikan toplumunun alt kültürlerinin etkisinin sürdüğü spor ayakkabılarında alternatif müzik ile de tasarımlarda etkileri görülmüştür. Spor ayakkabısında alternatif spor olarak; kayak, cadde basketbolu alternatif müzikte ise

punk, rock, hip hop gibi etkinliklerin yüzey tasarımında etkileri görülmektedir. 1980'lerde sokak kültüründen esinlenerek ilerleyen moda, spor ayakkabısı üzerinde de etkilerini göstermiştir (Chotlat, 2012).

Reebok markası bu ihtiyaca karşılık vererek üretimler yapmıştır. Aerobik dans aktiviteleri, ayakkabı stillerine ilham vermiş ve spor salonu için üretilen bu ayakkabılarının kadın versiyonunu tasarlayarak sokak giyimine taşımıştır (Choklat, 2012). Serbest stil olarak pazarlama stratejisi kullanılan bu seri 1982'de, erkek serisi ise 1983'te piyasaya çıkarılmıştır (Walford, 2007).

1951 ile 1985 yılları arasında spor yapmanın yanında gündelik yaşam içerisinde de kullanıma açık tasarımlar yapılmıştır. Marka, modellerin gelişmesi açısından ve pazarlama stratejisi olarak sporcu adını taşıyan spor ayakkabıları üretimine devam edilmiştir.

3.2.3 1986-2005 Yılları Arasında Spor Ayakkabısı Markaları ve Tasarımların Değişimi

Spor markaları açısından bu yıllarda yeni tasarımcılar ile iş birliği içinde bulunmak ve tüketici için sosyal bir kimliği sergilemenin yolları olarak görülmüştür (Enes, 2011). Bu dönemde müzik ve spor ayakkabısının bütünlüğünün varlığını daha güçlü olarak devam ettirdiği bilinmektedir.

Gençler Amerika'dan Avrupa'ya kadar birçok alt kültür etkileşimini, kendilerini ifade edebilmek adına her türlü alt kültür etkinliklerini bir araç olarak geliştirmiştir. İş dünyasının dışındaki zaman diliminde genç toplumun giyim stilleri kendine ait dönemi ifade eden bir duruma gelmiştir. Moda bu süreçte etnik gruplar tarafından sokak kültürü olgusu benimsenerek kimliğini daha geniş kitlelere yaygınlaştırmıştır (Fischel & Baggaley, 2013, s. 270-415).

Hip-hop grubunun 1986'da "My Adidas" single'ını çıkartmasıyla, rapçiler tarafından da spor ayakkabısının revaçta olmasını sağlamıştır (<https://aurn.com/hip-hop-and-sneakers-an-intertwined-history/>).

1985'te Adidas'ın piyasaya sunduğu Superstar spor ayakkabılarının versiyonunu yaratarak iş birliği sağlanmıştır (www.thecollector.com/evolution-of-sneakers-modern-fashion-collecting/).

Şekil 3.7'de grup üyeleri görülmektedir. Şekil 3.8'de ise grup üyeleri Adidas markasını giymektedir.



Şekil 3.7 Run-DMC grup üyeleri

Kaynak: (<https://bleacherreport.com/articles/2554118-exploring-the-rise-of-sneaker-culture-exhibit>)



Şekil 3.8 Run-DMC grup üyelerinin Adidas ayakkabısı ile görüntüsü

Kaynak: (<https://beats-rhymes-lists.com/facts/run-dmc-signed-hip-hop-first-endorsement-deal-adidas/>)

Adidas, Nike, Puma ve Converse gibi markalar hip-hop ile iş birliğinde bulunarak spor ayakkabılarında popülerlik elde etmişlerdir (<https://www.birthofhiphop.com/how-hip-hop-boosted-the-revenue-of-the-sneaker-industry/>, 2023).

Nike markası kendisine ait olan Air Jordan tasarımlarını bu dönemde de retro sürümlerini ve yeni modellerini tüketicisi ile buluşturmaya devam etmiştir. 1999'da Nike markasının kurucusu Bill Bowerman'ın vefat etmesine rağmen Nike Shox tabanda yastıklama teknolojisi ile yeniliklerini devam ettirmiştir (Enes, 2011, s. 66).

2000'li yıllara gelindiğinde ise moda endüstrisinin küresel etkenler çerçevesinde etkileri görülmektedir. Küreselleşme sonucu olarak yeni süreçler ortaya çıkmıştır. İnternet kullanımının artmasıyla beraber yeni medya teknolojisi olarak kabul edilmiştir (Craik, 2009).

2000 yılında ise Nike Air Woven yeni milenyum adına farklı bir tasarım ile spor ayakkabısı üretmişlerdir. Mike Aveni tarafından koşu ayakkabısı olarak tasarlanan bu ayakkabı da sepet örme tekniği oluşturulmuş ve saya ile air tabandan yapılmıştır. 2001 yılında ise destek teknolojisi en üst düzeyde gelişmiş olan Nike Shox'u toplumla tanışmışlardır. Destek teknolojisi sayesinde alınabilecek darbeye karşı yüksek koruma özelliği olan destek sistemi oluşturulmuştur (Enes, 2011, s. 68-69).

Nike, 2000'lerde farklı renk grupları ve çok yönlülüğü ile dikkat çeken Air Force 1'lerini tekrar piyasaya sürmüştür (<https://www.birthofhiphop.com/how-hip-hop-boosted-the-revenue-of-the-sneaker-industry/>). Şekil 3.9'da bu bakış açısı ile tasarlanan Air Force Shadow ayakkabısıdır. Şekil 3.10'da ise Air Force 1 ayakkabısıdır.



Şekil 3.9 Nike Air Force 1 Shadow ayakkabısı

Kaynak: (<https://www.nike.com/tr/t/air-force-1-shadow-ayakkab%C4%B1s%C4%B1-s07s35/CI0919-601/>)



Şekil 3.10 Nike Air Force 1 ayakkabısı

Kaynak: (<https://www.nike.com/tr/t/air-force-1-gen%C3%A7-ayakkab%C4%B1s%C4%B1-zvkc5q/FN3875-100>)

2005 yılında Adidas markası Adidas 1 adıyla bilinen koşu ayakkabısı tekrardan geliştirmiştir (Enes, 2011, s. 70). Şekil 3.11’de görülen Adidas 1’in kullanıcılarına sunduğu teknolojik imkânlar içerisinde sporcunun koşu hızını, katettiği mesafeyi, nabzının ölçümünü aynı zamanda sporcunun ağırlığı ile buna bağlı yapılması gereken hareketleri de elektronik sistemde depolamasıyla kişiye özel bir spor ayakkabısı haline gelmiştir.



Şekil 3.11 Adidas 1 spor ayakkabısı

Kaynak: (<https://kosugazetesi.com/2012/07/alti-ustu-kosu-ayakkabisi/>)

Günümüzde spor ayakkabısı markaları, sosyal değişimin bir parçası olarak görülmektedir. Fitness zamanlarından başlayan bu değişim ırk, sınıf ve cinsiyet gibi kavramların kırılma noktası olarak bilinmektedir. Bu gelişim ve değişimler içerisinde spor ayakkabısı temel tasarım anlayışı algısı ile ilerlerken modanın bir unsuru haline gelmiş, yaşam stillerinin, ekonomik ve çevresel değişimlerin bir parçası olmuştur.

3.2.4 2005 – 2023 Yılları Arasında Spor Ayakkabısı Markalarının Tasarımları

2005 yılında Air Force 1 “Chamber Of Fear” Koleksiyonu Nike markasının en dikkat çeken spor ayakkabısı serisidir. LeBron’un Chamber of Fear Air Force 1 koleksiyonundaki tek bir spor ayakkabısının altı farklı şehirde altı farklı ayakkabı modeli olarak piyasaya sürmüşlerdir. Zihinsel engellere karşı mücadelesini tasvir eden Korku Odası reklamı ile kampanya başlatmıştır. Nike LeBron’un korkularını eski Çin kung-fu filmlerine ve posterlerine dönüştürerek ifade etmiştir. Abartı,

rahatlık, nefret, kendinden şüphe ve günah olarak adlandırılan korkular ayakkabıların isimleri olarak kullanılmıştır (<https://sneakernews.com/2018/01/07/nike-is-bringing-back-lebron-james-air-force-1-chamber-of-fear-pack/>, 2018).



Şekil 3.12 Air Force 1 Chamber Of Fear

Kaynak: (<https://www.complex.com/sneakers/a/sole-collector/sole-decade-the-top-10-shoes-of-2005>)

Adidas'ın ZX 9000 Lux La Tomatina spor ayakkabısı 2007 yılında tasarlanmıştır. İlham açısından her yıl ağustos ayının son haftalarına doğru Valencia'nın Bunol kasabasında düzenlenen yemek savaşı festivalinden almıştır. Süet deri kısmının üzerinde domates figürleri tasarlanmıştır. Şekil 3.13'te spor ayakkabısının görseli bulunmaktadır (<https://www.kicksonfire.com/adidas-zx9000-lux-la-tomatina-tomato-black-metsil/>, 2008).



Şekil 3.13 La Tomatina

Kaynak: (<https://www.kicksonfire.com/adidas-zx9000-lux-la-tomatina-tomato-black-metsil/>)

Puma 2007 yılında “Clyde” isimli ilkbahar koleksiyonunu çıkarmıştır. Üst kısmı süetten üretilen bu ayakkabıların astarı ise beyaz pürüzsüz deriden yapılmıştır. Puma şeritli 3 parçalı bir ayakkabıdır (Bestchart, 2019). Şekil 3.14’te Clyde isimli Puma’nın ayakkabısına yer verilmiştir.



Şekil 3.14 Puma Clyde

Kaynak: (<https://www.sneakers.fr/puma-clyde-2007/>)

Nike Air Yeezy 2009 yılında Kanye West iş birliği içerisinde piyasaya çıkarılmıştır. Zen, Blink ve Net olarak adlandırılan spor ayakkabıları 3 farklı renkte, malzemelerde ise farklılıklar ile tasarlanmıştır (<https://academic-accelerator.com/encyclopedia/nike-air-yeezy>, 2009). Zen adı verilen ayakkabının ayağın altındaki kauçuk taban karanlıkta yeşil renkte parlamaktadır. Şekil 3.15'te Nike markasının "Zen" isimli spor ayakkabısının görseli bulunmaktadır.



Şekil 3.15 Zen

Kaynak: (<https://www.goat.com/sneakers/air-yeezy-366164-002>)

2011 yılının Eylül ayında 1989 yapımı “Back to the Future 2” filminde ölümsüzleştirilen Nike Mag kamuoyuna sunulmuştur. Filmde 2015 yılına zaman yolculuğu yapıldığı konu olarak işlenmektedir ve bağcıklarını kendi bağlayan spor ayakkabıları vurguları yapılmıştır. Filmdeki spor ayakkabısının muadili olarak tasarlanmıştır. 150 çift ile sınırlı sayıda üretim gerçekleşmiştir (<https://www.goat.com/sneakers/air-mag-back-to-the-future-417744-001>, 2011). Şekil 3.16’da Nike Mag spor ayakkabısının görseline yer verilmiştir.



Şekil 3.16 Nike Mag

Kaynak: (<https://www.goat.com/sneakers/air-mag-back-to-the-future-417744-001>)

2012 yılında ise Nike, Air Max Light, All Court Low ve Toki Mid’den oluşan koleksiyonundaki tüm spor ayakkabılarında farklı renk ve desenler kullanmıştır. Air Max Light’ın üzerinde eskitilmiş lazer tekniği kullanılmış, Nike logosunun dışında kalan kısımlarında ise geometrik desenlere yer verilmiştir. All Court’un üzeri ise ince siyah zigzag çizgi baskılarla kaplanmıştır. Toki Mid’de ise üzeri süet ile kaplanmış,

topuk kısmında irili ufaklı geometrik desenlere yer verilmiştir (<https://gq.com.tr/moda/nikedan-geometri-dersi>, 2012). Şekil 3.17’de 3 spor ayakkabısının tasarımlarını gösteren görsel bulunmaktadır. 2013 yılında ise Roshe Run Run Metric ismini verdiği spor ayakkabı tasarımında da geometrik çizgilere yer vermiştir. Minimal formu ve ayakkabının simsiyah olması ile karanlık hissi oluşturmaktadır. Sadelik ön planda tutularak tasarlanmıştır (<https://gq.com.tr/gq-loves/minimal-geometri>, 2013). Şekil 3.18’de Rohse Run Metric spor ayakkabısı görülmektedir.



Şekil 3.17 Nike Geometri

Kaynak: (<https://gq.com.tr/moda/nikedan-geometri-dersi>, 2012)



Şekil 3.18 Roshe Run Metric

Kaynak: (<https://gq.com.tr/gq-loves/minimal-geometri>)

Converse Chuck Taylor All Star 2 olarak adlandırılan yeni seri spor ayakkabıları 2015 yılında tekrar satışa çıkarılmıştır. Tasarım açısından orijinal halinden çok fazla uzaklaşmamıştır. Siyah, Beyaz, kırmızı ve mavi renklerde tasarlanmıştır. Şirketin 2003 yılında Nike tarafından satın alınmasıyla Nike Lunarlon teknolojisi ile yeniden tasarlanmıştır (<https://gq.com.tr/gq-loves/converse-yeniden-doguyor>, 2015). Şekil 3.19’ da 4 renkte tasarlanan Converse spor ayakkabısının görseli bulunmaktadır.



Şekil 3.19 Converse

Kaynak: (<https://gq.com.tr/gq-loves/converse-yeniden-doguyor>)

Gucci'nin 2018 yılında en dikkat çeken spor ayakkabıları Rhyton ve Flashrek 2019 yılında tekrar tasarlanmaktadır. Spor ayakkabıları 1970'lerin dergi reklamlarından esinlenen bir tanıtım ile sunulmuştur. Flashrek, doğa yürüyüşlerinden ilham alınarak yeniden tasarlanmış, Rhyton ise dolgun kırmızı dudak deseni ile vurgulanmıştır (<https://gq.com.tr/moda/guccinin-cruise-2019-sneaker-koleksiyonu-ile-tanisin/8>, 2019). Şekil 3.20 'de Rhyton spor ayakkabısının görseli, 3.21'de ise Flashrek spor ayakkabısının görseli bulunmaktadır.



Şekil 3.20 Rhyton

Kaynak: (<https://gq.com.tr/moda/guccinin-cruise-2019-sneaker-koleksiyonu-ile-tanisin/3>)



Şekil 3.21 Flashtrek

Kaynak: (<https://gq.com.tr/moda/guccinin-cruise-2019-sneaker-koleksiyonu-ile-tanisin/3>)

Puma ve Manchester City iş birliği ile tasarlanan spor ayakkabıları spor kulübünün 125. yılına özel olarak dizayn edilmiştir. Manchester'ın mavi renkleri tasarımda dikkat çekmektedir (<https://gq.com.tr/moda/puma-manchester-citynin-125-yildonumu-kutluyor/2>, 2019). Şekil 3.22 'de iş birliği için tasarlanan spor ayakkabısının görseline yer verilmiştir.



Şekil 3.22 Puma ve Manchester City

Kaynak: (<https://gq.com.tr/moda/puma-manchester-citynin-125-yildonumu-kutluyor/2>)

Nike ve Britanyalı tasarımcı Kim Jones iş birliğinden Air Max 95 2021 yılında iki model olarak tasarlanmıştır. Volt olarak adlandırılan spor ayakkabısında fütüristlik gri tonunu çevreleyen beyaz rengi bu modelde öne çıkmaktadır. Tabanda ve bağcık kısmında fosforlu yeşil rengi kullanılarak detay oluşturulmuştur. Total Orange modelinde ise taban ve bağcık kısmında yeşil renk yerine turuncu renk kullanılmıştır. Koşu spor ayakkabısı olarak üretilmiştir (<https://gq.com.tr/moda/kim-jones-tasarimiyla-yeni-nike-air-max-95#p=2>, 2021). Şekil 3.23'te turuncu rengi ile üretilen spor ayakkabısına, şekil 3.24'te ise yeşil renkte olan spor ayakkabısının görseli bulunmaktadır.



Şekil 3.23 Total orange

Kaynak: (<https://gq.com.tr/moda/kim-jones-tasarimiyla-yeni-nike-air-max-95#p=2>)



Şekil 3.24 Volt

Kaynak: (<https://gq.com.tr/moda/kim-jones-tasarimiyla-yeni-nike-air-max-95#p=2>)

2023 yılında Lacoste, moda ve sporu birleştiren L003 serisini sunmuştur. Sürekli olarak değişimi vurgulayan, cesurluğu ve modernlik kavramları ile tenis topundan esinlenerek tasarlanmıştır. Spor ayakkabısının en dikkat çeken kısmı kalın bir dış tabanının olmasıdır. Tenis topunun dinamizmine bağlı olan neon sarısı rengi

ayakkabı da kullanılmıştır (<https://gq.com.tr/stil/lacoste-moda-ve-sporu-birlestiren-yeni-ayakkabisi-1003-serisini-sunar>, 2023).



Şekil 3.25 L003

Kaynak: (<https://gq.com.tr/stil/lacoste-moda-ve-sporu-birlestiren-yeni-ayakkabisi-1003-serisini-sunar>)

Air Jordan 4 Retro SB Sneakers Nike'in ayakkabısı 2023 yılında tasarlanmıştır. Bu tasarımın dikkat çekmesini sağlayan detay ise Jordan'ın saha içi modellerinden birine patenden ilham alan dokunuşları ile tasarlanmıştır. Patencilerin Air Jordanları yerleşik bilek desteği sağlamasından dolayı tercih etmesi göz önünde bulundurularak dizayn edilmiştir (<https://gq.com.tr/stil/2023un-en-iyi-spor-ayakkabilari#p=7>, 2023).



Şekil 3.26 Air Jordan 4 Retro SB

Kaynak: (<https://gq.com.tr/stil/2023un-en-iyi-spor-ayakkabilari#p=7>)

Dior, Kim Jones imzalı B57 spor ayakkabılarına ilkbahar 2024 erkek koleksiyonunda yer verecektir. Zanaatkarlık, inovasyon ve retro tavrı buluşturan bu spor ayakkabıları Maison'un simgesi olan CD harfleri ile tamamlanmaktadır. Gri, siyah, mavi, kırmızı, bej ve krem renklerinden oluşan bu seride zanaatkarlık, inovasyon arasında Dior'un stili günümüze aktarılmıştır (<https://www.buserterim.com.tr/tr/moda/alis-veris/spor-giyimde-yepyeni-bir-dior-izyasi-b57-sneaker-lar>, 2023). Şekil 3.27'de Dior spor ayakkabılarının görseli bulunmaktadır.



Şekil 3.27 Dior B57

Kaynak: (<https://www.bueterim.com.tr/tr/moda/alis-veris/spor-giyimde-yepyeni-bir-dior-imzasi-b57-sneaker-lar>)

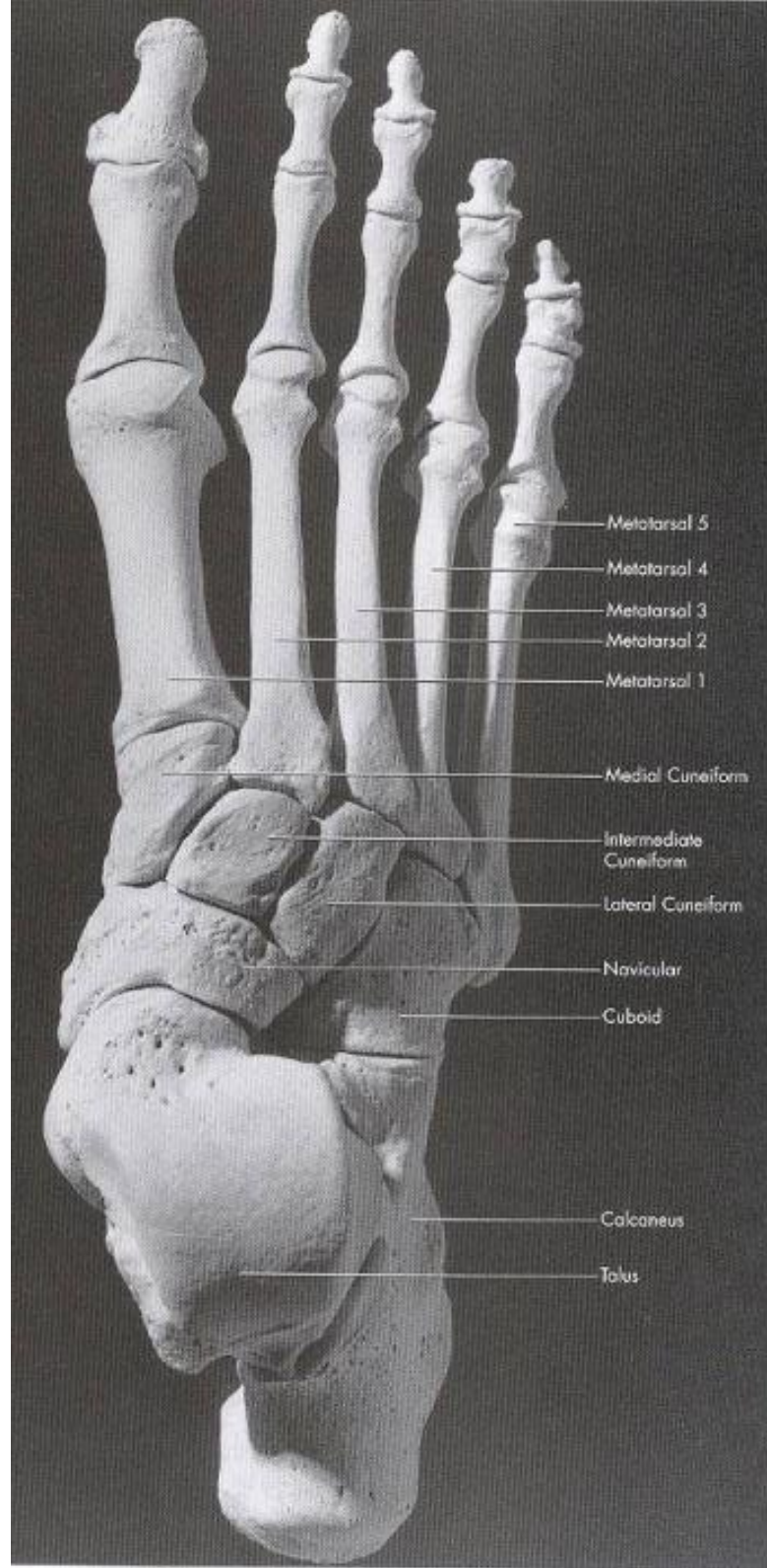
BÖLÜM 4

4. SPOR AYAKKABISININ TEKNİK AÇIDAN İNCELENMESİ VE TASARIM İLE İLİŞKİSİ

4.1 Spor Ayakkabısının Teknik Açidan İncelenmesi

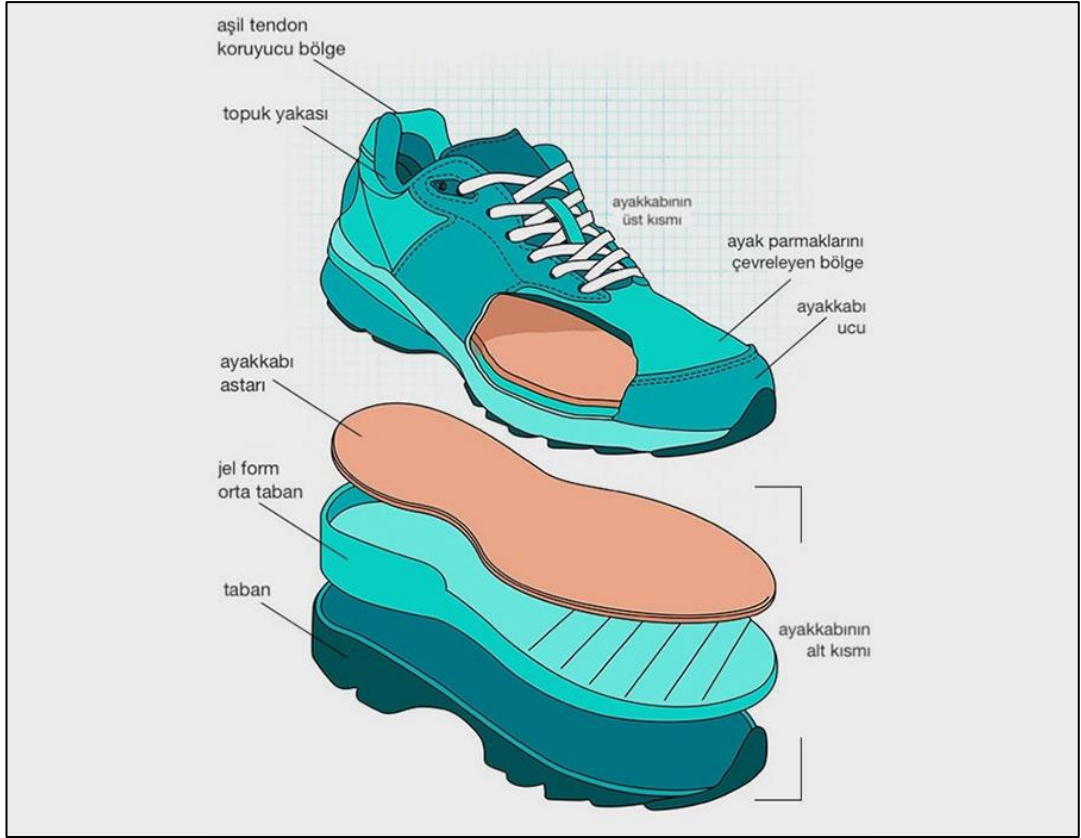
Ayak 26 kemik, 33 eklem, 107 bağ, 19 kas ve birçok fonksiyonu yerine getiren bacak tendonlarından oluşmaktadır. Ayak bütün vücut formunu taşımaktadır. Ayağın rahat etmesi ve konforunun korunması önemlidir. Ayakkabılar dış şartlardan korumak amaçlı giyilmektedir. Temel olarak iki parçadan oluşur. Bunlar, tabanın alt kısmı dediğimiz yerle temasta olan taban kısım ve üst kısım için saya denilen bölümlerden oluşmaktadır (Balaban, 2006). Şekil 4.1'de ayağın kemik yapısının bölümleri ile gösterilmiştir.

Spor ayakkabıları spor dallarına yönelik aktivitenin türüne uygun teknik ve malzemeye göre üretilmektedir. Spora yönelik gereksinimler dikkate alınarak tasarım açısından da değişimler görülmektedir (Enes, 2011). Formuna baktığımızda spor ayakkabıları taban ve saya bölümünden oluşmaktadır.



Şekil 4.1 Ayağın anatomik kemik yapısı görünümü
Kaynak: (<https://acikders.ankara.edu.tr/>)

Spor ayakkabısının tabanı ayak en önemli yük taşıyan ve günlük etkinliklerde de etkin kullanılmaktadır. Yükün genellikle ağırlığı bu parçaya binmektedir. Bu durum spor aktivitesi esnasında 3-4 kat fazlası ile ayaklara yük olarak yansımaktadır. Ayakkabının alt tabanı sayesinde yere tutunma eylemi gerçekleştirilmektedir (Enes, 2011). Ana maddesi sentetik kauçuk ve doğal kauçuk olarak bilinmektedir. Sentetik kauçuk daha sert ve dayanıklılık açısından kaliteli bir malzemedir. Doğal kauçuk ise daha yumuşak yapılı bir malzeme olmasına rağmen iyi tutunma özelliğine sahiptir. Ayakkabının orta tabanı ise dengeleme görevini üstlenmektedir (Akçakale, 2017). Spor ayakkabısının saya kısmı; ayakkabının üst kısmını oluşturan, tabanı örten yüz parçalarının tümüne denmektedir. Saya, tabanla birleştirilmeden önce modele göre birbirine eklenerek dikilen parçalardan oluşmaktadır. Tabanda kullanılan kısmın haricinde gövdeyi oluşturan yüz, gamba ve fileto gibi parçaların (ön, arka ve yan parçalar olarak)astarsız veya astarlanarak dikilerek kalıba çekilecek hale getirilmiş halidir (Akçakale, 2017). Spor ayakkabısının bölümlerini gösteren Şekil 4.2'e bakarsak saya ve taban kısımlarının ayrışmaları görülmektedir. Spor ayakkabıları tasarlanırken spor türlerinin çeşitliliğine, fiziksel özelliklerine, sporun yapıldığı yer ve yapılış biçimi ile bütünlük içerisinde tasarlanmaktadır. Kullanılacak olan malzemede ise ayakkabının modeli, iklim, günün modası ve kullanım alanı gibi unsurlara dikkat edilmektedir (Enes, 2011). Tabanında zemin özelliklerine uygun olarak seçilmekte ve tabanın yüzey kısmında ise spor türü ile zemin yapısına göre tercih edilmektedir. Tasarımda farklı açma-kapama teknikleri ile bağlama ve cırt cırt yöntemi kullanılmaktadır. Bağcıkların malzemesi fitil örme şeklinde olup renk ve kalınlık bakımından tasarıma göre değişmektedir. Malzeme açısından deri, suni deri, kanvas ve file özellikle tercih edilmektedir.



Şekil 4.2 Spor ayakkabısının bölümleri

Kaynak: (<https://turanturan.com.tr/blog/ayak-sagliginiz-icin-nasil-ayakkabi-secmelisiniz/>)

Günlük ve spor amaçlı tercih edilecek spor ayakkabıları tasarımlarında materyal, teknoloji ve şekil bakımından ayrılıklar görülmektedir. Günlük hayatta tercih edilecek spor ayakkabısında moda yönelik renkler ve model çeşitliliği ön planda tutulurken spor aktivitesi amaçlı ayakkabılarda sporun türüne yönelik teknoloji ve malzeme dikkate alınmaktadır.

4.1.1 Spor Ayakkabısının Üretiminde Kullanılan Yöntemler

Spor ayakkabısının üretiminde kullanılan yöntemler ile diğer ayakkabıların üretimlerinde hem benzerlikler hem de farklılıklar bulunmaktadır. Spor dallarının farklılıkları ile kullanılan malzeme açısından da değişimler göstermektedir.

Atom: Bu teknikte sayaya montaj payı verilmeden tabanda astar olarak kullanılan sayaya, strobeler olarak bilinen özel bir dikiş makinesi ile birleştirilir. Bu aşamadan sonra taban işlemi için enjeksiyon ya da hazır taban yapıştırma tekniklerinden biri tercih edilerek tamamlanır. Şekil 4.3'te ıstampaların kalıp

olarak hazırlanmış hali görülmektedir (Megep, Mesleki Eğitim ve Öğretim Sisteminin Güçlendirilmesi Projesi, 2008, s. 6).



Şekil 4.3 Atom spor model ıstampa parçaları görünümüdür.

Kaynak: (Megep, Mesleki Eğitim ve Öğretim Sisteminin Güçlendirilmesi Projesi, 2008, s. 8).

Montajlı: Diğer ayakkabı çeşitlerinde olduğu gibi spor ayakkabısında da sayasına montaj payı bırakılarak kalıp üzerine çekilmesiyle yapılan üretim şeklidir. Klasik ayakkabılara göre verilen montaj payı spor ayakkabılarında daha fazla verilmektedir. Montaj payının fazla verilmesinin sebebi ise sayada kullanılacak malzemenin kalınlık ve esnekliği ile ilişkilidir (Megep, Mesleki Eğitim ve Öğretim Sisteminin Güçlendirilmesi Projesi, 2008, s. 6).

Enjeksiyon: Bu üretim tekniğinde ise hazır taban kullanılmadan metal kalıp içerisinde sayaya taban malzemesi enjekte edilerek tabanın hazırlandığı ayakkabı üretim tekniğidir. Spor ayakkabısı üretiminde genellikle bu teknik kullanılmaktadır. Taban malzemesi olarak Kauçuk, PVC, TPU gibi malzemeler tercih edilebilir. Bu yöntem sayesinde sayaya taban astarı strobel dikiş kullanılarak dikilir ya da taban astarı kullanılmayarak sayaya metal kalıplara geçirilir. Enjeksiyon makinesinde ise ısı ve basınç ile taban kalıbı içerisine taban malzemesi enjekte edilmektedir. Bu

yöntemin sonucunda ise detaylı ve hassas bir iş olan taban yapıştırma aşaması basitleştirilerek olası bir tabanın yapışmama gibi sorunlarla karşılaşılması önlenir (T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, 2011, s. 6).

4.1.2 Spor Ayakkabısında Kullanılan Malzemeler

Spor ayakkabısında tercih edilen malzemeler sporcunun başarısını arttırmak amaçlı amacına uygun teknoloji ile üretilmektedir. 1870'lerde ilk örneklerinin olduğu spor ayakkabısının tabanında kullanılan kauçuk günümüzde de tercih edilerek tabanda kullanılmaktadır. Spor camiasının istekleri günümüzde farklılıklar ve yeniliklerde içerdiğinden, spor malzemelerinin farklı karışımlar içerdiği bilinmektedir. Metaller, polimerler ve asıl olarak kuvvetlendirilmiş lifler özellikle tercih edilmektedir (Enes, 2011).

Günümüzde tasarım ve spor ayakkabısının geldiği sonuç insan bedenini hem konforlu taşıması hem de göze hitap etmesidir. Bütün spor dallarının spor ayakkabı üretiminde bu tür etkileri görmek mümkündür.

4.1.2.1 Taban Üretiminde Kullanılan Gereçler

Vücudun bütün yükü hemen hemen taban kısmına binmektedir. Koşmak, yürümek gibi temel hareketleri sağlarken bile zemine bağlı sert basmalar sebebiyle basınç oluşmaktadır (Akçakale, 2017). Alt taban ve orta taban olmak üzere bölümler içererek spor ayakkabısının rahat olmasını sağlamaktadırlar. Orta tabanda tercih edilen köpük içerikli tabanlar sayesinde enerjiyi soğutması ve hız ile kaynaklanan çarpışmalardan oluşan aşırı kuvveti de böylelikle engellemektedir. Spor ayakkabısı tabanında malzeme çeşitliliği bulunmaktadır (Enes, 2011, s. 78).

Tabanda tercih edilen malzemeler, spor ayakkabısının tabanında yere tutunma özelliğini sağlamaktadır. Tabanın ana malzemesi olarak bilinen sentetik kauçuk ve doğal kauçuk tercih edilmektedir. Doğal kauçuğun yüksek düzeyde iyi elastisite, çekme ve yırtılma dayanımı ile yorulma özelliği bulunmaktadır. Bu özellikler sayesinde daha yumuşak bir yapısının olmasıysa dinamik uygulamalarda çok sık tercih edilmektedir. Sentetik kauçuk ise daha sert bir yapıya sahiptir ve dayanıklılık özelliği bulunmaktadır (Tacimciler, 2018). Spor ayakkabısında kullanılan alt taban türlerinden bazıları şöyledir:

Duralon: Standart koşu tabanlarında kullanılmaktadır (Enes, 2011, s. 78).

Yapışkan Kauçuk Taban: Tenis ve salon ayakkabılarının tabanında tercih edilmektedir (Enes, 2011, s. 78).

Saf Kauçuk Taban: Voleybol, hentbol gibi salon sporunda kullanılan ayakkabılarda tercih edilmektedir (Enes, 2011, s. 78).

Waffle Taban: Bu taban Nike markasının patentli tasarımıdır. Koşu ayakkabısı tasarımlarında taban olarak bu patentli ürünlerini kullanmaktadırlar (Enes, 2011, s. 79). Waffle dış taban ve Air yastıklama özelliklerinin bulunduğu spor ayakkabısı Şekil 4.4'te görüldüğü tasarımla buluşturmuşlardır.



Şekil 4.4 Nike'in 1990'ların ikonik tarzını günümüze uyguladığı spor ayakkabısı
Kaynak: (<https://www.nike.com/tr/t/air-max-90-ayakkab%C4%B1s%C4%B1-8Z9fjC/FD9753-100>)

Modified Waffle: Uzun mesafe koşu ayakkabılarının tabanında kullanılmaktadır (Enes, 2011, s. 79).

Herringbone: Taban Tenis sporunun özellikleri ile bu taban birleşerek kullanılmaktadır (Enes, 2011, s. 79).

Aggressive Lug: Tırmanışa yönelik yüksek performans, ağır aktivite içeren ayakkabılarında kullanılmaktadır (Enes, 2011, s. 79).

Orta tabanda tercih edilen malzemeler; orta taban ayakkabı da denge görevini sağlamaktadır. Spor ayakkabısında kullanılan orta taban materyal özelliklerinden bazıları şöyledir:

PU: Poliüretandan elde edilen bir malzemedir. İyi aşınma ve iyi esneme direnci sayesinde kabartıcı maddelerle beraber PU köpüğü daha ağır, dengeli ve sağlamlılık

özelliği kazanmaktadır (<https://shoesobsessions.wordpress.com/2008/08/06/shoes-technology/>).

E.V.A. (Etilen Vinil Asetat): İyi bir yastıklama özelliğine sahiptir. Spor ayakkabılarında darbe emici olarak kullanılmaktadır

(<https://shoesobsessions.wordpress.com/2008/08/06/shoes-technology/>).

Bazı spor ayakkabılarını taban özelliklerine göre incelersek şöyledir:

Basketbol: Sağlamlılık, hafiflik, sakatlanma özellikle burkulmaya karşı koruma ve konfor bir basketbol ayakkabısında en önemli özellikler olarak bilinmektedir. Bu ayakkabının tabanında kullanılan malzemeler ise poliüretan, yüksek basınçta eritilmiş naylon, aşınmaz katı kauçuk, kristal kauçuk ve kauçuk bileşenlerini içermektedir (Kaftanoğlu & Enöz, 1995).

Koşu ve Yürüyüş: Koşu ayakkabıları üretilirken ağır şartlarda kullanılacakmış mantığı içerisinde üretilir. Yüksek performans, esneklik, konfor, ayağı kavraması ve koruması üretiminde dikkate alınan özelliklerindedir. Taban üretiminde bazı tercih edilen malzemeler ise, aşınmaya karşı dayanıklılık içeren yüksek dayanımlı kauçuk, eritilmiş naylon, poliüretan ve kauçuk bileşenleridir (Kaftanoğlu & Enöz, 1995).

4.1.2.2 Saya Üretiminde Kullanılan Gereçler

Spor ayakkabısının sayasında kullanılan natürel veya suni birçok malzeme tercih edilmektedir. Ayakkabının saya kısmı üstte kaldığı için yerle temas etmemektedir. Doğal deri, suni deri ve tekstil türü malzemelerden parçaların bir araya getirilmesi ile oluşturulmaktadır (Enes, 2011). Örneğin; deri kullanımı futbol ve tenis ayakkabılarının sayasında tercih edilmektedir. Spor ayakkabılarının sayasında gelişmiş teknolojiler ile su geçirmeyen, dayanıklı, hava akımının ayarlanabildiği malzemeler kullanılmaktadır. Günümüzde spor ayakkabısı üretimde tasarım ve teknoloji iç içe olarak önemli bir noktadadır.

4.1.3 Spor Ayakkabısında Tercih Edilen Yüksek Teknoloji Malzemeler

Spor camiası yeniliklere açık ve kabul eden bir yapıdadır. Spor aktivitelerinin ihtiyaçlarına göre tasarlanan bu ayakkabılarda her hava şartına uygun vücut ısısını dengede tutarak koruyabilen sportif malzemeler ile üretilmektedir (Tacimciler, 2018).

Her spor branşına ait özgün tasarımlar bulunmaktadır. Geliştirilmiş teknoloji

ile birleştirildiğinde tekstil elyafındaki çeşitlilik ve tabanda kullanılmak için yeni teknik gelişmeler sonucu spor ayakkabısı için yenilikler oluşturulmaktadır. Ayakkabının kullanım amacı ön planda tutularak işlevini en iyi yansıtmasını sağlamak için tasarım ve ürün gelişme sürecinde bu mantık dikkate alınmaktadır (Enes, 2011).

Adidas ve Nike markaları, spor ayakkabısı üretiminde tasarım ve teknoloji açısından diğer markalara öncülük sağlamışlardır. Adidas markası kurulduğu zamandan günümüze kadar spor ayakkabısında uzmanlaşarak tasarım ve teknolojiyi çok iyi kullanarak geliştirmiştir. Tasarım algısını profesyonel sporcular ile birleştiren Adidas firması sporun yaygınlaşarak bir kitle elde edebileceğini ön görememiştir. Moda algısı ve rahatlık teması ile günlük spor ayakkabısı oluşmuştur. Nike markası üretimini doğuya taşımıştır ve bu durumun sonucu olarak mali açıdan kazançlar elde etmiştir. Performans içerikli spor ayakkabılarında pazarlama stratejisi geliştirerek yıldız sporcular ile iş birliği içerisinde üretimler sağlamışlardır. Spor ayakkabısının tasarımı o sporcu ile bağdaşarak farklı anlamlar kazanarak her kesimden tüketicinin dikkatini çekmeyi başarmışlardır. Spor ayakkabısının tabanında tercih edilen yüksek teknoloji, spor ayakkabısının modelinde de kullanılmaktadır. Bunun sonucunda spor ayakkabısı ile tüketici arasından bir bağ oluşmaktadır (Enes, 2011). Nike markasının yüksek teknoloji ile üretilen spor ayakkabılarını tabanında ve sayesinde tercih etmesini incelersek Nike marka spor ayakkabısının tabanında tercih edilen yüksek teknoloji malzemeler şöyledir:

Nike, ürünlerinde çeşitli yastıklama yöntemleri geliştirerek kullanır. Yastıklama sistemlerinin şoku azaltması, basıncı dağıtmasında, gelen darbelere karşı koruması ve rahatlık sunması gerekmektedir. Öncülüğünü oluşturduğu Nike Air, Nike Air Max, Nike Air Zoom ve Nike Shox bu 4 ayakkabısında yastıklama sistemlerini kullanmıştır.

Nike Air Nike'ta geliştirilen yastıklama teknolojisi ile üretilen ilk spor ayakkabısıdır. Nike Air, sert fakat esnek yapılı üretilen plastik kapsül içinde basınçlı gazdan yapılmıştır. Molekül yoğunluğu sıkıştırılarak gaz bulunan tabanıdır. Sıkıştırılan bu gaz molekülleri torbadan çıkmasını engellemektedir. Şekil 4.5'te yüksek teknoloji ile üretilen ilk hava teknolojisinin yastıklama yöntemi görülmektedir

(<https://shoesobsessions.wordpress.com/2008/08/06/shoes-technology/>).



Şekil 4.5 Nike Air ile üretilen yastıklama teknolojisi

Kaynak: (<https://shoesobsessions.wordpress.com/2008/08/18/nike-technologies/>)

Nike Air Max çift basınçlı yastıklama, koruma ve arka ayak dengesi ihtiyacını karşılamaktadır. Tüp şeklindeki PU'dan oluşmaktadır. En ayırt edici özelliği ise topuktaki görünür olan hava birimidir. Çift basınçlı 'üfleli kalıplama' adı verilen teknik ile üretimi gerçekleştirilmiştir. Hacimli ve kalındır. Sporcuların aldığı darbelere karşılık koruma sağlamaktadır. Çift basınçlı yastıklama teknolojisi ile Şekil 4.6'da görüldüğü gibi korumak amaçlı arka ayak dengesi ihtiyacını karşılamaktadır (<https://shoesobsessions.wordpress.com/2008/08/06/shoes-technology/>).



Şekil 4.6 Hava Max teknolojisi ile üretilen spor ayakkabısı

Kaynak: (<https://shoesobsessions.wordpress.com/2008/08/18/nike-technologies/>)

Nike Zoom Air düz ve alçak tabanlı yapıya sahip olan bu spor ayakkabısının içerisinde gerilmiş mikrofiber kumaş kullanılmıştır. Dikey lifler ile birbirine bağlanan iki kumaş katmanı sayesinde oluşturulur. Bu lifler basınçlı gazla çevrelenirken, basınçlı hava bu noktada dışa doğru direnç uygulamaktadır. Lifler darbe anında sıkışıp ve darbe durumu geçtikten sonra hemen geri esnemektedir. Ayağı sarmasıyla genellikle hafif ayakkabılardır. Özellikle basketbol ayakkabıları için kullanılmaktadır. Zoom Air teknoloji ile üretilen tabanın görünümü Şekil 4.7’de görüldüğü gibidir (<https://shoesobsessions.wordpress.com/2008/08/18/nike-technologies/>,2008).



Şekil 4.7 Zoom Air yüksek teknoloji kullanılan taban katmanı görünümü
Kaynak: (<https://shoesobsessions.wordpress.com/2008/08/18/nike-technologies/>)

Nike Shox darbelere karşı koruma ve dış taban teknolojisinin birleşimiyle oluşmaktadır. Esnek ve hafif olan bu ayakkabı koşma etkisini azaltmak amacıyla basıncı geniş bir alana yaymaktadır. Bu ayakkabılar hava şartlarından ayaklarını korumaktan endişe duyan atletler için geliştirilmiştir. Daha yükseğe sıçramak, daha uzağa koşmak amaçlı talepler doğrultusunda üretilmiştir. Nike Shox, Şekil 4.8’de de görüldüğü gibi tabanındaki teknoloji sayesinde ayak tarağını stabilize edebilmek için doğal kavrama amacına yönelik ayak parmaklarının esnememesi için geliştirilmiştir (<https://shoesobsessions.wordpress.com/2008/08/18/nike-technologies/>,2008).



Şekil 4.8 Nike Shox teknoloji ile üretilen spor ayakkabısı

Kaynak: (<https://shoesobsessions.wordpress.com/2008/08/18/nike-technologies/>)

Nike Sphere React: Nefes alabilen kumaş ile üretilmiştir. Bir sporcu terlediğinde, nefes alabilen kumaş sayesinde ciltteki hava akışı artar ve yapışmayı azaltmaktadır. Cilt üzerinde soğutma tekniğidir. Antreman tarzına uygun olarak üretilmiştir. (<https://shoesobsessions.wordpress.com/2008/08/18/nike-technologies/,2008>).

FlyWire: Nike ayağı desteklemek amaçlı FlyWire kablolarını yapımında kullanılan “Vectran” sıvı kristal polimerden bükülmüş yüksek performanslı bir multifilament iptiktir. İlham kaynağı olarak fiber kablolardan ilerleyerek asma köprü sistemi bulunmuştur. Ayağı sıkıca sararak sabitleme yöntemi ile her adımda milimetrelilik hareketi ortadan kaldırmaktadır. Tasarım görünümünde de Şekil 4.9’da görüldüğü gibi asma köprü görünümü verilmiştir (<https://shoesobsessions.wordpress.com/2008/08/18/nike-technologies/,2008>).



Şekil 4.9 FlyWire teknolojisi ile üretilen spor ayakkabısı

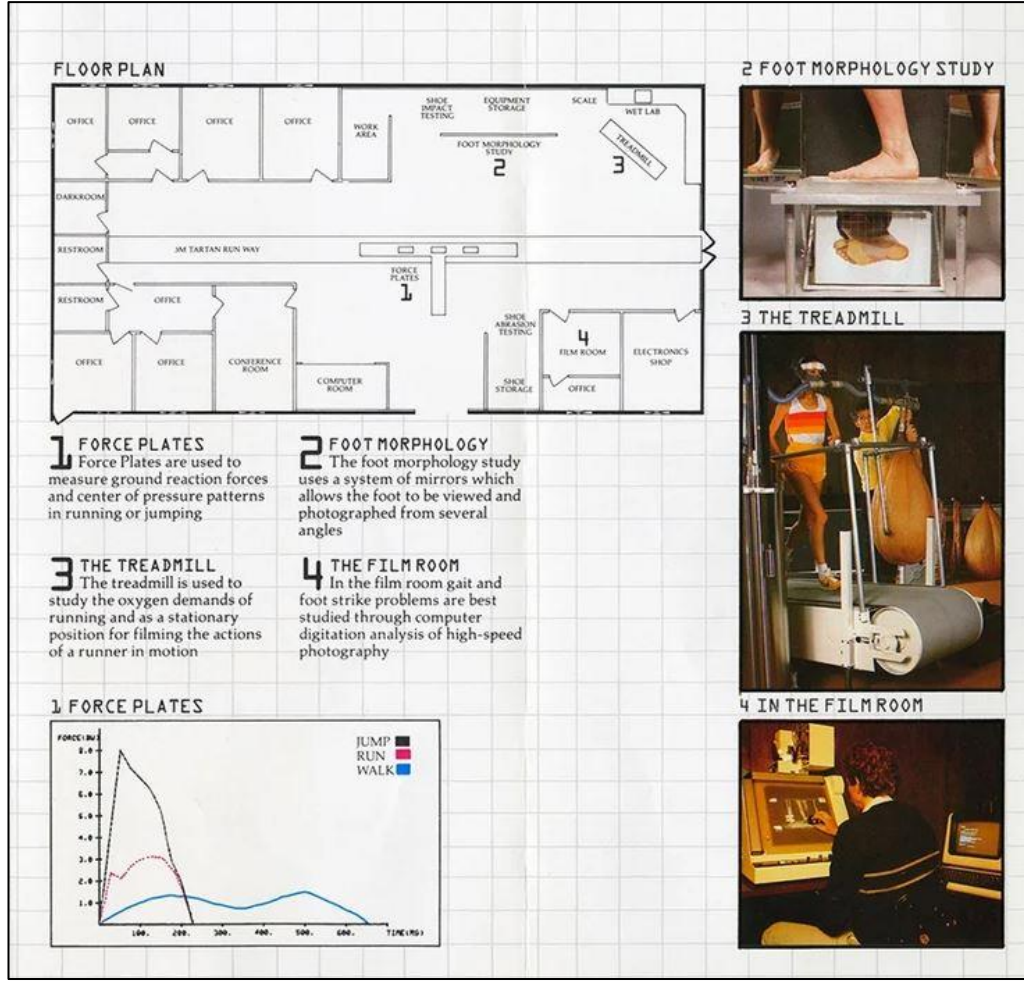
Kaynak: (<https://shoesobsessions.wordpress.com/2008/08/18/nike-technologies/>)

LunarLite Kevin Hoffer tarafından Nike için tasarlanmıştır. Bu tasarımda uzaydan ve astronotlardan etkilenilmiştir. Bu yüzden Nike'ın şimdiye kadarki en hafif, en hızlı tepki veren yastıklama yöntemi üretilmiştir. Nike Sports Research Lab incelemelerinde köpüğün, basıncı tüm ayağa yaydığını ve kemikler üzerindeki etkiyi hafiflettiği sonucuna ulaşmıştır. LunarLite köpük yastıklama Şekil 4.10'daki tasarlanmış haliyle kullanıcıya sunulmuştur. Nike Sports Research Laboratory'de Şekil 4.11'deki gibi uygulama aşamalarında test edilerek bir rapor hazırlanmaktadır (<https://shoesobsessions.wordpress.com/2008/08/18/nike-technologies/>,2008).



Şekil 4.10 Kevin Hoffer'ın astronotlardan etkilenerek geliştirdiği spor ayakkabısı

Kaynak: (<https://shoesobsessions.wordpress.com/2008/08/18/nike-technologies/>)



Şekil 4.11 Nike Sport Research Laboratory'nin oda planı ve uygulama aşamaları
Kaynak: (<https://www.nike.com/tr/a/sorgulamaya-devam-nsrl>)

Nike marka spor ayakkabısında kullanılan sayaya yönelik yüksek teknoloji malzemeler şu şekildedir:

Ayakkabı sayasının temel oluşumunda destekleme, koruma ve hava alma özelliklerini sağlamasıdır. Genel sayı malzemesi anorak, doğal deri, sentetik deri ve nubuktur. Anorak kendi içinde Clima Fit ve Nike Skin olarak ikiye ayrıldığı bilinmektedir. Anorak sayanın aynalık kısmında kullanılan dokuma türünde olan kumaş malzemesidir. Ayağın hava almasını sağlayan hafif bunun yanında natürel veya sentetik deriler ile ayağın kavranmasını ve korumasını sağlayan niteliktedir (Enes, 2011, s. 92).

BÖLÜM 5

5. SPOR AYAKKABI PAZARLAMASINDA ÖNE ÇIKAN STRATEJİLER

5.1 Spor Ayakkabı Tasarım Sürecinde Konsept Oluşturma

İnsanoğlunun örtünmesi ve korunması ile giyim ortaya çıkmış olsa bile moda ve tasarım algısının oluşmasıyla zamanla şekil almıştır. Kıyafetler, insanın kişiliğini ve kendini yansıtmaya biçimi olarak görülse bile ayakkabılarda bu unsurlara tamamlayıcı olarak gelişmiştir (İmre, 2011). Kültürel ve toplumsal yapı içerisinde ekonomik durumlar da sebepler içerisine girse de renk, doku, modanın formu sonucu spor ayakkabıları da kendini ifade etme biçimi olarak gelişmiştir.

Spor ayakkabısında marka ögesinin önemi bulunmaktadır. Spor ayakkabılarının genel olarak yapısında farklılık bulunmamaktadır fakat ayrıcalıklar markanın kendi sembollerinde içermektedir. Örnek açısından incelemek gerekirse Adidas markasının 3 çizgili işareti bulundurması kullanıcının marka ile bağdaşmasını sağlamaktadır. Moda ile tasarım oluşturulan spor ayakkabılarında spor aktivitesine yönelik özellikler dikkate alınmaz ve günlük yaşam kalitesini arttırmaya yönelik öğeler ön plana çıkartılmaktadır. Günlük yaşamda giyim ve moda ile ilgili spor ayakkabısı kullanımında tarzını yansıtmada ön plandadır (Enes, 2011, s. 93).

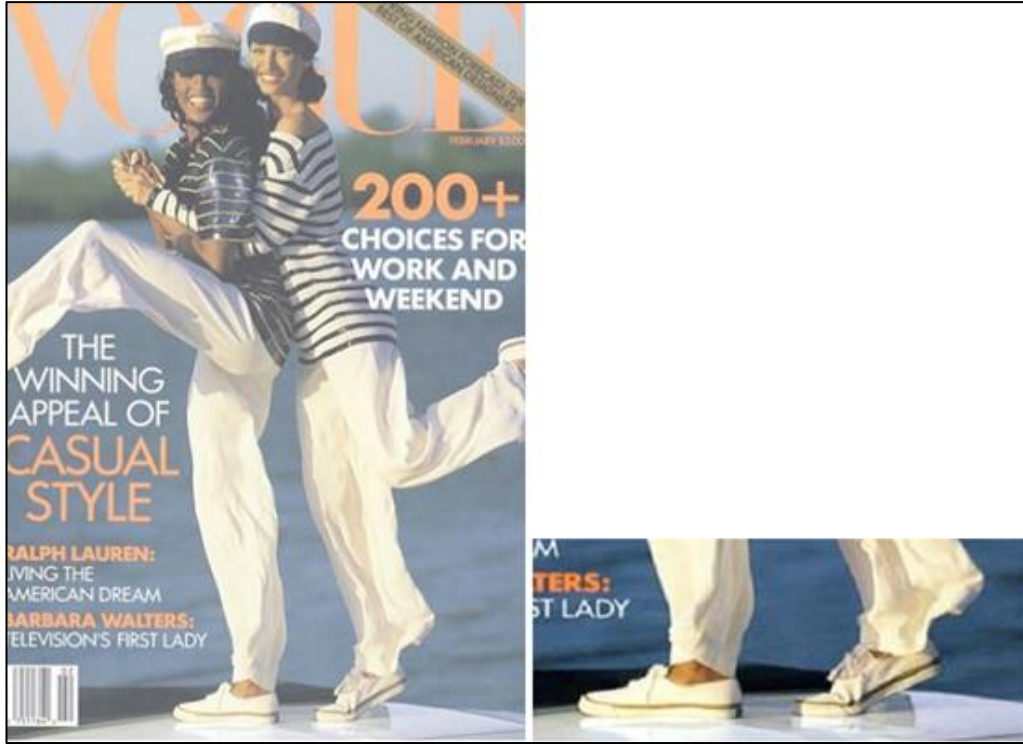
Spor ayakkabılarının sadece spor esnasında kullanılmaması sonucunda tasarım ve yeni bir bakış açısı kazansa da her spor ayakkabısı günlük hayatta kullanmak için uygun değildir. Bunun sonucunda moda unsuru haline gelmeye başlamasıyla stili, üzerindeki grafikleri ve aksesuarlar bakımından önem verilmeye başlamıştır (Enes, 2011, s. 95).

5.1.1 Tasarım Stili

Spor ayakkabısının ilk ortaya çıktığı zamanlarda tasarımda öncelik olarak sporun türüne, hava şartları, sporcunun rahatlığı ve kaliteli spor yapmasını sağlamak amaçlı üretildiği bilinmektedir. Bu süreçte öncelik tasarım değil kullanıma yönelik ihtiyacın karşılanmasıdır. 1940'lı yıllara geldiğimiz zamanda teknolojilerin kullanılmaya başlandığı bilinmektedir. Bu dönemde markaların yüzey düzenleme açısından farklılıkları olmasa da teknoloji ile bağdaşmaktadır. Görsel pazarlamanın gelişmesiyle spor ayakkabısı markalarının hedef pazarlarını genişletmek amacıyla marka ve sporcular ile yapılan anlaşmalar sonucu kullanıcıyla bağ kurmak amaçlanmıştır. 1980'li yıllara gelindiğinde ise sporun türüne göre sadece tasarımlar yapılmamaktadır. Spor ayakkabısı kullanıcısının cinsiyeti de dikkate alınarak tasarımların yapıldığı görülmektedir. Renk konusu görsel tasarımda önemli bir unsurdur. Renk ve görsel tasarımda kullanılan malzeme önemli parçalardır. Bu tekniklerin ağırlıklı olarak kullanıldığı spor ayakkabıları kaykay için üretilenlerdir. Kaykay sporuna yönelik üretilen ayakkabıların yüzeyinde yüzey düzenleme tekniklerinin neredeyse tamamının kullanıldığı görülmektedir (Enes, 2011, s. 95 - 96 - 97).

Nike markasının Air Force 1 modeli renk açısından seçimler sunmasından kaynaklı tercih edilen bir spor ayakkabısı modeli olmuştur (<https://allrapnews.com/articles/how-sneaker-culture-influenced-hip-hop/>, 2023).

Spor ayakkabısının kullanıma yönelik işlevselliği haricinde sosyal ve psikolojik kavramlara yönelik tasarım algısı bulunmaktadır. Sporun ticaret ve kültürel anlamlarıyla moda olgusunun bir parçası haline gelerek spor ayakkabısının tercih edilmesini sağlamıştır (Bici, 2007, s. 36). Şekil 5.1'de görüldüğü gibi, günlük tercih edilen spor ayakkabılar bir stil konumuna gelmiştir.



Şekil 5.1 Spor ayakkabısının bir moda unsuru olmasına yönelik görsel
Kaynak: (<https://archive.vogue.com/issue/19920201>)

5.1.1.1 Spor Faaliyetlerinin Spor Ayakkabısı Tasarımında Etkisi

Sporcular, kendi güçlerini zorlayarak performanslarını ve beden güçlerini en iyi şekilde yansıtabilmek açısından en önemli malzemeleri spor ayakkabısıdır. Spor ayakkabılarının ergonomik yapısı sporun branşı göz önünde bulundurularak tasarlanmaktadır.

Ayağın yapısı, ayak uzunluğu, topuk, bilek kalınlığı gibi özellikler aynı ayak numarasına sahip olan bireyler arasında da farklılıklar göstermektedir. Bu farklılık boy ve kilodaki değişimler ile açıklanmaktadır. Sporcunun performansını direkt etkileyen ayakkabının ayak yapısına uygun olarak tercih edilmesi gerekmektedir (Akçakale, 2017).

20. yüzyıla baktığımız zaman, kitle iletişim araçlarının etkisiyle sporun tüm dünyada sosyal bir olgu olarak görülmesinde etkili olmuştur. Dünyada 65 çeşit spor dalı bulunmaktadır (Enes, 2011). Bu spor dallarının tanıtılıp yaygınlaştırılması açısından kitle iletişim araçlarının etkisi bulunmaktadır. Spor ayakkabısı tasarımları kitle iletişim araçları olarak görülmektedir. Spor-Medya birlikteliği 1980'lerden sonra yaşanan teknolojik gelişmeler sonucunda TV kanallarında daha fazla yer

verilmeye başlanmıştır (Tacimciler, 2018, s. 50 - 51).

Olimpiyat oyunları organizasyonunun spor ayakkabısı tasarımında ve gelişim süreçlerinde önemli bir nokta olduğu görülmektedir. 1896 yılında “Modern Olimpiyat Oyunları” Fransız Baron Pierre de Coubertin’in kuruculuğunda başlamıştır. Kadınlar, ilk kez 1900 Paris Olimpiyatlarında yarışmıştır ve tenis turnuvasını bir kadın sporcu kazanmıştır (Charlotte Cooper). Modern olimpiyat oyunlarının ilk zamanlarında 9 spor dalı ile yapıldığı bilinmektedir. Bu spor dalları yüzme, atletizm, halter, eskrim, tenis, bisiklet, atçılık, jimnastik ve güreşten oluşmaktadır. Zamanla bu spor dallarına yenileri eklenmiştir. Böylelikle ortaya hentbol, kano, judo, futbol, okçuluk, voleybol, kürek, yelken, buz pateni gibi yeni dallar eklenmiştir. Olimpiyat oyunları sayesinde spor markaları içinde pazarlama açısından yenilik oluşmuştur (Enes, 2011, s. 24).

19. yüzyılda üretimin artması ile spora verilen değer de artmıştır. Bu dönemde devletin kadınlara bisiklet kullanımında izin vermesi ile bisiklet kullanımı kadınlar arasında da yaygınlaşmıştır. Boş zaman kavramının oluşmasıyla Şekil 5.2’deki görselde görüldüğü gibi bir kadın zamanını bisiklet binerek değerlendirdiği görülmektedir (Busch, 1998). Şekil 5.3’te yer alan bisiklet ayakkabısı tasarlanırken ayaklarının pedalda sabit kalması hedeflenerek tasarlanmıştır.



Şekil 5.2 Bisikleti ile gezintiye çıkan kadın görseli

Kaynak: (<https://www.istdergi.com/sehir/yasam/bisiklet-ve-kadin-hareketi>)



Şekil 5.3 Günümüzde bisiklet kullanımı için üretilen spor ayakkabısı

Kaynak: (<https://www.nike.com/tr/t/superrep-cycle-2-next-nature-kondisyon-bisikleti-ayakkab%C4%B1s%C4%B1-wBxVfs/DH3395-800>)

Spor ayakkabısının gelişiminde ve dikkat çekmesi açısından önemli olan bir spor dalı da futboldur. Dünya da futbol ile alakalı sayısız organizasyon bulunduğu bilinmektedir. Modern futbolun olduğu yer İngiltere olarak bilinmektedir (Tacimciler, 2018). İlk büyük futbol organizasyonu 1930 yılında Uruguay’da gerçekleştirilen dünya kupasıdır (Tacimciler, 2018, s. 100).

1962 yılında Dünya Kupası’nda Pele Puma markasının kramponuyla oynamıştır. Şekil 5.4’te Pele’nin Dünya Kupası’ndan fotoğrafı ve tercih ettiği kramponudur.



Şekil 5.4 Pele’nin Puma markası krampon görseli

Kaynak: (<https://sportmen.barcin.com/kramponun-tarihcesi/>)

1954 Dünya Kupası’nda Batı Almanlar tarafından giyilen Adidas ayakkabıları Almanların Dünya Kupasını kazanması ile bütün dünya tanımıştır. Hava koşullarına göre çıkarılabilir vidalı saplamalı özelliği sayesinde kazanılmıştır

(<https://www.gameplan-a.com/2021/08/the-history-of-adidas-a-background-of-collaboration-and-innovation/>).

Şekil 5.5’te Adi Dassler’in Batı Almanya için tasarladığı çıkarılabilir çivili kramponları ile görseline yer verilmiştir.



Şekil 5.5 1954 Dünya Kupasında Adi Dassler ve kramponları

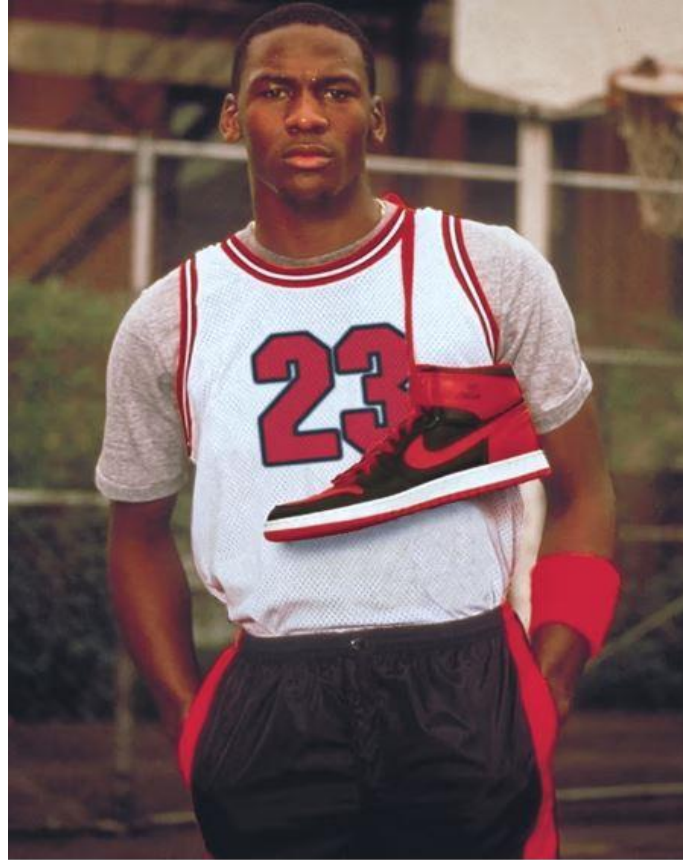
Kaynak: (<https://www.gameplan-a.com/2021/08/the-history-of-adidas-a-background-of-collaboration-and-innovation/>)

Futbol, farklı kesimlerin ilgisini çekmesiyle beraber küreselleşme de bu süreçte önemli bir rol oynamaktadır. Küreselleşme ile birlikte teknolojik imkânlar sayesinde ticari boyutunu güçlendirmiştir. Spor markaları başarılı olmuş oyuncular ile anlaşmalar yaparak spor ayakkabısına yönelik yapılan tasarım içerikli koleksiyonlarda tema bakımından şekillenmesini sağlamaktadırlar (Tacımciler, 2018, s. 101).

2006'da Almanya'da gerçekleştirilen Dünya Kupası'nda Adidas markası Almanya, İspanya, Tobago gibi 7 ülkeye sponsor olmuş; Nike ise 7 ülkeden ABD,

Portekiz, Kore gibi ülkeleri desteklemiştir. 2010 yılında gerçekleştirilen Dünya Kupası'nda ise Adidas 32 takımdan oluşan organizasyonda 12 ülkenin, Nike 9 ülkenin, Puma ise 7 ülke takımının sponsorluğunu üstlenmiştir. Spor gücü, pazarlama dünyası ile doğru orantılıdır (Boniface, 2007).

Basketbol ve tenis oyunları da spor ayakkabısı tasarımları açısından gelişimini ve yüklenen anlamlar sayesinde önem taşıyan diğer spor dallarıdır. Basketbol oyunu siyahi toplumun alt kültürü olarak sokak eğlencesi amacıyla çıkmıştır fakat zamanla oyun oynamak için tercih edilen bir spor dalı olmuştur. 1985 yılında basketbol oyuncusu Michael Jordan'ın lige girmesi sonucu Nike'ın Jordan ile yaptığı anlaşmayla Air Jordan isimli basketbol ayakkabısı üretilmiştir. İlk günden günümüze kadar gelişim ve değişime uğrasa da Nike Air basketbol ayakkabısı tasarımlarını geliştirip modernize etmeyi sürdüren ve tüketicisine sunmaya devam eden bir spor ayakkabısı çeşididir (Enes, 2011). Jordan'ın kendisi için tasarlanan ayakkabısına Şekil 5.6'da yer verilmiştir.



Şekil 5.6 Micheal Jordan'ın kendisi için tasarlanan ayakkabı ile fotoğrafı

Kaynak: (<https://hypebeast.com/2018/5/unbanned-the-legend-of-air-jordan-1-dexton-deboree-interview-documentary>)

Nike ile yaptığı anlaşma ve ona özel üretilen spor ayakkabılarıyla da bir ilke imza atan Jordan, yasak reklam yapıyor gerekçesiyle kanun değişene kadar her maçta NBA komisyonuna ceza ödemek zorunda kaldı. Ama Jordan'ın ayakkabılarından vazgeçmemesi ve Nike'ın bu cezaları istekli bir şekilde ödemesi Air Jordan ayakkabılarının doğmasının en büyük yardımcısı oldu (https://tr.wikipedia.org/wiki/Michael_Jordan).

Air Jordan ayakkabılarının dikkat çekmesinin bir sebebi ise NBA kurallarına meydan okuyan tasarımın olmasıdır. NBA kurallarına göre % 51 beyaz olması gerekirken beyaz, siyah ve kırmızı tonları yoğun bir şekilde kullanılmıştır. Şekil 5.7'de Micheal Jordan'ın 1985 yılında Ocak ayında Washington Bullets'te oynarken kendisi için tasarlanan Air Jordan 1'lerini giymektedir (<https://www.nationalgeographic.com/culture/article/sneaker-culture-sneakerheads-air-jordans-history-expression>).



Şekil 5.7 M. Jordan'ın ma esnasından görüntüsü

Kaynak: (<https://www.nationalgeographic.com/culture/article/sneaker-culture-sneakerheads-air-jordans-history-expression>)

Spor ayakkabısı, spor faaliyetlerinin değişimine ve anlamlarına göre gelişim süreci göstermektedir.

5.1.1.2 Moda Kavramının Spor ile Etkileşimi ve Tasarımda Etkileri

Moda, kişinin kendini ifade edebilmek adına yaşam şekline giyim tarzına kadar kendisi ile alakalı her türlü davranış, coğrafi, toplumsal eğilimi ve ihtiyaçlarını yansıtan biçimdir. Biçim ve içerik olarak farklılıklar bulunsun da, kimliğin bir ifade aracı olarak süslenme isteği değişmemektedir (Johnson, Torntore, & Eicher, 2003).

Moda ve spor kavramının etkileşimi sonucu tasarımda değişimler görülmüştür. Alt kültür kavramlarının moda olgusunun içerisinde yer almasıyla Amerika ve Avrupa kıtalarının kültür etkileşimi ile iç içe sürdürmektedir. Spor ve müzik kavramlarının birleşmesiyle yenilikler oluşturulmuştur (Enes, 2011). Popüler kültüre özgü temaların (sinema, müzik, televizyon vs.) spor ayakkabılarının tasarım alanını etkiledikleri bilinmektedir.

Moda, kendi içerisinde kuramların oluşmasına neden olmuştur. Sınıf farklılığı kuramı, toplumun üst kısmında yer alan, sosyal ayırım olarak gören ve yaşam tarzı alt sınırlar tarafından taklit edilen bir üst sınıfı içermektedir. Bu grubun içerisinde yer alan ürünler yüksek fiyatlara satılmaktadır. Alt sınıflar, üst grubun davranışlarını taklit etmeye başladığında moda taklit yoluyla yayılmaktadır (Veblen, 1899). Daha düşük fiyata satılabilmesi için kopya edilip seri üretim ürünlerine dönüşmektedir.

Kolektif Seçim Kuramı, daima zamanın ruhunu taşımaktadır. Elit sınıfın kendisini ayrı görmesi moda hareketi olarak görülmez ama bu hareketin içerisinde yer almaktadır. Elit grup bu modadan vazgeçtiği için değil bilinçli insanlar modayı böyle değerlendirir bakış açısına sahiptirler. Sınıf farklılığını içermeyen bir kuramdır (Blumer, 1969, s. 279-283).

Kitle Pazarı Kuramı, kitle iletişim araçlarının tüm yeniliklerinin bilinmesi ve herkes tarafından görülebilir hale gelmesiyle aynı anda tüketime başlanır (Ertürk, 2011).

Alt Kültür Kuramı kavramında ise kitle iletişim araçları sayesinde toplumdaki alt kültür giyim tarzından geniş kitlelere yayılmasıdır. Alt kültür sokak modası olarak da bilinmektedir (Ertürk, 2011).

Spor; Avrupa'da üst sınıfın aktivitesi olarak görülürken Amerika'da, rahatlığın ve özgürlüğün sembolü olarak görülmüştür. Spor giyimini Amerika'dan yaygınlaşması bu bakış açısından kaynaklanmaktadır. Avrupa modası yaşam kuralları ile paralel ilerlemiş, kullanım alanlarına göre şekillenmiştir (Enes, 2011).

2010 yılının başlarında "Athleisure" trendi ortaya çıkmıştır. "Athleisure,

“Athletic” yani atletik/sportif kelimesi ile “Leisure” yani boş zaman aktivitesi kelimelerinin bir araya gelmesiyle oluşturulan bir terimdir (Goodrum, 2016). Bu trend algısı ile yeni üretim ve tüketim davranışlarının ortaya çıkmasını sağlamıştır (Çakmak & Çeğindir, 2019). Athleisure trendi, bireylerin spordan çıktıktan sonra spor kıyafetleri ve spor ayakkabıları ile dışarıda vakit geçirebilmelerini, insanların sporda tercih ettikleri ürünleri spor aktivitesi dışında da kullanmak istemesinden kaynaklanmaktadır (İşler & Tama, 2019). Adidas’ın eşofman takımı ve spor ayakkabısının Alman futbolcu ile tanıtımına Şekil 5.8’de yer verilmiştir.



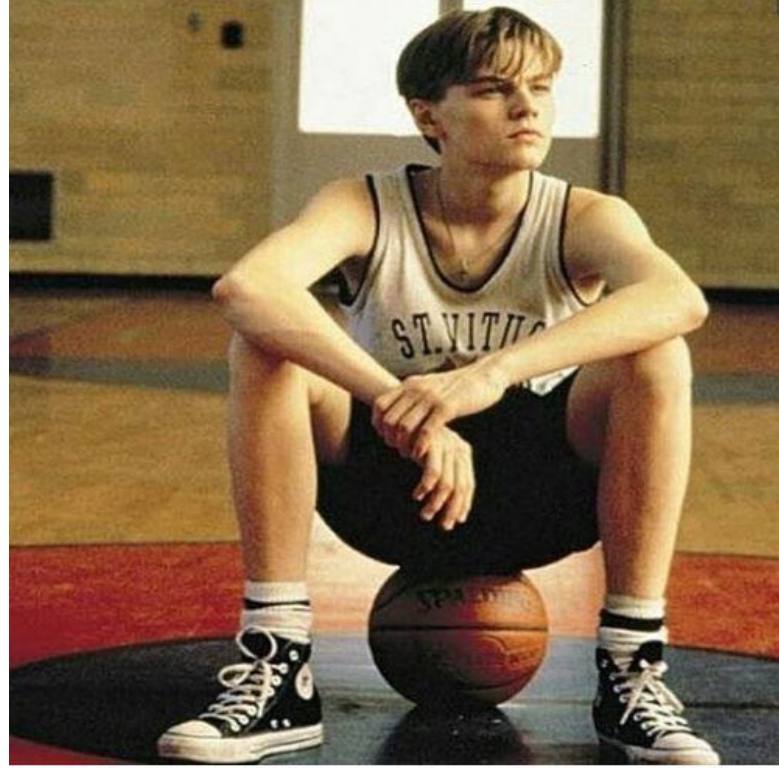
Şekil 5.8 Adidas tarafından 1967’de Alman futbol yıldızı Franz Beckenbauer için tasarlanan eşofman takımı

Kaynak: (<https://www.gameplan-a.com/2021/08/the-history-of-adidas-a-background-of-collaboration-and-innovation/>)

5.2 Spor Ayakkabısına Katılan Değer

Tasarım ve teknoloji ile ilişkili olarak spor ayakkabısı, kültürel ve sosyal ayrımlara yönelik spor yapma aktivitesinin haricinde de tercih edilmektedir (Temel, 2019). Spor ayakkabısının sahip olduğu tasarım temel özellik algısı ve markaların kendilerine yükledikleri anlamlar doğrultusunda günümüzdeki bakış açısına sahip olduğu düşünülebilir. Spor ayakkabısının kendine has kimliksel yapısı ve markaların pazarlama stratejileri ile biçimlenerek kullanıcı ile üretici arasında bir bağ oluşturulmuştur (Enes, 2011).

1930'lu yıllardan günümüze kadar gelişen süreçlerde spor markaları, sporcu ile benimsetme bakış açısını koleksiyonlarına yansıtmıştır. Popüler oyuncular ile kullanıcı arasında duygusal bir bağ oluşturarak pazarlama stratejisini uygulamaktadır. Tüketicinin hayranı olduğu sporcu ile kendi yaşam tarzını birleştirmesinde o sporcunun tercih ettiği spor ayakkabısına sahip olma hissi bir bütünlük sağlamaktadır. Bu durum psikoloji de kullanıcılar tarafından o sporcunun yeteneklerine ve davranış biçimlerine sahip olma duygusunu hissettirmektedir. Spor ayakkabısına, kullanıcının yaşı, yaşadığı şehir veya ülke, iş hayatı gibi kavramlarla sosyal, ekonomik ve kültürel yapılarına göre farklı anlamlar yüklenmektedir (Enes, 2011). Sporcu ile bağdaştırılan spor ayakkabıların sinema sektöründe ünlü aktörlerin ayağında ayakkabılarının görülmesi de markaya değer katmaktadır. Basketbol oyuncusu Chuck Taylor ile Converse benimsense de 1995 yılında Basketball Diaries filminde Leonardo DiCaprio da ayakkabıyı giymiş ve çoğu insanı etkilemeyi başarmıştır (<https://gq.com.tr/gq-loves/sinema-tarihinin-unutulmaz-sneakerlari/5>, 2023). Şekil 5.9'da Basketbol Diaries filminden bir sahnesinin görseline yer verilmektedir. 2002 yılında Like Mike filminin bir sahnesinden de örnek vermek gerekirse Nike markasının spor ayakkabısı görülmektedir. Şekil 5.10'da Nike markasının film sahnesinde görülen spor ayakkabısının görseli bulunmaktadır.



Şekil 5.9 Leonarda DiCaprio ve Converse spor ayakkabısı

Kaynak: (<https://gq.com.tr/gq-loves/sinema-tarihinin-unutulmaz-sneakerlari/5>)



Şekil 5.10 Magic Bow Nike

Kaynak: (<https://gq.com.tr/gq-loves/sinema-tarihinin-unutulmaz-sneakerlari/7>)

Marka imajı, kişinin kendi zihninde markaya karşı şekillendirdiği algı ile alakalıdır. İmaj kavramı ile tüketicinin kendisine “kişilik” oluşturmaya ile bağdaştırılmaktadır (Ünal & Aydın, 2013).

Markaya duyulan güven hissi tüketici de oluşturulurken ilk algı markanın müşterilerinin ihtiyaçlarını karşılayabilmesi ve yeterli bir kapasiteye sahip olmasıdır. Bu strateji ile müşteri de güven oluşturma ve tekrar satın alma isteği uyandırmaktadır. İkinci algı oluşumunda ise duygusal bağlamlar içermektedir. Markanın değişen koşullar ve durumlar ile nasıl başa çıkacağını müşteriye sunmasıdır (Delgado-Ballester, Munuera-Aleman, & Yague-Guillen, 2003).

Marka sevgisi kavramında tüketici ile ürün arasındaki bağlılıktan oluşmaktadır. “Marka sevgisi terimi literatürde yeni bir kavramdır. Bu terim ilk defa Carroll ve Ahuvia tarafından 2006 yılında literatüre kazandırılmıştır” (Shimp & Madden, 1988).

5.2.1 Sporcu ile Kullanıcı Arasında Yapılan Bağdaştırmalar

Spor ayakkabısının moda sektöründe pazarlama strateji yöntemlerinden biri de yıldız sporcular ile markanın iş birliğidir. Sporcunun sektördeki başarısı, insan ilişkileri, karakteri de spor ayakkabısının teması oluşturulurken dikkate alınmaktadır.

Basketbol sporu, oyuncu ve tasarım ile özdeşleme bakımından markalara istedikleri kriterleri sağlamaktadır. Amerika’ya özgü olan bu spor, alt kültürün sokak eğlencesi olarak ortaya çıkmasıdır. Spor ayakkabısı kültürünün Amerika dışında da gelişmesini sağlama da NBA’in önemli bir etkisi olmuştur (Enes, 2011, s. 98). NBA hayranı taraftarların basketbol süper yıldızları tarafından kullanılan ayakkabıları, takımlarına olan aitlik hissi ile özdeşleştirmelerinden kaynaklı tercih etmeleri markanın tasarımlarında ortaya çıkmıştır.

Nike markasının baş tasarımcınının Peter Moore’ın basketbol oyuncusu Micheal Jordan (AJ1) Air Jordan adıyla tasarlayacağı ayakkabılar siyah- kırmızı olarak tüketicilere sunulmuştur (<https://www.jordan.com/collection/air-jordan-1>, 2023). Zamanla bu renkler de tasarım görünümünde de Şekil 5.11’de görüldüğü gibi değişimlere gidilmiştir.



Şekil 5.11 Nike'in Micheal Jordan adıyla sunduğu koleksiyon sıralaması
Kaynak: (<https://www.jordan.com/collection/>)

Bu pazarlama stratejileri günümüzde daha da kapsamlı bir noktaya gelmiştir. Sporcucu ve marka iş birliği günümüzde de devam etmektedir.

5.2.2 Üretici Markalar Tarafından Spor Ayakkabısına Oluşturulan Algı

Geçmişten günümüze kadar spor ayakkabısı üreten markalar, ürünlerinde geliştirdiği teknolojiyi kullanarak tasarlayan, sporcunun ihtiyaçlarına yönelik ve günlük yaşamdaki rahatlıkların esas alındığı süreçler içerisinde üretmektedirler.

Genel pazarlama stratejilerinden yola çıkılarak oluşturulan spor pazarlaması terimi ilk kez 1978 yılında ifade edilmiştir (Parkhouse, 2001).

Pitts ve Stotlar'a göre spor pazarlaması, "sporcuların ve tüketicinin ihtiyaçlarını karşılamak amaçlı spor ürünlerinin üretilmesi, fiyat belirlenmesi gibi kavramlara yönelik şekillenmesidir" (Pitts & Stotlar, 2002).

Shank ve Lyberger'in bakış açısına göre "spor pazarlaması, geleneksel pazarlama stratejilerinin spor ürünleri ile bağdaştırılarak spor dışı ürünlerinin pazarlanmasını sağlayan faaliyetler ve süreçlerin tamamıdır. Spor ürünleri bu bakış açısıyla somut olabilirken, spor aktivitelerine katılım, eğlenme gibi kısımlar ise soyut olarak ifade edilebilir (Shank & Lyberger, 2014)."

Pazarlama açısından '4P' benimsenerek stratejiler oluşturulmaktadır. Bu terimleri ifade etmek gerekirse "product" için mal, "price" için fiyat, "place" için dağıtım kanalları, "promotion" için Türkçe karşılıkları olduğu bilinmektedir (Küçükkancabas, 2006).

Spor markaları, spora yönlendirmek amaçlı sloganlar ile spor ayakkabılarının tanıtımlarını tüketici ile buluşturmaktadır. Nike markası, teşvik amaçlı (Just to it!) ile ifade ederken Adidas markası ise meydan okuma anlamına karşılık olarak gelen (Impossible Is Nothing) ile tanıtılmaktadır. Markaların bu noktadaki pazarlama stratejisi ise duygulara yönelik hareket etmektedir. Tüketici bu esnada marka ile bütünlük sağlayan kendilerini motive eden anlam ile bakış açısını bütünleştirir (Enes, 2011, s. 160).

Nike markası, yenilikçi ürünlerinin tanıtımını gerçekleştirirken ikonik reklamları ile de dikkat çekmektedir. Naomi Osaka, Sky Brown, Sam Kerr, Eliud Kipchoge gibi isimleri ve sporcuların yer aldığı dikkat çeken reklamlarını tekrar tasarlamışlardır. Bu kampanya ile yeni bir soluk getirmeyi amaçlamışlardır (<https://www.nike.com/nl/en/a/never-done-inspiring-ad-revolution>, 2022).

Nike, müşteri ile markası arasındaki bağın kuvvetlenmesi amaçlı marka sadakati yaratmak ve sürdürmeyi hedefleyen strateji geliştirerek yaratıcı reklamcılığa önem veren ilk şirkettir (DeMello, 2009).

Markaların, reklam afişlerinde ayakkabıları ile gücü ifade edebilmek için hayvan figürlerinden yararlandığı bilinmektedir. Hayvan sembolleri ile bağdaştırılarak hız, başarı, çeviklik gibi kavramları aktarmaktadır (Enes, 2011, s. 164).

Alexander McQueen ve Puma iş birliğinde hayvan figürünün gücü olarak kedi adam (ManCat) dır (Bici, 2007, s. 140). Şekil 5.12’de bu bakış açısı ile oluşturulan figürün görseli yer almaktadır. Yeni bir varlığın doğumunu ifade etmek amaçlı tasarlanmıştır.



Şekil 5.12 ManCat

Kaynak: (<https://porhomme.com/2008/08/fall-winter-08-puma-alexander-mcqueen/>)

5.3 Tasarımın Bireyselleşmesi Adına Yapılan Yenilik Uygulamaları

Spor ayakkabılarının yükselişte olduğu bir dönemde ise tasarımın bireyselleştirilmesine yönelik özel bir koleksiyon ortaya çıkmıştır. Bu durumun ortaya çıkmasındaki en büyük etken ise seri üretimden kaynaklanmasıdır. Bazı tüketicilerin kendilerine özel ayakkabı sahibi olma istekleri ortaya çıkmıştır. Spor markaları bu talebe karşılık olarak kullanıcının renk, desen, malzeme gibi seçimleri yapabilecekleri tasarım uygulamaları geliştirmiştir (Enes, 2011).

5.3.1 Sınırlı Sayıda Üretim Uygulaması

Spor ayakkabısına oluşan ilginin artmasıyla bireyselleşme ve özelleştirme gibi kavramlar ortaya çıkmıştır. Bu açıdan bakıldığında kullanıcının kendini özel hissetmesi pazarlama stratejisi açısından önemlidir. Sınırlı sayıda üretilen ve kişilerin kendilerini özel hissetmesi hissinden kaynaklı tüketicilerin satın alma duygusu oluşmaktadır. Sınırlı sayıda üretilen bu spor ayakkabıları, özel el işçiliği ile oluşturulan, belirli bir süre için satışa sunulan yüksek fiyatlı özel üretilen ayakkabılardır (Enes, 2011, s. 111).

Nike markası, Nike Air Woven'ın 2002 yılında her renginden 1500 adet üreterek tekrardan satışa çıkarmıştır (Enes, 2011, s. 111).

Günümüzde spor ayakkabısı markaları haricinde de giyim markası olduğu

halde spor ayakkabısı üreten markalarda sınırlı sayıda üretim yapılması stratejisini uygulamaktadır. Stradivarius markasına ait Şekil 5.13'teki görselde de bu amaca yönelik üretilen spor ayakkabısı yer almaktadır. Malzeme olarak Üst kısımda % 62 inek derisi, % 35 polyester, % 3 poliüretan bileşimleri ile üretilmiştir.



Şekil 5.13 Stradivarius markasının sınırlı sayıda üretim sunduğu spor ayakkabısı
Kaynak:(<https://www.stradivarius.com/tr/cok-parcal%C4%B1-spor-ayakkab%C4%B1-119026170?style=02&colorId=004>)

5.3.2 Görselleştirilmede Kullanılan Yüzey Tasarım Uygulaması

Spor ayakkabısının yüzey düzenlenmesinde birden fazla farklı teknik uygulanmaktadır. Baskı teknikleri bu uygulamalar arasında en çok tercih edilen tekniktir. Son dönemlerde lazer kesim büyük ilgi görmektedir. Bu teknik sanatsal açıdan görünüm elde etmek adına tercih edilse de markalar bu tekniği belli başlı sınırlı sayıda üretimlerinde uygulamaktadır (Enes, 2011, s. 112).

Alexander McQueen'in genel anlamda tasarıma bakış açısında bireyselliğin dışı vurumu ön plandadır. Puma için hazırladığı koleksiyonda farklı bir tarza sahiptir. Spor ayakkabıların temel kullanım işlevini doğru bir şekilde uygulayan tasarımlarda bulunmuştur. Ayakkabının dış yüzeyini oluşturmak amaçlı tendonlardan, kan damarlarının oluşumlarından, parmak izlerinden esinlenerek ilerlediği bilinmektedir (Bici, 2007, s. 142 - 143). Parmak izi detayının önemi

ayakkabının başparmağın denk gelen kısmında parmak şekli verilerek vurgu yapılmıştır. Bu bakış açısını kullanarak tasarladığı ayakkabısı Şekil 5.14'te yer almaktadır.



Şekil 5.14 McQueen'in Puma için çalışması

Kaynak: (https://theshophound.typepad.com/the_shophound/2009/01/collaboration-expansionalexander-mcqueen-expandspuma-partnership-.html)



Şekil 5.15 Adidas Stan Smith ayakkabısı

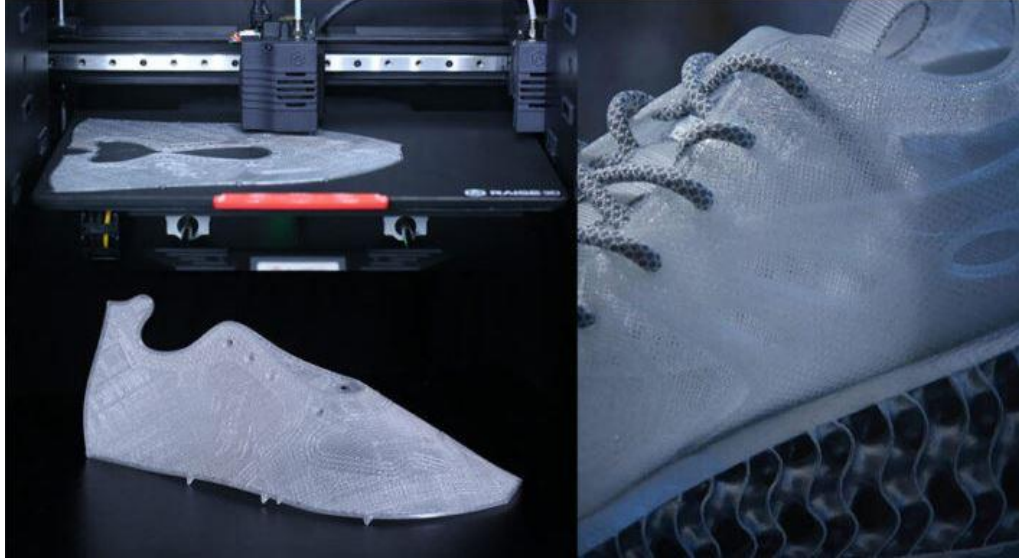
Kaynak: (<https://www.adidas.com.tr/tr/stan-smith-ayakkab%C4%B1/HP9656.html>)

Adidas'ın Stan Smit modelinin iç yüzeyinde baskılama tekniği kullanılarak üretilen spor ayakkabısının görünümü Şekil 5.15'te yer almaktadır.

Nike'ın Flyknit ve Adidas'ın Primeknit Raise3D ile katmanlı üretimin birleştirilmesinde önde gelen örnekleri olarak bilinmektedir. Raise3D, bilgisayarla kullanılabilen ve otomatik olan FFF (Fused Filament Fabrication) ayakkabı yüzeyi aşamaları geliştirilerek ilerlemektedir. TPU iplikleri önceden belirlenen tasarım aşamasını takip etmektedir ve 3D yazıcıya aktarılan bilgiler doğrusunda ilerlemektedir. 3D baskı, dikiş işlemlerinden farklı olarak programda hazırlanmış her

modele yüzey çalışılabilir (<https://blog.3dortgen.com/3d-baski-ayakkabi-ornekleri-artiyor/>).

Şekil 5.16'da bu çalışma ile üretilen bir spor ayakkabısı görünümüne yer verilmektedir. Bu işlemle ayakkabının üst yüzey kısmının oluşum kısmı görülmektedir.



Şekil 5.16 Üst yüzey kısmının 3D baskı ile üretim görüntüsü

Kaynak: (<https://blog.3dortgen.com/3d-baski-ayakkabi-ornekleri-artiyor/>)

Adidas, Nike gibi 3D yazıcısı ile üretim sağlayan başka bir markadan örnek incelersek Under Armour markası tasarımlarında fütüristlik spor ayakkabılarına yer vermektedir. Kullanıcılara rahatlık ve tam uyum sağlayan SpeedForm teknolojisini içermektedir. Kalıplanmış dikişsiz topuk kısmı, ultrasonik dikişler ve harici TPU topuk dolgusundan oluşmaktadır. Kullanıcıya bu özellikleri sayesinde konfor, destek ve stabilite sunmaktadır (Buz, 2017). Şekil 5.17'de SteedForm teknolojisini üretilen spor ayakkabısının detayına yer verilmiştir.



Şekil 5.17 Steedform 3D

Kaynak: (<https://printing3d.news/a-quiet-different-walking-experince-with-futurist-sneakers/>)

BÖLÜM 6

6. 21.YÜZYILDA SPOR AYAKKABI TASARIMI

6.1 21.Yüzyılda Spor Ayakkabısının Tasarım Açısından İncelenmesi ve Kullanımı

Günümüzde sosyal, ekonomik ve kültürel açıdan değişimler teknoloji ile hız kavramlarının da etkisiyle yaşam tarzlarında da farklılıklara etken olmuştur. Çalışma alanları ve sosyal yaşantı içerisinde hızlı değişimler oluşmaktadır (Bici, 2007). Başlangıcı 1970'ler olan ve 1990'lardan günümüze devam eden, hala gelişmekte olan internet kullanımı ve web sitelerin yaygınlaşması ile istenilen ürünlere ulaşım açısından her kesimden insana daha fazla imkan sunmaktadır (Vural & Bat, 2010). Sosyal ağlar, hızlı, kolay olması gibi yönlerinden kaynaklı dijital dünyanın etkili haberleşme aracı olarak görülmektedir (Safko, 2012).

Geçmişte olduğu gibi bu çağın gençliği açısından herhangi bir siyasal ortam içeren sosyal hayatı etkileyecek bir durum ile karşılaşılmamıştır. Bunun sonucu olarak günümüzün olaylarına yönelik tasarımlar değil geçmişteki olaylar doğrultusunda uygulanan taklit etme gibi bir eskiye yönelik bakış açısı ile duygusal boşluk doldurulmaya çalışılmaktadır (Enes, 2011).

Toplumun yaygın kesimi tarafından veya küçük etnik gruplar tarafından tercih edilen spor aktivitelerine özel giyim ve aksesuarların günlük yaşamda da tercih edilmesiyle moda olarak görülmektedir. Geçmişte de olduğu gibi bu bakış açısı sokak kültürü ile örtüşmektedir.

Spor ayakkabısının günümüzde geldiği son noktada ise sadece spor ayakkabısı markaları tarafından üretilmemektedir. Zara, Stradivarius, Pull and Bear, Gucci, Dior gibi giyim markaları tarafından da üretime geçilmiştir (Tosun, 2010).

Spor ayakkabısı markaları ile giyim markalarının iş birliği içerisinde de olduğu zaman zaman görülmektedir. Bu iş birliği sayesinde markalar tüketici tarafından dikkat çekmeyi hedeflemektedir. Kullanıcıların markaya yükledikleri anlam ve değer ile birlikte kendilerini bu koleksiyonlar sayesinde önemli hissetmektedir (Tosun, 2010). Adidas ve Gucci'nin iş birliği içinde bulunarak çıkarttıkları koleksiyona örnek olarak Şekil 6.1, Şekil 6.2 ve Şekil 6.3'te farklı tasarımlarda tüketiciye hitap etmektedir.



Şekil 6.1 Adidas ve Gucci'nin iş birliği çalışmasından spor ayakkabısı

Kaynak: (https://www.gucci.com/tr/en_gb/pr/women/shoes-for-women/sneakers-for-women/low-top-trainers-for-women/adidas-x-gucci-womens-zx8000-sneaker-p-722212AAA9E3942)



Şekil 6.2 Adidas ve Gucci markasının iş birliği ile spor ayakkabısı yorumlaması

Kaynak: (https://www.gucci.com/tr/en_gb/pr/women/shoes-for-women/sneakers-for-women/low-top-trainers-for-women/adidas-x-gucci-wedge-gazelle-sneaker-p-725627FAAQY5942)



Şekil 6.3 Adidas ve Gucci iş birliği ile üretilen günlük spor ayakkabısı

Kaynak: (https://www.gucci.com/tr/en_gb/pr/women/shoes-for-women/sneakers-for-women/low-top-trainers-for-women/adidas-x-gucci-womens-gazelle-sneaker-p-707861AAA2M8043)

Malzeme olarak % 70 yenilenebilir kaynaklardan (viskon, odun hamuru, biyo-bazlı poliüretan) elde edilen bitkisel ham maddelerden üretilmiştir.

1980'ler ve 1990'lardaki anılarından House'un simgesel motifleri ile spor markası olan Adidas markası ile iş birliği sonucu oluşturulan koleksiyon örnekleridir.



Şekil 6.4 Zara markasına ait günlük yaşama dair tasarlanan spor ayakkabısı
Kaynak: (<https://www.zara.com/tr/tr/topugu-acik-denim-spor-ayakkabi-p15422110.html?v1=273207446&v2=2215117>)

Zara markasının günlük hayatta kullanmak amaçlı spor ayakkabısı havasında tasarladığı ayakkabısına Şekil 6.4’te yer verilmiştir.

Dior spor ayakkabı markası olmamasına rağmen Dior-ID spor ayakkabıları koleksiyonu oluşturmuştur. Bu koleksiyonda Vintage ilhamından etkilenerek modern çizgiler ile ifade ederek tasarımlarında cesurca yer vermiştir. Dior- ID ayakkabıları dana derisinden farklı parçaları bir araya getirerek bunları kauçuk kaplı versiyonlarla zarif bir şekilde birleştiren malzemeleri içermektedir. Üç boyutlu bir etki yaratmak amaçlı Dior-ID imzalı kısmının altın renginde olduğu görülmektedir (<https://vogue.com.tr/haber-moda/sneaker-sanati>). Şekil 6.5’te spor ayakkabının genel görünümüne yer verilmiştir. Spor ayakkabının yapım aşamalarına yer verilen görseller de sırası ile şekil 6.6’da, 6.7’de ve şekil 6.8’de görülmektedir.



Şekil 6.5 Dior-ID genel görünümü

Kaynak: (<https://vogue.com.tr/haber-moda/sneaker-sanati>)



Şekil 6.6 Dior spor ayakkabı üretimi

Kaynak: (https://www.dior.com/en_int/fashion/womens-fashion/shoes/dior-id)



Şekil 6.7 Dior spor ayakkabı üretim aşaması

Kaynak: (https://www.dior.com/en_int/fashion/womens-fashion/shoes/dior-id)



Şekil 6.8 Dior üretim aşaması

Kaynak: (https://www.dior.com/en_int/fashion/womens-fashion/shoes/dior-id)

Markaların dikkat çekmek amacı ile sanatçılar ile de iş birliği içinde bulunduğu bir dönemdir. Bu iş birliğinin ortaya çıkmasının kökleri ise “Run-DMC’nin Adidas’ın My Adidas” şarkısını çıkartmasına dayanmaktadır (www.thecollector.com/evolution-of-sneakers-modern-fashion-collecting/).

Nike ve Kanye West iş birliğinden Nike Air Yeezy adını taşıyan spor ayakkabısı ortaya çıkmıştır. Nike bu iş birliği ile ilk kez bünyesine spor camiasından olmayan bir isim dahil etmiştir. 2007-2009 yılları arasında farklı renk geçişleri, materyallerin birleşimi, led ışıklı tabanlar denenmiştir. Bu denemelerin sonucunda ortaya Air Assault modelinin tabanından esinlenerek bir taban oluşturulmuştur. Şekil 6.9’da bu deneyimlerin sonucunda ortaya çıkan spor ayakkabısının görünümüne ve şekil 6.10’da ise Kanye West’in kendi adına tasarlanan ayakkabısı ile görünümüne yer verilmiştir (<https://www.sportinn.com.tr/nike-x-kanye-west-nike-air-yeez/>).



Şekil 6.9 Nike X Kanye West iş birliğinden ortaya çıkan spor ayakkabısı
Kaynak: (https://www.sportinn.com.tr/nike-x-kanye-west-nike-air-yeezy?gclid=EAIaIQobChMI1ICah8nH_wIVlcjVCh3ouwfIEAAYASAAEgK7LvD_BwE)



Şekil 6.10 Kanye West kendi adını taşıyan spor ayakkabısı ile görüntüsü
Kaynak: (https://www.sportinn.com.tr/nike-x-kanye-west-nike-air-yezy? Gclid=EA1aIQobChMI1ICah8nH_wIVlcjVCh3ouwfIEAAYASAAEgK7LvD_BwE)

Rihanna ve Puma iş birliğinde, marka 2014 yılında ilk olarak kadın giyim alanı için küresel elçi ve kreatif direktör olarak işin başına getirmiştir (<https://andscape.com/features/rihanna-fenty-x-puma-return/>). Bu iş birliğinin devamında en son 2017’de bir koleksiyon çıkarılmıştır. Bu koleksiyonda yeni formlar üretmek yerine Pumanın klasik R698 silüetine üç renk grubu ile yeniden karıştırarak ve ayakkabı bağcığı yerine saten fiyonk detayı eklenmiştir. Fiyonk detayının bulunduğu kısım şekil 6.11’de görülmektedir (<https://andscape.com/features/rihanna-fenty-x-puma-return/>).



Şekil 6.11 Rihanna ve Puma iş birliğinden oluşan spor ayakkabısındaki fiyonk detayı
Kaynak: (<https://andscape.com/features/rihanna-fenty-x-puma-return/>)

Küresel iklim değişikliği, gezegenin hava durumunun 1800’lerin ortalarından itibaren havaya karbondioksit ve diğer sera gazlarının salınmasından kaynaklı günümüzdeki gelinen noktanın etkisidir (<https://ecording.org/iklim-degisikligi-nedir/>).

Sürdürülebilirliğin önemi her geçen gün artmakta ve sürdürülebilirlik kavramı hayatımızın her noktasında yer almaya başlamıştır. Sürdürülebilirlik kavramını açıklamak gerekirse üretkenliği ve çeşitliliği gelecek nesillere aktarımını sağlamak olarak ifade edebiliriz. Zarar vermeden, daima yeteneğini koruyarak aktarmaktır.

Küresel iklim krizini durdurmak, en aza indirmek hedeflenerek markaların sektörde kalıcılığını korumak amaçlı sürdürülebilir dönüşüm ile de üretim yapmalarını sağlamıştır (<https://ecording.org/markalar-icin-surdurulebilirlik-artik->

yeni-normal-mi/).

Spor alanında sürdürülebilirliğin devamı için çevresel koşulların uygunluğu da önem taşımaktadır. Geri dönüştürülebilir malzemelerin kullanımı ile tekrar kullanıma kazandırılan spor araç gereçlerinin popülarite kazanması sadece çevresel olarak görülmez, ekonomik ve sosyokültürel anlamda da katkıları görülmektedir. Çevreye duyarlı tasarım modelleri oluşturulurken malzeme, enerji bilincinin olması, iklimsel uygunluğun bulunması, malzeme dönüşümünün nasıl oluşturulacağı ve çevreye minimum zararlar geri dönüştürülmesi sağlanmalıdır (Karakaşoğlu, 2022).

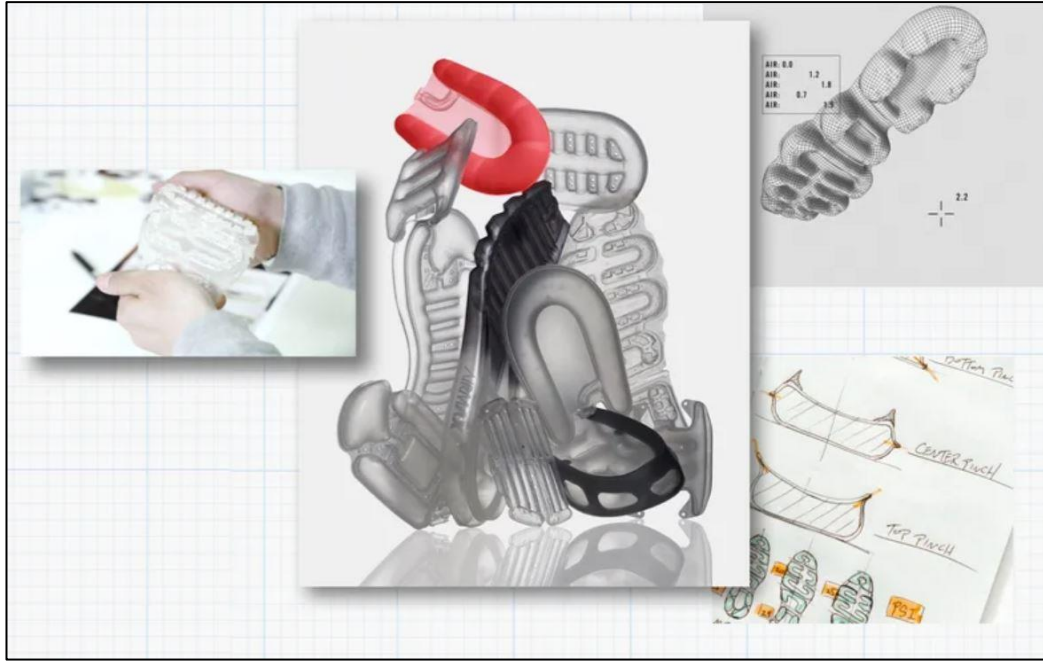
İnsanların, ürünlerin karbon ayak izleri vardır. Yediğimiz yiyeceklerden aldığımız ürünlere kadar her şeyde bulunmaktadır. Kişisel ayak izimiz ne kadar büyük olursa doğaya bindirdiğimiz yük de artmaktadır (<https://ecording.org/karbon-ayak-izi-nedir/>).

Sürdürülebilirlik ve sosyal farkındalık adına Nike, Adidas, Puma gibi spor ayakkabısı markalarının yenilik adına üretimleri bulunmaktadır.

Nike, Move to Zero projesi ile “Sıfıra doğru harekete geç!” prensibini benimseyerek üretimde kullanılan malzemelerinde doğa dostu malzemeler kullanmaya başlamıştır.

Nike’ın sürdürülebilir koşu ayakkabılarında Nike Flyknit ve Nike Air modelleri yer almaktadır (Şahin, 2022).

Nike Air sürdürülebilir ayakkabı için tüm Air tabanların da en az % 50 geri dönüştürülmüş malzeme ve % 100 yenilenebilir enerji ile üretmektedir. Air taban çalışmasına ait görünüme şekil 6.12’de yer verilmiştir (<https://www.nike.com/air>).



Şekil 6.12 Nike Air taban çalışması

Kaynak: (<https://www.nike.com/air>)

Nike FlyKnit üretilirken saya içerisinde farklı türde örgü desenleri kullanılmaktadır. Geleneksel saya üretiminin aksine % 60 daha az atıkla tasarlanmış hafif bir kumaş içermektedir. Flyknit ile üretilen her ayakkabısında ortalama 6-7 plastik şişe içermektedir (<https://www.nike.com/nl/en/sustainability/materials>).

Adidas markası ise 2024 yılına kadar tüm ürünlerinden ham polyester kullanımını tamamen kaldırmaya hedeflemektedir. Sadece yüzde 100 geri dönüştürülmüş polyestere yer vererek Ultraboost 20 Primeblue spor ayakkabısını üretmiştir. Geri dönüştürülmüş okyanus atıklarından elde edilen spor ayakkabısı çevreye duyarlı model olarak görülmektedir. Bu serisinde Parley ile 2016 yılından beri Afrika'nın okyanus kıyılarından toplanan plastikler kullanılmıştır. 11 plastik şişeden üretilen bu ayakkabıda %20 daha fazla yastıklama sağlayan Boost orta tabanı kullanılmıştır. Enerji dönüşümü bakımından hızlı veren bu taban daha kaliteli bir koşu performansı kullanıcılarına sunmaktadır (<https://gq.com.tr/dahasi/cevreye-duyarli-kosu-deneyimi#p=5>, 2020). Samba modelinde ise suni deriden üretilen hayvansal malzemeler kullanılmadan tasarlanmıştır. Üst kısmı sentetik % 50 geri dönüştürülmüş malzemelerden yapılmıştır. Şekil 6.13'te Ultraboost 20 Primeblue ayakkabısının görseli bulunmaktadır. Şekil 6.14'te ise Adidas'ın Samba modeli spor ayakkabısının görseline yer verilmiştir.



Şekil 6.13 Ultraboost 20 Primeblue

Kaynak: (<https://gq.com.tr/dahasi/cevreye-duyarli-kosu-deneyimi#p=5>)



Şekil 6.14 Adidas Samba Modeli

Kaynak: (<https://gq.com.tr/stil/daha-cevre-dostu-bir-moda-anlayisi-icin-cevreye-duyarli-uretilen-10-spor-ayakkabi#p=10>)

Dünyadan sürdürülebilirlik örnekleri vermek gerekirse plastik harici sakızdan üretilen spor ayakkabısı bulunmaktadır. Gumpdrop adlı firmaya bağlı olan Gum-tec isimli marka sokaklarda yeri atılan sakızları kullanarak hem çevre kirliliğine vurgu

yapmaktadır hem de geri dönüştürülmüş spor ayakkabısı üretmektedir. Gumshoe adını taşıyan bu ayakkabının tabanı % 20'si sakızdan oluşan ve diğer kısımlarının geri dönüştürebilir deri bileşimlerden oluşturulmaktadır (Gumshoe, 2023). Şekil 6.15'te "Gumshoe" ayakkabısına yer verilmiştir.



Şekil 6.15 Gumshoe

Kaynak: (<https://sagliklimarkalar.com/>)

6.2 21.Yüzyılda Spor Ayakkabısı Tasarımı ve Tasarımcılar ile Bağdaştırılan Koleksiyonlar

Günümüzdeki spor ayakkabılarının tasarımları değişen teknolojinin yanında görsel tasarım biçimiyle de iç içedir. Bu gelişmeler ile endüstri ürün tasarımcıları ve moda tasarımcıları spor ayakkabısına olan algıyı farklılaştırmıştır. Endüstriyel tasarımların ilk kriterlerinde fonksiyonellik yer alırken moda olgusunun bakış açısında da estetik görünüm önemli bir unsurdur.

Modanın dünyasında değişim önemli bir parçadır. Moda, bu değişimlere ve yenilemeye yönelik görünüm ve stil yaratmaktadır. Endüstriyel tasarımcılar ise üreticiyi, çevreyi ve kullanıcıyı düşünen tasarımları sunmaktadır (Bici, 2007).

6.2.1 Endüstriyel Tasarımcıların Spor Ayakkabısına Bakış Açısı

Sporcunun rahatlığını ve performansını arttırmaya yönelik etkiler dikkate alınarak tasarlanan bu spor ayakkabılarında malzeme ve teknolojik gelişmeler önemli bir noktadadır. Üretici ve kullanıcıya yönelik karşılıklı yardım sağlaması önem

gösterdikleri bir diğer bakış açısidir. Tasarımcılar, spor ayakkabılarında öncelikli olarak teknolojik üretim tekniklerini uygulamalı, ergonomik, ekolojik çevre ve korumaya yönelik kullanımı baz alarak sosyal, politik, ekonomik gelişimleri de yansıtılmaları gerekmektedir (Bici, 2007).

Spor ayakkabısında kullanıma yönelik işlevselliğin yanında, bu ürünün tercih edileceği yere göre de tasarlanmaktadır. Günümüz endüstriyel tasarımları sadece ergonomik koşullar, ürün yapısı ve üretim seçenekleri gibi niteliklerle tasarımlarını sınırlandırmaz, kullanıcının yaşam tarzını, çevre gibi unsurları da dikkate alarak tasarımlarını oluşturmaktadır (Enes, 2011, s. 138 - 139).

Karim Rashid, Marc Newson, Martin Lotti gibi bilinen endüstri ürünleri tasarımcıları spor ayakkabısı tasarımları üzerine çalışmalar gerçekleştirmiştir (Bici, 2007). Marc Newson'nın Nike için tasarladığı spor ayakkabısı endüstriyel bir tasarım bakış açısı ile şekillendirmiştir. Birbiri ile değiştirilebilen dört parça olarak tasarlanmıştır. Dış kafes, dış taban, iç kılıf ve iç taban olarak parçalardan oluşmaktadır. Bu parçaların her biri çeşitli işlevsellik bakımından birbiri ile veya ayrı ayrı kombinasyon oluşturularak kullanılabilir. Marc Newson'nın şekil 6.16'da yer alan spor ayakkabısı "Zvezdochka" isimli koleksiyonu ile sunulmuştur.



Şekil 6.16 Marc Newson tarafından Nike için tasarımı
Kaynak: (<https://marc-newson.com/zvezdochka-sneaker/>)

Nike markasına yönelik tasarlanan spor ayakkabısı koleksiyonu Marc Newson'a aittir. Endüstriyel tasarımcının günümüze kadar birçok üründe farklı tasarımlara imza attığı bilinmektedir. Tommy Hilfiger, Prada ve Sony gibi markalar içinde çalışmalar gerçekleştirmiştir. 2001 yılında I Want to Change The Word isminde bir kitap çıkartmıştır (<https://www.karimrashid.com>).

Martin Lotti ve Nike markasının iş birliğinde kadın ayak giyimi bölümünün kreatif yönetmenliğini yapmıştır. “Air Max Specter ayakkabısında kullanılan taban, Calatrava’nın Bilboa’daki köprüsünün alt kaburga sisteminden esinlenerek bulunmuştur (Bici, 2007).” Lotti ve Nike markasının iş birliğinden ortaya çıkan spor ayakkabının görünümü Şekil 6.17’de endüstriyel bakış açısı ile tasarımı oluşturulan hali yer almaktadır.



Şekil 6.17 Lotti’nin spor ayakkabısı tasarımı

Kaynak: (<https://www.theculturepdx.com/product/2001-air-max-specter/669>)

Nike, Marc Newson ile 2017’de iş birliği içerisinde bulunmuştur. NikeLab Air VaporMax adı ile sunulmuştur. Ayakkabının üst kısmında örme kumaş ve deri malzemeler kullanmıştır. Bu malzemelerin birbiri ile bağlantısını geleneksel el işçiliğine dikkat çekmek amacıyla dikiminde çapraz dikiş tekniği kullanmıştır (<http://marc-newson.com/nikelab-air-vapormax/>, 2017). Şekil 6.18’de bu teknik ile üretilen spor ayakkabısı görülmektedir.



Şekil 6.18 Nike ve Marc Newson iş birliği ile tasarlanan spor ayakkabısı
Kaynak: (<https://marc-newson.com/nikelab-air-vapormax/>)

Alman tasarımcı ve mimar Stephan Henrich 3D baskı ile spor ayakkabısı üretimde dikkat çeken noktası ergonomik olmasıdır. Bigfoot (Koca Ayak) ve Loch Ness Canavarı gibi ilham alınarak tasarlanan bu spor ayakkabısında görünüm standart spor ayakkabılarından farklıdır. Tek bağcık sistemi ile tasarlanmış ve üst bölgesinin çorap gibi görüntüsü vurgulanmaktadır. Tek bağcık sistemi ise kolayca giyilebilir ve çıkarılabilir mantığını ifade etmek amacıyla tasarlanmıştır. Ergonomik ve esnek yapısını sağlamak amacıyla TPE elastomer adlı bir malzeme ile sağlanmıştır. Bu malzeme geri dönüştürülebilir olması sürdürülebilirlik açısından da önemlidir (<https://bigumigu.com/haber/parmak-ucularina-kadar-ergonomik-3b-baski-ayakkabi-cryptide/>, 2022). Şekil 6.19’da bu teknik ile tasarlanan spor ayakkabısının görseline yer verilmiştir.



Şekil 6.19 3D Baskı Spor Ayakkabısı görünümü

Kaynak: (<https://bigumigu.com/haber/parmak-uclarina-kadar-ergonomik-3b-baski-ayakkabi-cryptide/>)

6.2.2 Moda Tasarımcıların Spor Ayakkabısına Bakış Açısı

Moda, değişimler ile ilgilidir. Kültürel, sosyal ve psikolojik olarak toplumun ruh halini yansıttırmanın bakış açısıdır (Johnson, Torntore, & Eicher, 2003).

Moda, kendi sınırları doğrultusunda nesnelere soyut anlamlar oluşturarak, bireyleri bu nesnelere sahip olduğunda o değerleri de benimseyecekler algısını yaratmaktadır (Enes, 2011). Moda tasarımcıları, geçmiş ve gelecek arasında köprü kurarak dönemin o zamanki şartlarını, değişimlerini gözlemleyerek estetik bakış açısıyla tasarımlarına yansıtmaktadır.

Spor ayakkabısında ilk kez Puma markası tarafından yaşam stiline göre tasarlanması ve bu doğrultular ile pazarlama sektörüne sunulması sonucunda tarza yönelik yaklaşımın oluşmasını sağlamıştır (Enes, 2011, s. 145).

Spor ayakkabısı gereklilik veya stil açısından tercih ediliyor olması, moda ile etkileşimi içerisinde günün koşullarına göre sonuçları oluşmaktadır (Enes, 2011). Geçmişte erkek kullanıcılara yönelik tasarımlar ve çözümler aransa da günümüzde

kadın kullanıcılarında kendilerine aitlik hissi oluşturacağı tasarım ve çözümler ile yeni görünümlere sahip olmaya başlanmıştır (Bici, 2007).

Adidas'ın Stella McCartney ile olan iş birliği sonucunda “Spor yaparken tarz sahibi olun.” bakış açısı ile bir koleksiyon çıkartmıştır (McCartney, 2019). Geri dönüştürülmüş, çevreye daha duyarlı üretilen koleksiyon içermektedir. Adidas'ın Şekil 6.20’de görüldüğü spor ayakkabısının tekniğinde Primeknit örgü saya ile üretilmiştir. Şekil 6.21’de ise çorap gibi saran bilek detayı ile koşu esnasında bileği kavraması amacı ile tasarlanmıştır.



Şekil 6.20 Adidas ile Stella McCartney iş birliğinin spor ayakkabısı
Kaynak: (<https://www.adidas.com.tr/tr/adidas-by-stella-mccartney-ultraboost-23-ayakkabi/HQ8664.html>)



Şekil 6.21 Adidas ve Stella McCartney iş birliğinin spor ayakkabısı
Kaynak: (<https://www.adidas.com.tr/tr/adidas-by-stella-mccartney-ultraboost-22-elevated-ayakkab%C4%B1/HQ8631.html>)

Yohji Yamamoto Adidas markası ile iş birliğinde bulunmuştur. Sade ve rafine tarzı marka ile uyum içinde çalışmasını sağlamıştır. Yalın ve kendine has bakış açısını Adidas için hazırlanan Y-3 koleksiyonunda yansıtmıştır. Spor ayakkabının temel kullanım işlevini doğru bir şekilde tamamlayan tasarımlarda bulunmuştur (Bici, 2007, s. 143 - 144). Y-3 koleksiyonunun görünümü Şekil 6.22’de de görüldüğü gibi estetik ve stil odaklı olduğu yansımaktadır. Şekil 6.23’te ise 4D-Dört boyutlu tasarlanan tabanıyla kullanıcılara rahatlık ile fütüristik bir görünümde sunmaktadır.



Şekil 6.22 Y-3 koleksiyonundan

Kaynak: (<https://www.adidas.co.za/GV9055.html>)



Şekil 6.23 Adidas için geliştirilen 4D- Dört boyutlu tasarım spor ayakkabısı

Kaynak: (<https://www.adidas.com.tr/en/y-3-runner-4d-halo-shoes/IE4854.html>)

Safa Şahin'nin tasarladığı spor ayakkabılarını incelemek gerekirse sürreal, fütüristik ve soyut anlamlar ile tasarımlarını ifade edebiliriz. Balmain markasından önce ilk olarak Nike ile çalışmıştır. Balmain markasının bünyesinde baş tasarımcı olarak tasarımlarını gerçekleştirmektedir.

Yaratım sürecinde nesnelere farklı gözle değerlendirmesi ve doğadan ilham alması, son zamanlarda tasarımlarında bilim kurgu hikayeleri, alternatif evrenler ve apokaliptik hikayelerden de etkilendiğini ifade etmiştir. (Atalan, 2023). Şekil 6.24'te ve şekil 6.25'te Balmain için tasarladığı spor ayakkabısını ve detayına yer verilmiştir.



Şekil 6.24 Balmain spor ayakkabı
Kaynak: (<https://us.balmain.com/en>)



Şekil 6.25 Balmain spor ayakkabı detayı
Kaynak: (<https://us.balmain.com/en>)

Deri ve neopren kumaştan tasarladığı bu spor ayakkabısında dil kısmında yükseltilmiş Balmainin logosuna yer verilmiştir. Aslan detayı ile tek boynuzlu at koleksiyonunun detayı olarak vurgulanmaktadır. Şekil 6.26'da ise farklı bir koleksiyonundan spor ayakkabısının görseli bulunmaktadır. Tek renk üzerinden tasarladığı ayakkabısının tabanında uyguladığı farklılık ile dikkat çekmektedir. Fütüristik bakış açısını korumaya devam etmektedir.



Şekil 6.26 Safa Şahin Spor Ayakkabı
Kaynak: (<https://safasahin.com/tagged/shoes>)

B-Bold koleksiyonundan spor ayakkabısına örnek vermek gerekirse ayakkabının ön kısmında turuncudan griye doğru renk değişimine uğrayan kemer detayı dikkat çekmektedir. Renklerin mat kullanımı vurgulanmıştır. Şekil 6.27 ve şekil 6.28’de spor ayakkabısının görünümüne yer verilmiştir.

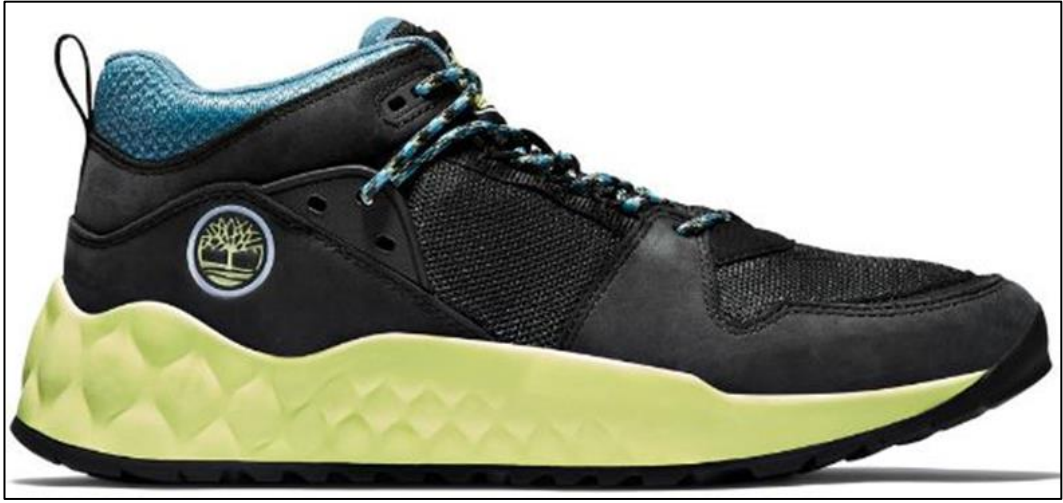


Şekil 6.27 B-Bold spor ayakkabı
Kaynak: (<https://us.balmain.com/>)



Şekil 6.28 B-Bold detayı
Kaynak: (<https://us.balmain.com/>)

Chrisitopher Raeburn'ün Timberland için tasarladığı spor ayakkabılarında dönüştürülmüş ve yenilebilir malzemelerden üretmiştir. GreenStride serisinde % 75 yenilebilir şeker kamışı ve ağaçlardan elde edilen kauçuk materyaller ile tabanını oluşturmuşlardır. Tasarım ile dikkat çekmek yerine kullandıkları malzemeler ile ön plana çıkmayı hedeflemişlerdir. Eko & İnovasyon Vizyonu ile 2030 olarak vurgulanmaktadır (<https://gq.com.tr/guncel/gq-moda-farkli-kodlarla-3-yeni-sneaker>, 2021). Şekil 6.29 'da bu tasarım algısı ile üretilen spor ayakkabısı görülmektedir.



Şekil 6.29 GreenStride Spor Ayakkabısı

Kaynak: (<https://gq.com.tr/guncel/gq-moda-farkli-kodlarla-3-yeni-sneaker>)

Moda tasarımcısı Virgil Abloh, Nike için tasarladığı spor ayakkabısı örneklerini incelersek ayakkabının içindeki yeniliği vurgulayarak ilerlemektedir. Yarı saydam olması en dikkat çeken özelliklerindedir. Şekil 6.30'da Virgil Abloh tasarım yaparken görüntüsüne yer verilmiştir. Şekil 6.31'de ise yarı saydam tasarladığı spor ayakkabısı görülmektedir. Yarı saydam olması ile erişebilirlik kavramı vurgulanmaktadır. Üst kısmının saydamlığı haricinde Abloh'un kendi markası olan Off-White markalama vurgulanması orta tarafında yer verilmiştir. Dilin iç kısmında Numune damgası vurgulanmıştır.



Şekil 6.30 Virgil Abloh

Kaynak: (<https://about.nike.com/en/newsroom/releases/virgil-abloh-nike-the-10>)



Şekil 6.31 Vulcanized spor ayakkabısı

Kaynak: (<https://about.nike.com/en/newsroom/releases/virgil-abloh-nike-the-10>)

Alessandra Michele, Gucci ve Wanna'nın iş birliğinden oluşan sanal bir spor ayakkabısı tasarlamıştır. AR Teknolojisi içererek oluşturulan bir filtrelemedir. Virtual 25 ile adlandırılan bu ayakkabı sadece sanal dünyada giyilebilmektedir. Tasarımında 1980'lerden ilham almıştır (Dalgıç, 2021). Spor ayakkabının tasarımında neon yeşili ve pembe renkleri dikkat çekmektedir. Markanın çift G logosu ayakkabının dil kısmına yerleştirilmiştir. Pembe ve neon yeşili renkler ile

vurgulansa da tabanında mavi tonu ile geleneksel bağcıklar yerine ayakkabıları bir arada tutan kadran üzerinde yer almaktadır. Şekil 6.32’de ve 6.33’te Virtual 25 ayakkabısının görseli ve detaylı görünümüne yer verilmiştir.



Şekil 6.32 Virtual 25

Kaynak: (<https://dadanizm.com/luks-modanin-sanal-gerceklk-cagi-guccinin-ilk-dijital-ayakkabisi-satista/>)



Şekil 6.33 Virtual 25 Gucci

Kaynak: (<https://dadanizm.com/luks-modanin-sanal-gerceklk-cagi-guccinin-ilk-dijital-ayakkabisi-satista/>)

Alessandro Michele, Ultrapace isimli spor ayakkabısını da Gucci için tasarlamıştır. Gucci'nin kreatif direktörlüğünü yaptığı dönemde tasarladığı bu spor ayakkabısında yapay sürüngen deseni en gözelemlı noktadır. Renk paletinin vurgulanması en aza indirilmiştir. Neon sarı biyeler ve sıralı üçlü logo ile zenginleştirilmiştir. Geniş dili ve kayıkvari formu ile 1990'ların kaykay ayakkabılarını anımsatmaktadır. Şekil 6.34'te Ultrapace spor ayakkabısının görseline yer verilmiştir.



Şekil 6.34 Gucci Ultrapace

Kaynak: (<https://www.oggusto.com/moda/stil/yatirim-yapmaya-deger-tasarimci-sneaker-modelleri>)

Demma Gvasalia'nın Balenciaga için tasarladığı X-pander serisinden spor ayakkabılarında en dikkat çeken nokta 40mm'lik fütüristlik topuk kısmıdır. Renkleri ve formuyla trendlere uymaya çalışmamaktadır. Üst kısmında file içeren malzemeye yer verilmiştir. Renk olarak kırmızı tonu vurgulansa da beyaz ile denge de tutularak ön plana çıkartılmıştır. Şekil 6.35'te görseline yer verilmiştir.



Şekil 6.35 X-Pander

Kaynak: (<https://gq.com.tr/moda/demna-gvasalianin-yeni-iddialisiyla-yukselmeye-hazir-misin>)

Demna Gvasalia'nın bir diğer dikkat çeken spor ayakkabısında da tabanında yükseklik ile tasarımında vurgulanma görülmektedir. Defender isimle tanıtılan bu spor ayakkabısının tabanı lastiğe benzer bir havası bulunmaktadır. Lastik görünümünü bir objeye benzetmek gerekirse araba lastiğinden esinlenilmiş hissi vermektedir. Dil kısmında logo kabartma şeklinde kullanılmıştır. Şekil 6.36'da Defender spor ayakkabısının görseli bulunmaktadır. Şekil 6.37'de ise Justin Bieber'ın spor ayakkabısını giydiği görsele yer verilmiştir. Justin Bieber ile tanıtılan spor ayakkabısının pazarlama stratejisi olarak bu yolu seçtiği ifade edilebilir.



Şekil 6.36 Defender

Kaynak: (<https://www.balenciaga.com/>)



Şekil 6.37 Justin Bieber ve Defender Spor Ayakkabısı

Kaynak: (<https://saatolog.com.tr/sneakerlarin-suvsi-defender.html>)

BÖLÜM 7

7. SONUÇ VE ÖNERİLER

İnsanoğlunun varoluşundan itibaren, örtünmeye ve korunmaya yönelik içgüdüsel temel etkenler ile başlamış, ağaç kabuklarıyla ayaklarını sararak korumak amaçlı ihtiyaç zaman içerisinde değişimlere uğrayarak ve tekniklerin gelişmesiyle ilerleyen süreçte günümüzdeki durumuna gelmiştir. Giyinme eyleminin bir tamamlayıcı parçası olan ayakkabı, insanlığın yerleşik hayat düzenine geçmesi sonucunda, günlük hayat ve sosyal hayat kavramları içerisinde bakış açısı ve konumunda farklılaşmalar yaşanmıştır. Sporun boş zaman kavramı ile ortaya çıkması ile Antik Yunan Uygarlığı'ndan günümüze kadar gelmesi sağlanmıştır. Tarihte yer alan bilgilere göre ilk krampon 1526 yılında üretildiği spor kaynaklarında belirtilmiştir. Futbol oyununda oluşabilecek ayak sakatlanmalarına karşı üretilse de bu ayakkabının ağırlığından dolayı bu mümkün değildir. Sanayi devriminden sonra makineleşme gücü, markaların ortaya çıkışı ve teknolojinin gelişmesi ile amacına yönelik ayakkabılar üretilmiştir.

Spor ayakkabısının ilk ortaya çıkışından sonra markalaşma döneminde renk, biçim, malzeme açısından çeşitlilik bulunmamaktadır. Örnek ile bu durumu ifade etmek gerekirse 1965 yılında Stan Smith için üretilen ayakkabı tek renk beyaz olarak üretilmiştir. 1971 yılında ise tekrar üretimine geçildiğinde renk açısından alternatifler oluşturulmaya başlanmıştır. Biçim konusunda da değişimler zamanla oluşmuştur. Deniz kabuğundan esinlenerek oluşturulan ayakkabı burnu, ahtapotun vantuzlarından esinlenerek tasarımlar yapılmıştır.

Spor ayakkabıları, spor aktiviteleri esnasında kullanılmak amaçlı ayak hareketlerini kavramak ve bu hareketleri gerçekleştirmenin yanında geliştirmek amaçlı tasarlanırsa da günümüzde geldiği nokta da rahat ve konforlu olması

sebeplerinden kaynaklı günlük yaşam içerisinde de kullanıma başlandığı görülmektedir. Ekonomik açıdan ele alındığında değişkenlik gösteren bir durum olsa da endüstriyel bir kimlik kazanmasına engel değildir.

Sporun ekonomik açıdan sağladığı küresel değer, spor ayakkabısı markalarının değişim süreci yaşamasına neden olmuştur. Spor ayakkabısının gelişim süreci ve tasarım etkileri bu yönde etkilenmiştir.

Günümüz spor ayakkabısının ilk örneklerinin ortaya çıkışı 1830'larda kauçuğun bulunması ve 1860'larda teknoloji ürünü olarak bu materyalin spor ayakkabısının tabanında kullanılmaya başlanmasıyla gelişen süreç günümüze kadar hızlı bir biçimde ilerlemiştir. Günlük hayatta kullanılan spor ayakkabılar ile sporun niteliğine yönelik tasarlanan ve üretilen spor ayakkabılarında farklılıklar bulunmaktadır. Malzeme, teknoloji ve form açısından değişiklik göstermektedir. Basketbol sporu için tasarlanan bir ayakkabı da bilek kısmı önemlidir. Bilek kısmı tasarlanırken ve kullanılan malzeme seçilirken bileği kavraması durumu bu ayakkabının en önemli özelliğidir. Gündelik hayatta tercih edilen spor ayakkabısında konfor ön planda tutulsa da bu ayakkabılar ile spor aktivitesi yapmak sağlıksızdır. Günlük hayatta spor ayakkabısı popüler kültürün bir parçası olarak kabul edildiğinden dolayı moda uygun olarak tasarlanmaktadır.

Profesyonel olarak sporcuların gerçekleştirdiği spora yönelik kurumların dışında spor izleyici kitlesi ve bireysel olarak spor ile ilgilenilmeye başlanmasıyla yeni pazarlama stratejileri ortaya çıkmıştır. Spor ayakkabısı üretimi, markalaşma sürecinde evrensel bir tasarım bakış açısıyla markanın ruhunu ve işlevselliğine yönelik tasarımlar ile sosyal statü açısından uygun bir tasarım algısı ürünü ortaya çıkmıştır. Markalaşma aşamalarında spor ayakkabısı için farklı pazarlama yöntemleri ile sektörde tasarım ürünü olarak kabullenmeye başlanmıştır. Sporun ekonomik değişimler ile kurumsallaşma sürecinde maddi açıdan oluşan küresel değerle birlikte spor ayakkabısı markalarının değişim süreci içerisine girmesine sebep olmuş, tasarım açısından gelişim ve farklılaşma yaşanmıştır. Spor yapmak amaçlı tasarlanan spor ayakkabısı tasarıma ve işleve yönelik değişimlerden geçerek gündelik yaşama uygun şekillenen tasarım algısının da oluşmasını sağlamıştır.

1950'li yıllarda spor ayakkabısı gençler tarafından dönemin ruhunu yansıtan, özgürlük sembolü olarak görülmüştür. Sporun, 1960'larda ki dikkat çeken çıkışı yine aynı tarihlerde zaman zaman duraksamalar yaşamasına rağmen yoluna devam etmesi ve her geçen gün gelişmesi moda ile de ilişkilidir. Spor ayakkabısı modanın kültürel

bir parçası haline gelmesiyle değer kazanan önemli bir ürün konumuna ulaşmıştır. Spor ayakkabısında tasarım olgusu, imaj yaratma kavramı ile iç içedir. Spor ayakkabısının sosyal, psikolojik ve kültürel anlamları doğrultusunda hem ticari hem de bu kavramların hissiyatını karşılayan bir tasarım nesnesi olgusudur.

Spor ayakkabısı, modanın bir parçası haline gelmesiyle tasarım alanını incelersek biçimde değişikliklere yönelmişlerdir. Biçim üzerinden uygulanan değişiklikleri teknoloji ile bir araya getirerek rahatlık, konfor, ayak sağlığı gibi kavramların korunması sağlanmıştır. Endüstriyel tasarımcıların ise yaklaşımı biçim ile farklılıkların olması yanı sıra ilk hedefleri işlevselliği korumaktır. Endüstriyel tasarımcıların, moda tasarımcılarından farkı spor ayakkabının fiziksel işlevselliği ile bütünleştirilmesidir. Geliştirdikleri ayakkabı da biçimi ile beraber kullanıcının yürümesini engellemeyen, ayakta hasar oluşturmayan ve rahatlığı göz önünde tutularak spor ayakkabılarını tasarlamaktadırlar.

Spor ayakkabısı ile kullanıcılar arasındaki bağı oluşturan en önemli etken markanın kullanıcı ile oluşturduğu iletişim faktörüdür. Kullanıcı ile marka arasındaki bu bağ strateji olarak kullanılarak reklam yoluyla pazarlanmaktadır. Kullanıcı, seçtiği ürünlerde kişiliğini yansıtan, çevresel faktörler doğrultusunda duygusal bir bağ kavramına karşılık gelen tatmin olma hissiyatını yaşamaktadır.

Seri üretimin sonucu olarak standart üretim ortaya çıkmıştır. Markaların seri üretim haricinde kendilerine özel spor ayakkabılarına sahip olmak istemeleri sonucu sanal ortamlarda spor ayakkabıları tasarlamaları için kullanıcılara olanaklar sunmaktadır. İnternet uygulaması üzerinden renk, desen, malzeme gibi tercihleri sunmaktadır. Virtual 25 ile adlandırılan bir spor ayakkabısı da sadece sanal ortamda giyilebilmektedir. Kullanıcılar uygulama üzerinden filtreleme özelliği sayesinde fotoğraflarına uyarlamaktadır. Sınırlı sayıda üretilen spor ayakkabıları kullanıcıların bu talebine karşılık vermektedir. Spor ayakkabısının herkeste olmaması, ayakkabının ulaşılmaz olması tüketiciyi cezbetmektedir.

Günümüz sürecinde teknolojinin gelişmesi ve yaşamın her alanında etkisini göstermesi, yaşam tarzlarında da gelişmeler sonucu değişimlerinin oluşmasını sağlamıştır. Örneğin; çalışma sektöründe giyim ile değişimlere gidilmesi gündelik hayatta spor ayakkabısının rahatlık ve stil amaçlı tercih edilmesini sağlamıştır. Yaşam biçimlerindeki bu farklılıklar sayesinde tasarım ve kullanım açısından çeşitlenmeye yönelik etkenlerdir.

Sporun ilk yapılmaya başladığı yer olan Antik Yunan Uygarlığı'nda spora

bakış açısının erkeklere yönelik olduğu zaman dilimidir. Sporun erkek egemen bir alan olduğu gerçeğini vurgulamışlardır. Sporun erkek kimliği ile şekillenmesi sonucu tasarım ve üretilen spor ayakkabılarında kadınlara yönelik üretimin gerçekleşmesi durumu toplumsal olaylar ve kadın haklarına yönelik istekler doğrultusunda değişimin gerçekleşmesi ile sağlanmıştır. 1980'lerde kadın kullanıcıların istekleri ile spor ayakkabısının tasarımı şekillenerek kullanımı artmıştır. Kadın kullanıcıların gündelik hayatlarında ve çalışma hayatlarında spor ayakkabıları tercih etmesiyle modanın dikkatini çekmiştir. Moda tasarımcıların spor ayakkabısı tasarlama serüvenleri de bunun sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Moda tasarımcılar modayı kapsayan biçimde tasarımlarına devam etmiştir.

Çağın ve teknolojinin gelişimi sonucu spor ayakkabı tasarımlarının yapılacak spor türüne yönelik ihtiyaçları ve istekleri karşılaması amacı güdülerek geliştirilmiştir. Spor ile bağlantılı olan sporcuların görüşlerine bu noktalarda önem verilmiştir.

Günümüzde spor malzemelerinde kullanılan yüksek teknoloji ile malzemelerde gelişmeler sağlanmıştır. Sporcunun performansını arttırmak, sakatlanmaları azaltmak ön planda tutulmaktadır. Spor ayakkabılarında özellikle taban ve saya bölümünde kullanılan yüksek teknolojik malzemelerin, kullanıcının bedeninin ağırlığını hissettirmeden kaldırabilen aynı zamanda güç, dayanıklılık, hız gibi kavramların üst düzeye çıkarılmasına yönelik gelişmelerdir.

2000'li yıllarda sporun toplu olarak gerçekleşmesinin artması ile bu durumdan faydalanmak amaçlı spor markalarının birer moda markası algısına bürünmesine sebebiyet vermiştir. Bu yenilik ile spor markaları endüstriyel ürün tasarımcıları ile iş birliğinde bulunmuşlardır. Spor ayakkabısı markası olmayan sadece tekstil ürünleri üreten markalar ise de bu süreçte yelpazesine spor ayakkabısı üretimini de katmıştır.

Sürdürülebilirlik kavramı sosyal, ekonomik ve çevresel faktörlere sahip, dünyada önemi hızla artan bir görüştür. Hayatın birçok alanında sürdürülebilirliğin önemi artmaktadır. Sanayi devriminden günümüze uzanan bir sonuçtur. Çağımızda tüketicilerin bilinçlenmesi ile markaların geri dönüştürülmüş, yenilebilir doğal malzeme içeren çevreye duyarlı olmaları önem taşımaktadır.

Sanayi devriminden günümüze uzanan kauçuk malzemesi bu dönemde de kullanılmaya devam etse de alternatif ve çevreye duyarlı olarak üretilen malzemeler de tercih edilmektedir. Çevreye zarar vermeden doğayı koruyarak üretilen malzemeler içerisinde plastik kullanımını en aza indirerek viskon, odun hamuru,

okyanus atıklarından geri dönüştürülmüş malzemeler ile üretilmektedir. 2024 yılına yüzde yüz geri dönüştürülmüş polyesterler kullanımı Adidas markası hedeflese de tamamen bu uygulamaya daha geçememiştir. 21. yüzyılın spor ayakkabısı üretim özelliklerinde çevreye duyarlı ve geri dönüştürülmüş malzemeler ile üretilen ayakkabılar dikkat çekmektedir. Bu özellikler sayesinde plastik kullanımı en aza indirilerek doğada oluşan zararın da en hafife indirilmesi hedeflenmiştir.

Günümüzde spor ve moda arasındaki bağ gittikçe güçlenen bir noktadadır. Spor ayakkabıları teknolojiye bağlı olarak değişim göstermesinin yanı sıra estetik değerleri ve moda etkilerinin birleştirildiği tasarım olgusudur. Gündelik hayatta tercih edilen spor ayakkabılarında spor türüne yönelik hazırlanan spor ayakkabısı koleksiyonlarının devamlılığı sağlanır.

Spor ayakkabısı, spor yaparken ya da günlük aktiviteler esnasında kullanılmaya devam eden bir üründür. Bu bakış açısı ile spor ayakkabısı üretimi, geliştirilmesi ile modanın da bir parçası olmaya devam edecektir.

KAYNAKÇA

- 3D. (2017). SpeedForm [Fotoğraf]. <https://printing3d.news/a-quite-different-walking-experince-with-futurist-sneakers/>.
- Adidas (t.y.) 4D Boyutlu Tasarım Spor Ayakkabısı [Fotoğraf]. <https://www.adidas.com.tr/en/y-3-runner-4d-halo-shoes/IE4854.html>.
- Adidas ZX 9000 Lux La. (2008). <https://www.kicksonfire.com/adidas-zx9000-lux-la-tomatina-tomato-black-metsil/>
- Adidas. (t.y.). Adidas Ve Stella McCartney [Fotoğraf]. <https://www.adidas.com.tr/tr/adidas-by-stella-mccartney-ultraboost-23-ayakkabi/HQ8664.html>.
- Adidas. (t.y.). Adidas Stan Smitt Ayakkabısı [Fotoğraf]. <https://www.fashfed.com/urun/adidas-stan-smith-siyah-sneaker-fx7523/>.
- Adidas. (t.y.). Y-3 Koleksiyon [Fotoğraf]. <https://www.adidas.co.za/GV9055.html>.
- Adidas. (1986). Run - DMC [Fotoğraf]. <https://bleacherreport.com/articles/2554118-exploring-the-rise-of-sneaker-culture-exhibit>.
- Adidas. (2008). La Tomatina [Fotoğraf]. <https://www.kicksonfire.com/adidas-zx9000-lux-la-tomatina-tomato-black-metsil/>.
- Adidas. (2020). Ultraboost [Fotoğraf]. <https://gq.com.tr/dahasi/cevreye-duyarli-kosudeneyimi#p=5>.
- Adidas. (2022). Samba [Fotoğraf]. <https://gq.com.tr/stil/daha-cevre-dostu-bir-modanlayisi-icin-cevreye-duyarli-uretilen-10-spor-ayakkabi#p=10>.
- Adidas. (t.y.). Adidas Ve Gucci [Fotoğraf]. https://www.gucci.com/tr/en_gb/pr/women/shoes-for-women/sneakers-for-women/low-top-trainers-for-women/adidas-x-gucci-womens-zx8000-sneaker-p-722212AAA9E3942.
- Adidas. (t.y.). 1954 Dünya Kupasında Adi Dassler Ve Kramponları [Fotoğraf]. <https://www.gameplan-a.com/2021/08/the-history-of-adidas-a-background-of-collaboration-and-innovation/>.

- Adidas. (t.y.). Adidas 1 [Fotoğraf]. <https://kosugazetesi.com/2012/07/alti-ustu-kosu-ayakkabisi/>.
- Adidas. (t.y.). Adidas Ayakkabısı Run - DMC [Fotoğraf]. <https://beats-rhymes-lists.com/facts/run-dmc-signed-hip-hop-first-endorsement-deal-adidas/>.
- Adidas. (t.y.). Adidas Günlük Spor Ayakkabısı [Fotoğraf]. <https://www.adidas.com.tr/tr/superstar-ayakkab%C4%B1/EG4960.html>.
- Adidas. (t.y.). Adidas Stan Smith Ayakkabısı [Fotoğraf]. <https://www.adidas.com.tr/tr/stan-smith-ayakkab%C4%B1/HP9656.html>.
- Adidas. (t.y.). Adidas Stan Smitt Ayakkabısı [Fotoğraf]. <https://www.fashfed.com/urun/adidas-stan-smith-siyah-sneaker-fx7523/>
- Adidas. (t.y.). Adidas Superstar modeli [Fotoğraf]. <https://www.adidas.com.tr/en/superstar-shoes/FX7483.html>.
- Adidas. (t.y.). Adidas Ve Gucci İş Birliği [Fotoğraf]. https://www.gucci.com/tr/en_gb/pr/women/shoes-for-women/sneakers-for-women/low-top-trainers-for-women/adidas-x-gucci-wedge-gazelle-sneaker-p-725627FAAQY5942.
- Adidas. (t.y.). Adidas Ve Gucci Spor Ayakkabısı [Fotoğraf]. https://www.gucci.com/tr/en_gb/pr/women/shoes-for-women/sneakers-for-women/low-top-trainers-for-women/adidas-x-gucci-womens-gazelle-sneaker-p-707861AAA2M8043.
- Adidas. (t.y.). Adidas ve Stella McCartney İş Birliği [Fotoğraf]. <https://www.adidas.com.tr/tr/adidas-by-stella-mccartney-ultraboost-22-elevated-ayakkab%C4%B1/HQ8631.html>.
- Adidas. (t.y.). Franz Beckenbauer İçin Tasarlanan Eşofman Takımı [Fotoğraf]. [\(https://www.gameplan-a.com/2021/08/the-history-of-adidas-a-background-of-collaboration-and-innovation/](https://www.gameplan-a.com/2021/08/the-history-of-adidas-a-background-of-collaboration-and-innovation/).
- Adidas. (t.y.). Tenis Ayakkabısı [Fotoğraf]. <https://www.adidas.com.tr/tr/adizero-cybersonic-tenis-ayakkabisi/GY9640.html>.
- Adidas. (t.y.). Yürüyüş Ayakkabısı [Fotoğraf]. <https://www.adidas.com.tr/tr/everyset-ayakkabi/ID4990.html>.
- Admin (2023). How Hip Hop Boosted The Revenue Of The Sneaker Industry. *Hip Hop Global: Original Videos and Journals*. <https://www.birthofhiphop.com/how-hip-hop-boosted-the-revenue-of-the-sneaker-industry/>.
- Admin, (2020). Çevreye Duyarlı koşu Deneyimi. *GQ*. <https://gq.com.tr/dahasi/cevreye-duyarli-kosu-deneyimi#p=5>.
- Admin. (2023). Collection Air Jordan. *Nike*. <https://www.jordan.com/collection/air-jordan-1>.

- Admin. (2023). İklim Değişikliği Nedir? İklim Değişikliğinin Nedenleri Nelerdir?. *Ecording*. <https://ecording.org/iklim-degisikligi-nedir/>.
- Admin. (2009). Nike Air Yeezy. *Scholarly Articles*. <https://academic-accelerator.com/encyclopedia/nike-air-yeezy>.
- Admin. (2023). Nike Air. *Nike*. <https://www.nike.com/air>.
- Admin. (2021). Nike Kanye West. *Sportin*. <https://www.sportinn.com.tr/nike-x-kanye-west-nike-air-yeez>.
- Akbar, Y. (2023). Hip Hop and Sneakers, An Interwined History. *American Urban Radio Networks*. <https://aurin.com/hip-hop-and-sneakers-an-intertwined-history/>.
- Akçakale, N. (2016). Ayakkabı Tabanlarında Kauçuk Kullanımı. *Technological Applied Sciences*, 11(3), 86-97. doi:10.12739
- Akçakale, N. (2017). *Ayakkabı Malzeme Teknolojisi*. Ankara: Gece Kitaplığı.
- Asics. (t.y.). Voleybol Ayakkabısı [Fotoğraf]. <https://www.asics.com.tr/p-gel-rocket-10-kadin-beyaz-voleybol-ayakkabisi-1072a056-106>.
- Asics. (t.y.). Voleybol Ayakkabısı [Fotoğraf]. <https://www.asics.com.tr/p-gel-tactic-erkek-mavi-voleybol-ayakkabisi-1071a065-401>.
- Atalan, A. (2023). Safa Şahin. *Curated*,11. <https://curatedist.com/blogs/fashion-designers/safa-sahin>
- Bacak, A. (2020). Sinema Tarihinin Unutulmaz Sneaker'ları. *GQ*. <https://gq.com.tr/gq-loves/sinema-tarihinin-unutulmaz-sneakerlari/5>.
- Balaban, H. (2006). *Spor Ayakkabısının Biyomekanik Kurallara Göre Sonlu Elemanlar Yöntemi İle İncelenmesi*(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)Yıldız Teknik Üniversitesi/Fen Bilimler Enstitüsü. İstanbul. <http://localhost:6060/xmlui/handle/1/10101>
- Balanciaga. (2021). X-Pander [Fotoğraf]. <https://gq.com.tr/moda/demna-gvasalianin-yeni-iddialisiyla-yukselmeye-hazir-misin>.
- Balanciaga. (2022). Justin Bieber ve Defender Spor Ayakkabısı [Fotoğraf]. <https://saatolog.com.tr/sneakerlarin-suvsi-defender.html>.
- Balmain. (t.y.). Balmain [Fotoğraf]. <https://us.balmain.com/en>.
- Balmain. (t.y.). Balmain Spor Ayakkabı [Fotoğraf]. <https://us.balmain.com/en>.
- Balmain. (t.y.). B-Bold [Fotoğraf]. <https://us.balmain.com/>.
- Balmain. (t.y.). B-Bold Spor Ayakkabı [Fotoğraf]. <https://us.balmain.com/>.
- Bestchart, B. (2019).Puma Clyde Spring 2007 Collection. *Sneakerfiles*. <https://www.sneakerfiles.com/puma-clyde-spring-2007-collection/>.

- Bici, E. (2007). *İki Farklı Disiplin: Endüstri Ürünleri Tasarımları Ve Moda Tasarımcılarının Ayakkabı Tasarımına Yaklaşımlarının İncelenmesi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) İstanbul Teknik Üniversitesi/ Fen Bilimleri Enstitüsü. İstanbul.
- Blumer, H. (1969). Fashion: From Class Differentiation to Collective Selection. *The Sociological Quarterly*, 10(3), 279-283.
- Boniface, P. (2007). *Futbol ve Küreselleşme*. İsmail Yerguz (Çev.), İstanbul: NTV
- Borça, G. (2004). *Pazarlama Reçeteleri*. İstanbul: Mediacat.
- Braithwaite, N. (2021). The History Of Sneakers From Commodity to Cultural Icon. *Theconversation*. <https://theconversation.com/the-history-of-sneakers-from-commodity-to-cultural-icon-127268>.
- Busch, A. (1998). *Design for Sports: The Cult of Performance*. Londra: Thames and Hudson.
- Buz, E. (2017). A Quite Different Walking Experience With 'Futurist' Sneakers. *Printing3DNews*. <https://printing3d.news/a-quite-different-walking-experience-with-futurist-sneakers/>.
- Büyükbingöl, B. (2021). Kim Jones Tasarımıyla Yeni Nike Air Max 95. *GQ*. <https://gq.com.tr/moda/kim-jones-tasarimiyla-yeni-nike-air-max-95#p=2>.
- Chandler, A. (1992). *The Emergence of Managerial Capitalism*. Cambridge: The President and Fellows of Harvard College.
- Charlotte Cooper. (2007). Charlotte Cooper, the First Female Olympic Champion. *International Olympic Committee*. <https://olympics.com/en/athletes/charlotte-cooper>
- Choklat, A. (2012). *Footwear Design*. ABD: Laurence King.
- Clarke ve Clarke. (1985). "Highlights and Action Replays: Ideology, Sport and Media. Jennifer Hargreaves (Ed.), *Sport, Culture and Ideology* içinde (s. 1-29). London: Routledge.
- Converse. (2015). Converse [Fotoğraf]. <https://gq.com.tr/gq-loves/converse-yeniden-doguyor>.
- Converse. (t.y.). Converse All-Star Ayakkabısı [Fotoğraf]. <https://bleacherreport.com/articles/2554118-exploring-the-rise-of-sneaker-culture-exhibit>.
- Converse. (1995). Leonardo DiCaprio [Fotoğraf]. <https://gq.com.tr/gq-loves/sinema-tarihinin-unutulmaz-sneakerlari/5>.
- Cooper, C. (2023). Rihanna Fenty Puma. *Andspace*. <https://andspace.com/features/rihanna-fenty-x-puma-return/>.

- Craik, J. (2009). *Fashion: The Key Concepts*. Oxford: Berg.
- Cunningham, C. (2008). You Are What's On Your Feet: Men And The Sneaker Subculture. *Journal of Culture ve Retail Image*. 1(1),1-6. http://services.library.drexel.edu/static_files/dsmr/cunningham%20final.pdf
- Çakmak, Ş., & Çeğindir, N. (2019). Farklı Pazar Özelliklerine Göre Rekreatif Giyimden Athleisure Giyime Gelişimin incelenmesi. *Journal of Human Sciences*, 16(3), 799-815. doi:10.14687/jhs.v16i3.5750
- Dalgıç, N. (2021). Lüks Modanın Sanal Gerçeklik Çağı: Gucci'nin ilk dijital ayakkabısı satışta. *Dadanizm*. <https://dadanizm.com/luks-modanin-sanal-gerceklik-cagi-Guccinin-ilk-dijital-ayakkabisi-satista/>
- Delgado-Ballester, E., Munuera-Aleman, J., & Yague-Guillen, M. J. (2003). Development And Validation Of A Brand Trust Scale. *International Journal Of Market Research*, 45(1), 35-53. doi:<https://doi.org/10.1177/147078530304500103>
- DeMello, M. (2009). *Feet and Footwear: A Cultural Encyclopedia*. Oxford: Greenwood.
- Demma, Gvasalia. (t.y.) Defender [Fotoğraf]. <https://www.balenciaga.com/>.
- Dior. (2021). Dior üretim aşaması [Fotoğraf] https://www.dior.com/en_int/fashion/womens-fashion/shoes/dior-id.
- Dior. (2021). Dior-ID [Fotoğraf]. <https://vogue.com.tr/haber-moda/sneaker-sanati>.
- Dior. (2023). Dior B57 [Fotoğraf]. <https://www.busetirim.com.tr/tr/moda/alis-veris/spor-giyimde-yepyeni-bir-dior-imzasi-b57-sneaker-lar>.
- Donaghu, M. T., & Barff, R. (1990). Nike just did it: International Subcontracting and Flexibility in Athletic Footwear Production. *Regional Studies*,24 (6). doi:<https://doi.org/10.1080/00343409012331346204>
- Ecko, M. (2020). *Complex Present: Sneaker of the Year :The Best Since'85*. New York: Harry N.Abrams.
- Ecording. (2021). Markalar İçin Sürdürülebilirlik Artık Yeni normal Mi? *Ecording*. <https://ecording.org/markalar-icin-surdurulebilirlik-artik-yeni-normal-mi/>
- Editör. (2016). Kramponun Tarihçesi. *Sportmen*. <https://sportmen.barcin.com/kramponun-tarihcesi/>.
- Editör. (2023). Karbon Ayak İzi Nedir? Nasıl azaltılır? *Ecording*. <https://ecording.org/karbon-ayak-izi-nedir/>.
- Enes, Ö. (2011). *Spor Ayakkabıların Teknik Ve İşlevsel Değişim Yoluyla Gündelik Kullanıma Yönelik Tasarımı*(Yayınlanmamış Sanatta Yeterlilik Tezi) Dokuz Eylül Üniversitesi/Güzel Sanatlar Enstitüsü. İzmir.

- Ertürk, N. (2011). Moda Kavramı, Moda Kuramları ve Güncel Moda Eğilimi Çalışmaları. *Güzel Sanatlar Hakemliği Dergisi*, 4(7), 1-32.
- Fashionary. (2016). *Shoe Design: A Handbook for Footwear Designers*. Hong Kong, Çin: Fashionary International.
- Fischel, A., & Baggaley, A. (2013). *Geçmişten Günümüze Giyim Kuşam ve Stil Rehberi*. Duygu Özen (Çev.) İstanbul: Kaknüs.
- Fişek, K. (1985). *100 Soruda Türkiye Spor Tarihi*. İstanbul: Gerçek
- Gazan, O. (2022). Parmak Uçlarına Kadar Ergonomik 3B Baskı Ayakkabı. *Bigumigu*. <https://bigumigu.com/haber/parmak-uclarina-kadar-ergonomik-3b-baski-ayakkabi-cryptide/>.
- Goodrum, A. (2016). The Dress Issue Introduction. *Annals of Leisure Research*, 19(2), 145-161. doi:10.1080/11745398.2016.1169581
- Gq Editörleri. (2019). Gucci'nin Cruise 2019 Sneaker Koleksiyonu İle Tanışın. *GQ*. <https://gq.com.tr/moda/guccinin-cruise-2019-sneaker-koleksiyonu-ile-tanisin/8>.
- Gq Editörleri. (2021). GQ Moda: Farklı Kodlarla 3 Yeni Sneaker. *GQ*. <https://gq.com.tr/guncel/gq-moda-farkli-kodlarla-3-yeni-sneaker>.
- Gq Editörleri. (2023). 2023'ün En İyi Spor Ayakkabıları. *GQ*. <https://gq.com.tr/stil/2023un-en-iyi-spor-ayakkabilari#p=7>.
- GQ. (2019). Puma Manchester City'nin 125.Yıldönümünü Kutluyor. *GQ*. <https://gq.com.tr/moda/puma-manchester-citynin-125-yildonumu-kutluyor/2>.
- GQ. (2023). Lacoste, Moda ve Sporu Birleştiren Yeni Ayakkabısı L003 Serisini Sunar. *GQ*. <https://gq.com.tr/stil/lacoste-moda-ve-sporu-birlestiren-yeni-ayakkabisi-l003-serisini-sunar>
- Goat. (2011). Nike Mag. *Goat*. <https://www.goat.com/sneakers/air-mag-back-to-the-future-417744-001>.
- Gucci. (2019). Flashtrek [Fotoğraf]. <https://gq.com.tr/moda/guccinin-cruise-2019-sneaker-koleksiyonu-ile-tanisin/3>.
- Gucci. (2019). Rhyton [Fotoğraf]. <https://gq.com.tr/moda/guccinin-cruise-2019-sneaker-koleksiyonu-ile-tanisin/3>.
- Gucci. (2020). Gucci Ultrapace [Fotoğraf]. <https://www.ogusto.com/moda/stil/yatirim-yapmaya-deger-tasarimci-sneaker-modelleri>.
- Gucci. (2021). Virtual 25 [Fotoğraf]. <https://dadanizm.com/luks-modanin-sanal-gerceklik-cagi-guccinin-ilk-dijital-ayakkabisi-satista/>.
- Gucci. (2021). Virtual 25 Gucci [Fotoğraf]. <https://dadanizm.com/luks-modanin-sanal-gerceklik-cagi-guccinin-ilk-dijital-ayakkabisi-satista/>.

- Gumshoe. (2023). Gum- Tec A Shose Sole With Soul. *Sağlıklı Markalar*. <https://sagliklimarkalar.com/haberler/surdurulebilir-moda/gum-tec-cignenmis-sakizlardan-ayakkabi-uretiyor/>
- Gumshoe. (2023). Gumshoe [Fotoğraf]. <https://sagliklimarkalar.com/haberler/surdurulebilir-moda/gum-tec-cignenmis-sakizlardan-ayakkabi-uretiyor/>
- Güldiken, Z. A. (2012). Nike'dan Geometri Dersi. *GQ*. <https://gq.com.tr/moda/nikedan-geometri-dersi>.
- Heard, N. (2015). *Trainers: Over 300 Classics from Rare Vintage to the Latest Designs*. İngiltere: Carlton Books Ltd.
- Howel, A. (2021). A History of Sneakers: How They Became Staples of Modern Fashion. *The Collector*. www.thecollector.com/evolution-of-sneakers-modern-fashion-collecting/.
- Iglesias, O., Ind, N., & Schultz, M. (2020). History Matters: The Role Of History In Corporate Brand Strategy. *Business Horizons*, 63(1), 51-60. doi:<https://doi.org/10.1016/j.bushor.2019.09.005>
- İmre, M. H. (2011). *Tarihsel Gelişim İçerisinde Moda, Ayakkabı Ve İnsan İlişkileri*(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)Haliç Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- İstdergi. (t.y.). Bisikleti İle Gezintiye Çıkan Kadın Görseli [Fotoğraf]. <https://www.istdergi.com/sehir/yasam/bisiklet-ve-kadin-hareketi>.
- İşler, M., & Tama, D. (2019). 21.Yüzyılın Yükselen Moda Trendi: Athleisure. *Turkish Journal of Fashion Desing and Management*, 1(1), 13-26. <https://dergipark.org.tr/en/pub/tjfdm/issue/50317/659117>
- Jang, E. Y. (2006). An Analysis on Cases of Fashion Collaboration Strategy. *Fashion Business, Journal Of Fashion Business*, 10(6), 110-121.
- Johnson, K., Torntore, S., & Eicher, J. B. (2003). *Fashion Foundations:Early Writing on Dress*. Oxford: Berg.
- Kaftanoğlu, B., & Enöz, Ç. (1995). Bilgisayar Destekli Spor Ayakkabı Taban Tasarımı ve Analizi. *Makina Tasarım ve İmalat Dergisi*, 3(1), 19-29. <https://dergipark.org.tr/en/pub/matim/issue/37946/438276>
- Karaduman, İ. (2021). 3D Baskı Ayakkabı Örnekleri Artıyor. *3dörtgenblog* <https://blog.3dortgen.com/3d-baski-ayakkabi-ornekleri-artiyor/>.
- Karakaşoğlu, E. (2022). *Spor Girişimlerinde Sürdürülebilirlik Yaklaşımları Ve Geri Dönüşüm Uygulamaları* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Trakya Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü. Edirne.
- Kawamura, Y. (2016). *Sneakers: Fashion, Gender, and Subculture*. New York: Bloomsbury

- Kemik. (t.y.). Ayağın Anatomik Kemik Yapısı [Fotoğraf].
<https://acikders.ankara.edu.tr/>.
- Keyser, A. J. (2015). *Sneaker Century: A History of Athletic Shoe*. Minneapolis: Twenty-First Century
- Knight, P. (2016). *Shoe Dog: A Memoir By the Creator of Nike*. New York: Simon and Schuster.
- Kobayashi, K., Jackson, S., & Sam, M. (2019). Globalization, Creative Alliance and Self-Orientalism: Negotiating Japanese Identity Within Asics Global Advertising production. *International Journal of Culture Studies*, 22(1), 157-174. doi:10.1177/1367877917733812
- Küçükkancabas, S. (2006). İlişki Pazarlaması Bileşenlerinin Şirket Performansı Üzerindeki Etkileri: İçecek Sektöründe uygulamalı Bir Araştırma. *Öneri Dergisi*, 7(25), 131-139. doi:<https://doi.org/10.14783/maruoneri.677473>
- Lacoste. (2023). L003 [Fotoğraf]. <https://gq.com.tr/stil/lacoste-moda-ve-sporu-birlestiren-yeni-ayakkabisi-l003-serisini-sunar>.
- Lateks. (t.y.). Lateks'in Elde Edilişi [Fotoğraf].
<http://dx.doi.org/10.12739/NWSA.2016.11.3.2A0096>.
- Lv, L., & Huiguang, Z. (2008). *Sneakers*. London: Pageone.
- Mauli, C. (2022). How Sneaker Culture Influenced Hip Hop. *Allrapnews*.
<https://allrapnews.com/articles/how-sneaker-culture-influenced-hip-hop/>
adresinden alındı
- McCartney, S. (2019). Stella McCartney.
<https://www.stellamccartney.com/it/it/stellas-world/our-new-breast-cancer-awareness-campaign-is-an-ode-to-strong-womeneverywhere.html>.
- Megep, Mesleki Eğitim ve Öğretim Sisteminin Güçlendirilmesi Projesi. (2008). Ayakkabı Ve Saracıye Teknolojisi Spor Ayakkabı Modeli. Ankara.
- Nike. (2022). Nike Never Done Inspiring Revolution. *Nike*.
<https://www.nike.com/nl/en/a/never-done-inspiring-ad-revolution>.
- Nike. (1978). TSU Yıllığı [Fotoğraf]. <https://www.nike.com/tr/a/tarih-yazmaya-devam-tigerbelles>.
- Nike. (2002). Like Mike [Fotoğraf]. <https://gq.com.tr/gq-loves/sinema-tarihininunutulmaz-sneakerlari/7>.
- Nike. (2005). Air Force 1 Chamber Of Fear [Fotoğraf].
<https://www.complex.com/sneakers/a/sole-collector/sole-decade-the-top-10-shoes-of-2005>.
- Nike. (2008). FlyWire Teknolojisi [Fotoğraf].
<https://shoesobsessions.wordpress.com/2008/08/18/nike-technologies/>.

- Nike. (2008). Hava Max Teknolojisi [Fotoğraf]. <https://shoesobsessions.wordpress.com/2008/08/18/nike-technologies/>.
- Nike. (2009). Kanye West [Fotoğraf]. https://www.sportinn.com.tr/nike-x-kanye-west-nike-airyeezy?gclid=EAIaIQobChMIICah8nH_wIVlcjVCh3ouwfIEAAAYASAAEgK7LvD_BwE.
- Nike. (2009). Zen [Fotoğraf]. <https://www.goat.com/sneakers/air-yeezy-366164-002>.
- Nike. (2011). Nike Mag [Fotoğraf]. <https://www.goat.com/sneakers/air-mag-back-to-the-future-417744-001>.
- Nike. (2012). Nike Geometri [Fotoğraf]. <https://gq.com.tr/moda/nikedan-geometri-dersi>.
- Nike. (2013). Roshe Run Metric [Fotoğraf]. <https://gq.com.tr/gq-loves/minimal-geometri>.
- Nike. (2017). Marc Newson. <https://marc-newson.com/nikelab-air-vapormax/>
- Nike. (2021). Marc Newson tarafından Nike için tasarımı [Fotoğraf]. <https://marcnewson.com/zvezdochka-sneaker/>.
- Nike. (2021). Volt [Fotoğraf]. <https://gq.com.tr/moda/kim-jones-tasarimiyla-yeni-nike-air-max-95#p=2>.
- Nike. (2022). Tigerbelles. *Nike*. www.nike.com/tr/a/tarih-yazmaya-devam-tigerbelles
- Nike. (2023). Air Jordan 4 retro SB [Fotoğraf]. <https://gq.com.tr/stil/2023un-en-iyi-spor-ayakkabilari#p=7>
- Nike. (t.y.) Lotti'nin Spor Ayakkabısı [Fotoğraf]. <https://www.theculturepdx.com/product/2001-air-max-specter/669>.
- Nike. (t.y.) M.Jordan'ın Maç Esnasından Görüntüsü [Fotoğraf]. <https://www.nationalgeographic.com/culture/article/sneakerculturesneakerhead-s-air-jordans-history-expressio>.
- Nike. (t.y.). Günümüzde Bisiklet Kullanımı İçin Üretilen Spor Ayakkabısı [Fotoğraf]. <https://www.nike.com/tr/t/superrep-cycle-2-next-nature-kondisyon-bisikleti-ayakkab%C4%B1s%C4%B1-wBxVfs/DH3395-800>.
- Nike. (t.y.). Kaykay Ayakkabısı [Fotoğraf]. <https://www.nike.com/tr/t/sb-zoom-blazer-mid-ek-kaykay-ayakkab%C4%B1s%C4%B1-xF1TPp/DO9399-100>.
- Nike. (t.y.). Kevin Hoffer'ın Astronotlardan Etkilenerek Geliştirdiği Spor Ayakkabısı [Fotoğraf]. <https://shoesobsessions.wordpress.com/2008/08/18/nike-technologies/>.
- Nike. (t.y.). Micheal Jordan Air Jordan 1 [Fotoğraf]. <https://www.jordan.com/collection/air-jordan-1>.

- Nike. (t.y.). Micheal Jordan'ın Kendisi İçin Tasarlanan Ayakkabısı [Fotoğraf]. <https://hypebeast.com/2018/5/unbanned-the-legend-of-air-jordan-1-dexton-deboree-interview-documentary>.
- Nike. (t.y.). Nike 1990'ların İkonik Tarzını Günümüze Uyguladığı Spor Ayakabısı [Fotoğraf]. <https://www.nike.com/tr/t/air-max-90-ayakkab%C4%B1s%C4%B1-8Z9fjC/FD9753-100>.
- Nike. (t.y.). Nike Air Force 1 [Fotoğraf]. <https://www.nike.com/tr/t/air-force-1-gen%C3%A7-ayakkab%C4%B1s%C4%B1-zvkc5q/FN3875-100>.
- Nike. (t.y.). Nike Air Fore 1 Shadow [Fotoğraf]. <https://www.nike.com/tr/t/air-force-1-shadow-ayakkab%C4%B1s%C4%B1-s07s35/CI0919-601/>.
- Nike. (t.y.). Nike Air ile Üretilen Yastıklama Teknolojisi [Fotoğraf]. <https://shoesobsessions.wordpress.com/2008/08/18/nike-technologies/>.
- Nike. (t.y.). Nike Air Taban Çalışması [Fotoğraf]. <https://www.nike.com/air>.
- Nike. (t.y.). Nike Günlük Spor Ayakkabısı [Fotoğraf]. <https://www.nike.com/tr/t/air-jordan-1-low-se-ayakkab%C4%B1s%C4%B1-j6GSq5/DV0426-012>.
- Nike. (t.y.). Nike Kanye West İş Birliği [Fotoğraf]. https://www.sportinn.com.tr/nike-x-kanye-west-nike-airyeezy?gclid=EAIaIQobChMIICah8nH_wIVlcjVCh3ouwfIEAAYASAAEgK7LvD_BwE.
- Nike. (t.y.). Nike Shox Teknolojisi [Fotoğraf]. <https://shoesobsessions.wordpress.com/2008/08/18/nike-technologies/>.
- Nike. (t.y.). Nike Sport Reseack LAVORATORY [Fotoğraf]. <https://www.nike.com/tr/a/sorgulamaya-devam-nsrl>.
- Nike. (t.y.). Nike Ve Marc Newson [Fotoğraf]. <https://marc-newson.com/nikelab-air-vapormax/>.
- Nike. (t.y.). Nike'in M.Jordan Adıyla Sunduğu Koleksiyon Sıralaması [Fotoğraf]. <https://www.jordan.com/collection/>.
- Nike. (t.y.). Virgil Abloh [Fotoğraf]. <https://about.nike.com/en/newsroom/releases/virgil-abloh-nike-the-10>.
- Nike. (t.y.). Vulcanized [Fotoğraf]. <https://about.nike.com/en/newsroom/releases/virgil-abloh-nike-the-10>.
- Nike. (t.y.). Zoom Air Yüksek Teknoloji Kullanılan Taban Katmanı [Fotoğraf]. <https://shoesobsessions.wordpress.com/2008/08/18/nike-technologies/>.
- O'Keeffe, L. (1996). *Shoes: A Celebration of Pumps, Sandals, Slippers & More*. New York: Workman.
- Onitsuka. (2022). Onitsuka. *Asics*. https://corp.asics.com/en/about_asics/history.

- Parkhouse, B. (2001). *The Management of Sport: National Association Sport & Physical Education*. St.Louis: MD: Mosby-Year
- Pendergast, S., & Pendergast, T. (2004). *Fashion, Costume and Culture: Clothing, Headwear, Body Decorations and Footwear Through Ages*. ABD: Thomson Gale.
- Pitts, B., & Stoklar, D. (2002). *Sport Management Library - Fundamentals of Sport Marketing*. USA: Second.
- Puma. (2007). Puma Clyde [Fotoğraf]. <https://www.sneakers.fr/puma-clyde-2007/>.
- Puma. (2008). ManCat [Fotoğraf]. <https://porhomme.com/2008/08/fall-winter-08-puma-alexander-mcqueen/>.
- Puma. (2009). McQueen'in Puma için Çalışması [Fotoğraf]. https://theshophound.typepad.com/the_shophound/2009/01/collaboration-expansionalexander-mcqueen-expandspuma-partnership-.html.
- Puma. (2009). Puma ve Manchester City [Fotoğraf]. <https://gq.com.tr/moda/puma-manchester-citynin-125-yildonumu-kutluyor/2>.
- Puma. (2017). Rihanna [Fotoğraf]. <https://andscape.com/features/rihanna-fenty-x-puma-return/>.
- Puma. (t.y.). Basketbol Ayakkabısı [Fotoğraf]. <https://tr.puma.com/court-rider-chaos-basketbol-ayakkabisi-378269-01.html>.
- Puma. (t.y.). Futbol Ayakkabısı [Fotoğraf]. http://https://tr.puma.com/king-top-fgkrampon-10560701.html?_sgm_campaign=fcs_a58de80c50000&_sgm_source=105607_01%7Cproduct&_sgm_action=search&_sgm_term=futbol+ayakkab%C4%B1s%C4%B1.
- Puma. (t.y.). Pele'nin Puma Markası Krampon Görseli [Fotoğraf]. <https://sportmen.barcin.com/kramponun-tarihcesi/>.
- Raise3D. (t.y.). 3D Baskı İle Üretim [Fotoğraf]. <https://blog.3dortgen.com/3d-baski-ayakkabi-ornekleri-artiyor/>.
- Rashid, K. (2023). Karimrashid Hayatı. <https://www.karimrashid.com>.
- Reebok. (t.y.). Reebok Markasının Reetone Ayakkabısı [Fotoğraf]. <https://popsop.com/reebok-reetone-your-move/>.
- Reetone. (t.y.). Reetone Afiş Tanıtımı [Fotoğraf]. <https://popsop.com/reebok-reetone-your-move/>.
- Safa, Şahin. (t.y.) Safa Şahin [Fotoğraf]. <https://safasahin.com/tagged/shoes>.
- Safko, L. (2012). *The Social Media Bible, Tactics, Tools & Strategies for Business Success*. ABD: John Wiley & Sons.

- Shank, M. D., & Lyberger, M. R. (2014). *Sports Marketing: A Strategic Perspective*. ABD: 5th.
- Shimp, T. A., & Madden, T. (1988). Consumer-Object Relations:a Conceptual Framework Based Analogously on Sternberg's Triangular Theory of Love. *NA-Advances in Consumer Resarc*, 15, 163-168. <https://www.semanticscholar.org/>
- Shoes, T. (2008). Shoes Technology. *Wordpress*. <https://shoesobsessions.wordpress.com/2008/08/06/shoes-technology/>.
- Sintratec. (2022). 3B Baskı Spor Ayakkabısı [Fotoğraf]. <https://bigumigu.com/haber/parmak-uclarina-kadar-ergonomik-3b-baski-ayakkabi-cryptide/>.
- Smith, N. (2019). *Kicks: The Great American Story of Sneakers*. New York: Broadway
- Sneaker News. (2018). Nike Is Bringing Back LeBron James Air Force 1 "Chamber Of Fear " Pack. *Sneakernews*. <https://sneakernews.com/2018/01/07/nike-is-bringing-back-lebron-james-air-force-1-chamber-of-fear-pack/>.
- Starlight, W. (2023). How Sneaker Culture Took Over The World. *Nationalgeographic*.<https://www.nationalgeographic.com/culture/article/sneaker-culture-sneakerheads-air-jordans-history-expression>.
- Steele, V. (2005). *Encyclopedia of clothing and fashion Occult Dress to Zoran*, *Index*. ABD: Thomson Gale.
- Stradivarius. (t.y.). Stradivarius Markasının Sınırlı Sayıda Üretimi [Fotoğraf]. <https://www.stradivarius.com/tr/cok-parcal%C4%B1-sporayakkab%C4%B1-119026170?style=02&colorId=004>.
- Strauss, J., & Frost, R. (2016). *E-marketing*. New York: Routledge. doi:<https://doi.org/10.4324/9781315506531>
- Subotnick, S. I. (2017). *Athletic Footwear and Orthoses in Sports Medicine*. ABD: Springer Çam. doi:10.1007/978-3-319-52136-7
- Sustainability Materials. (2023). <https://www.nike.com/sustainability/materials>
- Sürenkök, R. (1993). *Ayakkabı Bilgileri*. İzmir: Üçel.
- Şahin, Z. (2022). Bir Ayakkabıyı Sürdürebilir Yapan Nedir? *Linkedin*. <https://tr.linkedin.com/pulse/bir-ayakkab%C4%B1y%C4%B1-s%C3%BCrd%C3%BCr%C3%BClebilir-yapan-nedir-z%C3%BCbeyde-%C5%9Fahi%CC%87n>
- T.C. Milli Eğitim Bakanlığı. (2011). *Ayakkabı Ve Saraciye Teknolojisi Atom Spor Saya*. Ankara.
- Tacimciler, A. (2018). *Sporun Sosyolojisi Sosyolojinin Spor*. İstanbul: Bağlam.

- Technologies, N. (2008). Technologies Nike. *Wordpress*.
<https://shoesobsessions.wordpress.com/2008/08/18/nike-technologies/>,2008.
- Teker, E. (2013). Minimal Geometri. *GQ*. <https://gq.com.tr/gq-loves/minimal-geometri>.
- Temel, A. S. (2019). Sosyal Medya, Spor Ve Spor Pazarlaması. *Sporda Yeni Akademik Çalışmalar*, 3, 1-25.
https://www.researchgate.net/publication/344375788_Sosyal_Medya_Spor_ve_Spor_Pazarlamasi adresinden alındı
- Terim, B. (2023). Spor Giyimde Yepyeni Bir Dior İmzası: B57 Sneaker'lar. *Buseterim*. <https://www.buseterim.com.tr/tr/moda/alis-veris/spor-giyimde-yepyeni-bir-dior-imzasi-b57-sneaker-lar>.
- Timberland. (t.y.). GreenStride [Fotoğraf]. <https://gq.com.tr/guncel/gq-moda-farkli-kodlarla-3-yeni-sneaker>.
- Tosun, N. B. (2010). *İletişim Temelli Marka Yönetimi*. İstanbul: Beta.
- Total Orange [Fotoğraf]. (2021). <https://gq.com.tr/moda/kim-jones-tasarimiyla-yeni-nike-air-max-95#p=2>.
- Tuna, Ö. Y. (2015). Converse Yeniden Doğuyor. *GQ*. <https://gq.com.tr/gq-loves/converse-yeniden-doguyor>.
- Turan, Turan. (t.y.). Spor Ayakkabısının Bölümleri [Fotoğraf]. <https://turanturan.com.tr/blog/ayak-sagliginiz-icin-nasil-ayakkabi-secmelisiniz/>.
- Türk Dil Kurumu Sözlükleri*. (2022). *Spor*, Ankara. <https://sozluk.gov.tr>
- Türk Dil Kurumu Terimler Sözlüğü*. (2022).*Spor Ayakkabısı*. Ankara. <https://tdk.gov.tr>
- Uzun, A. & Sofuoğlu, H. Z. (2023). Spor Ayakkabısının Gelişimi ve Spordaki Etkileri. *Sportive*, 6(1), 40-50. doi:10.53025
- Ünal, S., & Aydın, H. (2013). An Investigation on the Evaluation of the Factors Affecting Brand Love. *Procedia- Social and Behavioral Sciences*, 92, 76-85. doi:10.1016/j.sbspro.2013.08.640
- Veblen, T. (1899). Bay cummings'in "Aylak Sınıf Teorisi" Üzerine Kısıtlamaları. *Politik Ekonomi Dergisi*, 2(3), 106-117. doi:10.1086/250640
- Vogue. (1992). Spor Ayakkabısının Moda Unsuru Olmasına Yönelik Görsel [Fotoğraf]. <https://archive.vogue.com/issue/19920201>.
- Vural, B. Z., & Bat, M. (2010). Yeni Bir İletişim Ortamı Olarak Sosyal Medya:Ege Üniversitesi İletişim Fakültesine Yönelik Bir Araştırma. *Yaşar Üniversitesi E-Dergisi*, 5(20), 3348-3382. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/jyasar/issue/19132/203023>

- Walford, J. (2007). *The Seductive Shoe: Four Centuries of Fashion Footwear*. Londra: Thames & Hudson.
- Walters, M. (2021). The History Of Adidas: A Background Of Collaboration and Innovation. *Gameplan* <https://www.gameplan-a.com/2021/08/the-history-of-adidas-a-background-of-collaboration-and-innovation/>.
- Weightman, G. (2010). *The Industrial Revolutionaries: The Making of the Modern World 1776 - 1914*. Boston: Grove Atlantic.
- Werd, M., Knight, L., & Langer, P. (2010). *Athletic Footwear and Orthoses in Sports Medicine*. New York: Springer Çam. doi:10.1007/978-0-387-76416-0
- Wikipedia. (2023). Micheal Jordan. https://tr.wikipedia.org/wiki/Michael_Jordan.
- Zara. (t.y.). Zara Spor Ayakkabısı [Fotoğraf]. <https://www.zara.com/tr/tr/topugu-acik-denim-spor-ayakkabi-p15422110.html?v1=273207446&v2=2215117>.

ÖZGEÇMİŞ